

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TEISĖS TEORIJOS IR ISTORIJOS KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso Tarptautinės teisės studijų atšakos studento
Vytauto Zabulio

ŽMOGAUS TEISIŲ IDĖJOS UNIVERSALUMAS: PROBLEMATIKA BEI PRIEMONĖ KOVOTI SU
TERORIZMU KAIP SOCIALINIŲ REIŠKINIŲ
MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas
J. Gumbis
Recenzentas
Doc. dr. Z. Namavičius

Vilnius
2007

Turinys:

IŽANGA	3
I SKYRIUS ŽMOGAUS TEISIŲ IDĖJOS UNIVERSALUMAS: SĄVOKA IR PROBLEMATIKA	8
1.1. Žmogaus teisių idėjos sąvoka.....	8
1.2. Žmogaus teisių idėjos raida. Suvereniteto sampratos kitimas.....	14
1.3. Žmogaus teisių universalumo bei globalumo santykis.. ..	17
1.3.1. Žmogaus teisių globalumas.....	17
1.3.2. Žmogaus teisių universalumo problematika ir sąvoka.....	22
II SKYRIUS TERORIZMAS.....	30
2.1. Terorizmas kaip socialinis reiškinys.....	30
2.2. teroristinių veiklos priemonių naudojimo populiarumo priežastys.....	32
2.3. Terorizmo kaip socialinio reiškinio suaktyvėjimo priežastys.....	36
2.4. Teisinės priemonės kovoje su terorizmu.....	38
2.4.1. Universalios priemonės.....	39
2.4.2. NATO priemonės.....	42
2.4.3. Europos Sąjungos priemonės.....	44
2.4.4. Lietuvos Respublikos priemonės.....	45
2.4.5. Priemonių, kovoje su terorizmu, apibendrinimas.....	46
III SKYRIUS ŽMOGAUS TEISIŲ IDĖJOS UNIVERSALUMAS KAIP PRIEMONĖ KOVOTI SU TERORIZMU KAIP SOCIALINIŲ REIŠKINIŲ.....	52
3.1. Demokratijos ribos kovoje su teroristinės kovos priemonės naudojančiais asmenimis.....	52
3.2. Žmogaus teisių universalumas kaip priemonė kovoti su terorizmu kaip socialiniu reiškiniumi.....	55
IŠVADOS.....	60
SANTRAUKA.....	63
SUMMARY.....	64
LITERATŪRA.....	65

“Atrodo, jog įžengėme ne į taikos, tolerancijos ir liberalios demokratijos triumfo, o į neregėto masto fanatizmo ir neapykantos moderniajam Vakarų pasauliui amžių.”¹

IŽANGA

Kadangi, kaip ir visuomet, visas pasaulis mums nėra įdomus, nagrinėjant šią plačią, kompleksinę ir sudėtingą temą, reikia apibrėžti objektą, išskirti tikslus, apsiriboti tam tikrais klausimais, metodologija, kad šie suteiktų darbui prasminius kontūrus ir taip jis netaptų amorfiškas.

Aktualumas. Aiškinant darbo aktualumą reikėtų išskirti keturis vertinimo kriterijus: teorinis bei praktinis darbo aktualumas, taip pat Lietuvoje ir už jos ribų.

Teorinis. Mokslinėje literatūroje galime surasti įvairių tipologijų kūrinių ir, priklausomai nuo jų vertinimo pasirinktų kriterijų, galime teigti – blogi jie ar geri, teisingi ar ne. Žinoma, konkretaus tipo kūrinių skaičius skiriasi, todėl, kalbant apie šį magistrinį darbą norisi pabrėžti, jog, bent jau šiuolaikinio pasaulio kontekste, atsižvelgiant į jį kamuojamas problemas bei aktualijas, tema yra aktuali kaip naujas šaltinis gauti žinių apie žmogaus teisių idėją, jos universalumą ir problematiką, terorizmą kaip socialinį reiškinių bei galimybes, susiejus šias dvi kategorijas, kovoti su juo. Teorijoje aktualumas taip pat pasireiškia jo originalumu, apie kurį bus rašoma kiek vėliau.

Praktinis. Praktika yra sąlyginai žemiškas ir lengvai pritaikomas vertinimo matas. Kaip ne kartą bus minima, pastaruosius keletą dešimtmečių, o ypač paskutiniuosius šešerius metus, terorizmas yra vienas iš dažniausiai minimų grėsmių pasaulio saugumui bei stabiliam ekonominiam bei politiniam jo vystymuisi. Taip pat, žmogaus teisės, kurių idėja išjudino pasaulį² tik prieš penkerius dešimtmečius, yra vienas iš pagrindinių atskirų valstybių, regionų, visuomenių gerovės, pažangos vertinimo matų. Tai lyg standartas, kuris daugeliui mūsų atrodo aiškus ir objektyviai egzistuojantis, tačiau realybėje jo turinys skiriasi, o noras tą standartą bei

---

¹ Donskis Leonidas. *Nacionalizmas ir globalizacija: iššūkiai XXI-ojo amžiaus Lietuvai*. Kultūros barai, 2002, Nr. 10;

² Vileita Alfonsas. *Terorizmas ir kova su terorizmu – dvi grėsmės žmogaus teisėms*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60); p. 17;

žmogaus teisių turinį objektyvizuoti sukelia neigiamas pasekmes jų užtikrinimui konkrečioje šalyje bei prieštaravimą tą objektyvizavimą proteguojančiam tarptautinių santykių subjektui. Kaip matysime vėliau, tai yra vienas iš terorizmo suaktyvėjimą skatinančių veiksnių.

Lietuvoje, kaip atskiroje valstybėje, atsisakant bet kokio Europos Sąjungos, NATO, Europos Tarybos ar Pasaulio Prekybos Organizacijos konteksto, darbas žmogaus teisių turinio aiškinimo rėmuose yra aktualus tuo, jog juo skatinama suprasti skirtingą galimą žmogaus teisių interpretaciją, kitaip tariant – pagarbą žmogaus orumui, kuri šiuolaikiniame Lietuvos gyvenime yra nustumiami, pamirštant jos pirmapradiškumą. Terorizmas Lietuvai yra labiau išorinė grėsmė, negu vidinė (tai bus atskleista šiame darbe), tad jo priežasčių atskleidimas naudingesnis teoriniame lygmenyje, suvokiant šį kompleksinį bei sudėtingą reiškinį.

Už Lietuvos ribų. Kadangi dabartinis pasaulis yra globalus, bei, tema lemia, kad yra nagrinėjamas žmogaus teisių idėjos universalumas, terorizmas kaip socialinis reiškinys bei jo aktyvėjimo valdymas, naudojantis būtent idėjos universalumu, aktualumas pasauliniame kontekste yra savaimė suprantamas. Taip pat norėčiau pabrėžti, jog šiame darbe siekiama atskleisti savitai naują požiūrį į šiuos du procesus, kurie, autoriaus nuomone, yra labai susiję bei vienas kitam darantys įtaką, o terorizmo bei žmogaus teisių savaiminis aktualumas jau atskleistas ankstesnėse pastraipose.

Tikslas. Darbo tikslas yra įrodyti šią hipotezę: suvokiant bei toleruojant skirtingą žmogaus teisių turinio interpretaciją skirtingose valstybėse ar regionuose, galima kovoti su terorizmu kaip socialinio reiškinio suaktyvėjimo priežastimis. Tai bus daroma:

1. Atskleidžiant žmogaus teisių idėjos turinį;
2. Įvertinant žmogaus teisių idėjos universalumo bei globalumo santykį;
3. Atskleidžiant žmogaus teisių universalumo problematiką bei sąvoką.
4. Aptariant terorizmą kaip socialinį reiškinį;
5. Apžvelgiant terorizmo suaktyvėjimo priežastis;
6. Nurodant teroristinių veiklos priemonių naudojimo populiarumo priežastis;
7. Įvertinant dabartines teises universalias, NATO, ES bei Lietuvos Respublikos naudojamas priemones prieš terorizmą;
8. Aptariant demokratijos ribos kovoje su teroristines kovos priemones naudojančiais asmenimis;

Darbo objektas yra žmogaus teisių idėjos universalumo ir terorizmo kaip socialinio reiškinių santykis. Konkretizuodamas noriu apibrėžti žmogaus teises taip: kadangi žmogaus teisės yra globalus reiškinys, nagrinėjant jas šiame darbe bus naudojamos dvi kategorijos: žmogaus teisių įtvirtinimo forma bei žmogaus teisių turinys. Žmogaus teisės yra įtvirtintos ir universaliuose, ir regioniniuose, ir nacionaliniuose dokumentuose. Dažniausiai jų forma – t.y. kaip jos apibrėžtos ir koks jų apibrėžimo tikslas – yra vienoda. Tuo tarpu žmogaus teisių turiniui – kaip jos yra suvokiamos – būdinga skirtinga interpretacija kiekvienu nagrinėjamu atveju. Būtent todėl bus nagrinėjamas žmogaus teisių idėjos universalumas bei jo problematika šiuose apibrėžtuose rėmuose. Terorizmas šiame darbe bus nagrinėjamas kaip socialinis reiškinys, bus trumpai atskleistos jo suaktyvėjimo priežastys bei nagrinėjamos kovos su terorizmu dabartinės priemonės, kurios labai dažnai tampa priemonėmis prieš teroristines veiklos priemones naudojančius asmenis bei jų grupes.

Tyrimo metodai. Tam, kad būtų pasiektas geriausias rezultatas, darbe bus naudojami įvairūs tyrimo metodai, pirmenybės neužleidžiant nė vienam iš jų. Teisės teorijoje žinomi įvairūs teisės aiškinimo metodai: lingvistinis, sisteminis, istorinis, lyginamasis t.t.³ Apibendrinti jau esamą literatūrą nagrinėjamaisiais klausimais, bus naudojamas lyginamasis metodas, siekiant atskleisti skirtingą autorių vertinimą. Norint išsiaiškinti įstatymų leidėjo ketinimus, nagrinėjant teisės aktus bei kitus dokumentus, bus naudojamas teleologinis aiškinimo metodas, o, norint išsiaiškinti juose įtvirtintų normų turinį bei prasmę, bus naudojami sisteminis bei lingvistinis metodai. Tam, kad būtų galima atskleisti žmogaus teisių idėjos kitimą, pasitelksiu istorinį aiškinimo metodą, o, atskleisdamas skirtingą jų vertinimą, naudosisiu apklausų metodą. Norint kuo objektyviau išanalizuoti gautus tyrimo rezultatus, bus naudojami matematiniai tyrimo metodai, išvedant proporcijas bei dėsningumus. Žinoma, norint įrodyti hipotezę, bus naudojami ir kiti tam reikalingi metodai.

Originalumas. Darbe nagrinėjama žmogaus teisių idėjos problematika yra nauja vertinant ne tik Lietuvos, bet ir užsienio autorių darbus. Dauguma autorių apsiriboja žmogaus teisių užtikrinimo problemų vertinimu apskritai, nagrinėjant jų padėtį atskirose valstybėse ar regionuose. Daug dėmesio skiriama žmogaus teisių padėčiai įvertinti, tačiau nėra stengiamasi analizuoti skirtingo jų turinio suvokimo, atskleisti to priežastis. Taip pat, suvokiant faktą, kad

---

³ KT nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Vilnius, 1999 m. lapkričio 9 d. www.LrKt.lt; [2007-02-03];

jos yra skirtingai vertinamos, analizuoti, kaip tai įmanoma panaudoti žmogaus teisių plėtrai bei užtikrinimo įtvirtinimui .

Analizuojant literatūrą terorizmo kontekste, pastebima, jog dauguma autorių apsiriboja tik kovos su teroristines veiklos priemonės naudojančių asmenų apibrėžimu. Nedaugelis autorių analizuoja tikrąsias terorizmo kaip socialinio reiškinių priežastis.

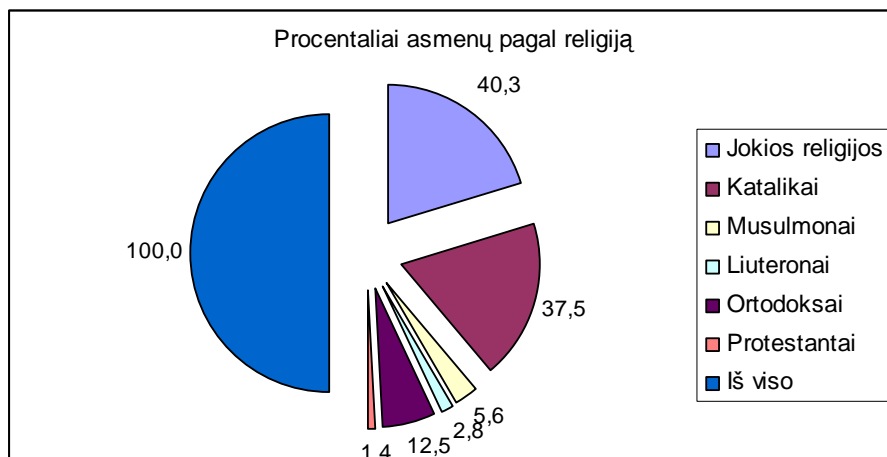
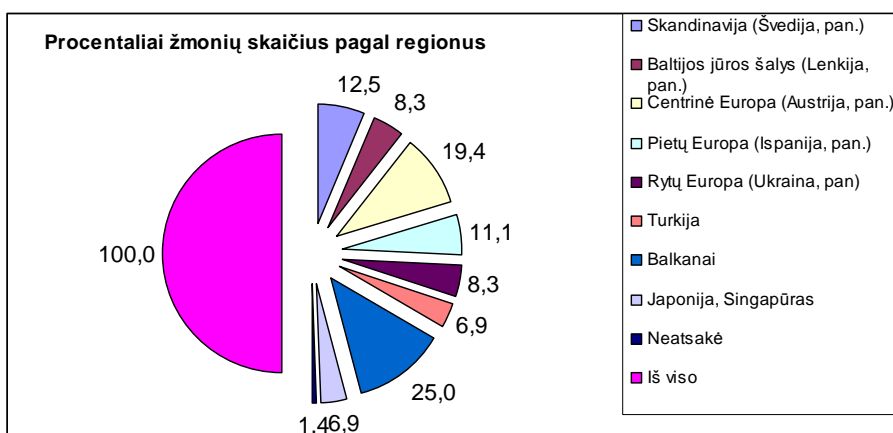
Darbo originalumas atskleidžiamas ne vien tik savitu populiarių procesų vertinimu ir analizavimu, bet ir bandymu įrodyti hipotezę, kuri, autoriaus nuomone, yra visiškai nauja. Šis originalumas pasireiškia ir Lietuvos ir užsienio kontekste, nes literatūros, kurioje žmogaus teisės bei terorizmas nagrinėjama panašiu pobūdžiu, beveik nerasta.

Šaltiniai. Kaip jau minėta paskutinėje pastraipoje, tiesiogiai šaltinių, nagrinėjančių darbo objektą analogišku pobūdžiu, beveik nerasta. Iš mokslinės literatūros Lietuvoje, pagrindiniais leidiniais, analizuojančiais terorizmą bei jo sąlytį su žmogaus teisėmis, laikyčiau mokslinio žurnalo *Jurisprudencija* 68 numerį, kuris visas yra skirtas terorizmui bei žmogaus teisėms, bei E. Račiaus knygą „Terorizmo žinynas“, taip pat Užsienio literatūroje žmogaus teisių idėja filosofiniu aspektu nagrinėjama M. J. Perry knygoje „The Idea of Human Rights“; terorizmo, kaip socialinio reiškinių pagrindinės priežastys detalios atskleistos T. Bjorgo knygoje “Root causes of terrorism: myths, reality and ways forward”. Ji bus laikoma pagrindiniu šaltiniu, atskleidžiant terorizmo suaktyvėjimo priežastis. Žmogaus teisių universalumo problematika analizuojama Kristinos Miliauskaitės daktaro disertacijoje. Nagrinėjant priemones kovoje su terorizmu bus naudojamos JTO, NATO, ES bei Lietuvos Respublikos teisės aktais, konvencijomis, rezoliucijomis, strategijomis ir pan. Kaip vieną pagrindinių šaltinių norėčiau pažymėti vykdyto tyrimo apie skirtingą žmogaus teisių turinį, duomenis. Jais bus grindžiamas hipotezės įrodymas.

Tyrimas. Kadangi tema yra kompleksinė, nagrinėjamas skirtingas žmogaus teisių turinio suvokimas, norėjosi šalia teorijos pateikti ir labiau realistiškesniu įrodymus. Tarptautinėje konferencijoje Prahoje, Čekijoje, vykusioje kovo 23 – balandžio 1 dienomis, buvo apklausti septyniasdešimt du 20-28 metų teisės studentai ir teisininkai iš Europos bei Azijos. Jie tyrimo medžiagoje yra suskirstyti į šiuos regionus-šalis: Skandinavija, Baltijos šalys, Centrinė Europa, Pietų Europa, Rytų Europa, Turkija, Balkanai, Singapūras ir Japonija. Tyrimo išvados bus naudojamos atitinkamose struktūrinėse darbo dalyse, norint pagrįsti ar paneigti konkretų

problematišką klausimą. Visos išvados bei statistiniai duomenys gauti apklausos rezultatus apdorojant SPSS programa.

Visiems apklaustiesiems buvo pateikta angliška anketa, kurios turinys pateiktas prie naudotos literatūros sąrašo. Beveik visi klausimai buvo su duotais atsakymais. Asmenys į pusę klausimų turėjo atsakyti pasirinkdami vieną jų nuomone teisingą atsakymą. Į kitą pusę asmenys turėjo atsakyti pasirinkdami tris jų nuomone teisingus atsakymus. Taip pat visi turėjo parašyti savo religiją jeigu ją išpažįsta, ir tautybę. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal tautybę ir religiją yra šis:

Iš viso gautos 72 užpildytos anketos. Iš klausimų, į kuriuos apklaustieji turėjo atsakyti vienu atsakymu, buvo vedamas vidurkis, į kuris atsakymo variantas buvo pamynėtas dažniausiai.

Iš klausimų, į kuriuos apklaustieji turėjo atsakyti pasirinkdami tris galimus variantus, buvo vedamas vidurkis kurie trys atsakymų variantai buvo minimi dažniausiai.

Visi naudojami statistiniai duomenys gauti naudojant tik anketas, gautas Prahos tyrimo metu.

I SKYRIUS ŽMOGAUS TEISIŲ IDĖJOS UNIVERSALUMAS: SĄVOKA IR PROBLEMATIKA

Viena iš darbo aiškumo prielaidų - sąvokų apibrėžimas, suvienodinantis žodžių kombinacijų reikšmes. Žmogaus teisių idėja išjudino pasaulį⁴, ir šis faktas, bent jau šiame darbe, yra nekvestionuojamas. Atskleidžiant žmogaus teisių idėjos universalumo sąvoką, bus išanalizuota pati žmogaus teisių idėjos sąvoka, aptarta žmogaus teisių raida paskutinius penkis dešimtmečius – taigi bus atsakyta į klausimus:

- kas yra žmogaus teisių idėja?;
- kokia yra modernios žmogaus teisių idėjos raida?;
- koks yra žmogaus teisių idėjos universalumo bei globalumo santykis?;
- kas yra žmogaus teisių idėjos globalumas?;
- kokia žmogaus teisių idėjos universalumo sąvoka bei problematika?.

1.1. Žmogaus teisių idėjos sąvoka

Žmogaus teisių idėja išjudino pasaulį.⁵ Jos – šiuolaikinės civilizacijos esminė vertybė. Jos yra ne tik teisinė, bet ir filosofinė, politinė, dorovinė kategorija.⁶ Šiuolaikinių žmogaus teisių forma – kokia yra įtvirtinta pagrindiniuose tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose - yra kelių šimtmečių evoliucijos rezultatas. Žinoma, žmogaus teisių užuominos prasidėjo dar senosios Graikijos laikais, apie jas rašė Aristotelis, Platonas ir kiti senovės filosofai, tačiau didžiausią įtaką moderniai žmogaus teisių idėjai padarė XVII – XVIII a. Europoje vyravęs Renesansas. Džonas Lokas, Tomas Paine, Dž. S. Milis, G. Hegelis ir kiti, kurie nagrinėjo pagrindines žmogaus teises, padarė milžinišką įtaką pagrindiniams XX a. dokumentams, kuriuose įtvirtintos žmogaus teisės. Būtent Renesanso metu į svarbiausią vietą iškelta žmogaus orumo sąvoka.⁷

Šiuolaikinė žmogaus teisių ir laisvių samprata susiklostė filosofijos ir dviejų teisės doktrinų – prigimtinių ir pozityviosios – raidos įtakoje. Prigimtinė doktrina žvelgia į žmogaus

---

⁴ Vileita Alfonsas. *Terorizmas ir kova su terorizmu – dvi grėsmės žmogaus teisėms*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60); p. 17;

⁵ Vileita Alfonsas. *Terorizmas ir kova su terorizmu – dvi grėsmės žmogaus teisėms*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60); p. 17;

⁶ Autorių kolektyvas. *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2002, p. 274;

⁷ Autorių kolektyvas. *Universal Declaration of Human rights*. Norway, 1992, p. 8;

teises kaip į nuo individo neatskiriamas teises, kurių ištakos – protas, dievo valia, žmogaus prigimtis. Pozityvizmas žvelgia į žmogaus teises kaip į valstybės duotas, nustatytas įstatymų ar kitų teisės aktų.⁸ Šiuo metu grynoji tam tikros koncepcijos idėja yra sunkiai realizuojama, todėl vyrauja jų sintezė. Taigi šioje vietoje reikia kelti klausimą – koks yra vidinis ir išorinis žmogaus teisių santykis tarp individo ir valstybės.

Galime išskirti keletą tokio santykio rūšių. Viena teorija teigia, jog valstybės vaidmuo žmogaus teisių užtikrinimo, įtvirtinimo ar garantavimo srityje yra visiškai nereikalingas, nes žmogaus teisės egzistuoja be valstybės ir ar valstybė imasi kokių nors veiksmų ar ne, tai visiškai neturi turėti jokios įtakos žmogaus teisių turiniui. Kaip Renesanso metu teigė Džonas Lokas - individai yra apdovanoti natūraliomis teisėmis, kurios nepriklauso nuo valstybės egzistavimo. Žmonės gimsta laisvi, lygūs ir yra apdovanoti teise į gyvybę, laisvę bei nuosavybę. Šios teisės yra saugomos prigimtinių teisės, kuri privaloma kiekvienam. Žmonės susitaria ir tik tada kuria valstybę, tik kaip pagalbines priemones saugoti jų prigimtines teises.⁹

Kitų autorių nuomone, žmogaus teisės yra skirtos būtent individo apsaugai nuo valstybės, jos institucijų, visuomenės ar religijos. T. y. jomis įtvirtinta pozityvi ir negatyvi valstybės pareiga – tam tikri standartai atitinkamai elgtis konkrečių žmogaus teisių atžvilgiu.¹⁰ 1993 m. Vienos deklaracijoje ir veiksmų plane yra įtvirtinta būtent ši pozicija: “Žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės yra prigimtinių kiekvieno individo ir jų užtikrinimas bei pagarba joms yra pirminė vyriausybės pareiga”¹¹. Taip pat teigiama, jog individas ir valstybė turi bendradarbiauti. Kitaip tariant, valstybės ir žmogaus tarpusavio ryšiams palaikyti reikalinga iniciatyva, nustatomos įvairios sąlygos ir kuriami įvairūs apsaugos mechanizmai. Galima būtų išskirti keturias grėsmės iš valstybės kategorijas:

1. Kylančias iš įstatymų priėmimo ir taikymo;
2. Kylančias iš tiesioginio valstybinio administravimo arba politinio veiksmo prieš individą arba jų grupę;
3. Išplaukiančias iš kovos dėl valstybės mechanizmo kontrolės;

⁸ Autorių kolektyvas. *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2002, p. 275;

⁹ *Human Development Report 2000 Background Paper*,

http://hdr.undp.org/docs/publications/background_papers/Vizard2000.html human development report [2007-03-01];

¹⁰ Schmidt-Leukel Perry. *Buddhism and the human rights idea: resonances and dissonances*.

<http://isrc.payap.ac.th/document/papers/paper16.pdf> [2007-02-03];

¹¹ [Perry, Michael J.](#), *The idea of human rights*. Oxford, 1998. p. 70

4. Kylančias iš valstybės išorinės saugumo politikos.¹²

Kadangi yra grėsmės, kylančios iš valstybės suvereniteto įgyvendinimo, turi būti įtvirtinta žmogaus teisių apsaugos sistema, kuri garantuotų teisių įgyvendinimą. Šis pozityvumo ideologijos suvokimas ir taikymas, priklausomai nuo valstybės ar regiono, yra skirtingas, ir, kaip vėliau bus analizuojama darbe, skiriasi savo forma bei turiniu. Kaip vieną iš pavyzdžių, priklausomai nuo kultūrinio reliatyvizmo, ekonominių, socialinių priežasčių, lyginamuoju aspektu analizuojant Afrikos žmogaus ir tautų teisių konvenciją¹³ ir Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Apsaugos Konvenciją¹⁴, galima pažymėti tokius esminius skirtumus:

1. Afrikos konvencija įtvirtina ne tik teises, bet ir pareigas;
2. Afrikos konvencija įtvirtina ir individualias, ir kolektyvines teises;
3. Afrikos konvencija įtvirtina ne tik pilietines ir politines, bet ir ekonomines, socialines bei kultūrinės teises;
4. Afrikos konvencijoje yra įtvirtintas žymiai platesnis aplinkybių sąrašas, kada valstybė narė gali riboti asmens teises¹⁵;

Taigi diskutuojama, kaip suvokti žmogaus teises – ar kaip formalias individo teises, ar kaip esminius įpareigojimus šalių vyriausybėms.¹⁶ Šioje vietoje, prigimtinių ir pozityviosios žmogaus teisių suvokimo idėjų konfliktą ir norą vadovautis ne jų sinteze, o pasirinktinai viena iš jų, vertinant šiuolaikiniame pasaulyje, visgi, reikia pagrindinį vaidmenį skirti jų sintezei. Žmogaus teisių sąrašas yra būtinas, kad kiekvienam pasaulio individui būtų garantuotos vienodos teisės formos atžvilgiu. Tokie dokumentai, kaip Vienos deklaracija ir veiksmų planas¹⁷ ir kt., yra būtini daugialypiame pasaulyje. Turinio kontekstas kol kas neliečiamas, ne jis yra per daug reliatyvus.

Taip pat, galima kelti dar vieną klausimą – kiek svarbus yra pačio individo apsisprendimas dėl jo žmogaus teisių apimties ir turinio. Subjektyviai analizuojant kiekvieną individą iš anksto apsibrėžtais tokiais objektyviais kriterijais kaip jo išsilavinimas, socialinė ar

---

¹² Vidrinskaitė Saulė. *Žmogaus teisių katalogas: Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisinės aktualijos*. Jurisprudencija. 2006 4(82), p.6;

¹³ Žmogaus teisės: regioninių ir tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1993;

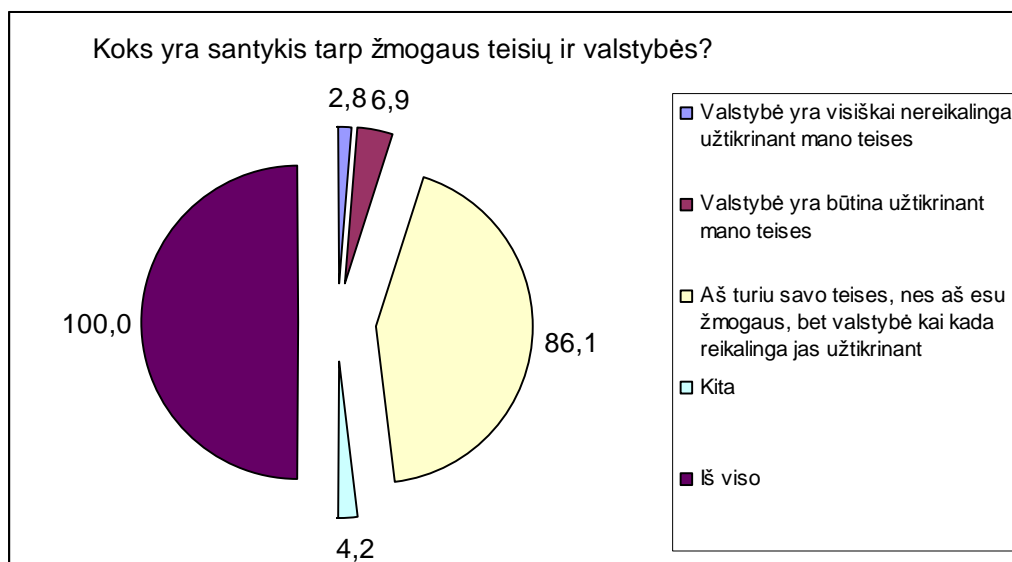
¹⁴ Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987;

¹⁵ Buerenthal Thomas, *International Human rights in a nutshell*, St. Paul, 1988, p. 229;

¹⁶ Autorių kolektyvas. Monografija. *Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija*. Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2003, p. 243;

¹⁷ <http://www.ohchr.org/english/law/vienna.htm> [2007-02-03];

ekonominė padėtis, aiškiai pastebėsime, jog toje pačioje valstybėje, mieste, gatvėje, tos pačios religijos asmuo skirtingai matys ne tik vienodos formos žmogaus teisių turinį, bet ir jų subjektyvią apimtį bei skirtingai vertins valstybės galimą intervenciją šioje srityje. Prahoje atlikto tyrimo metu šio aspekto rezultatai būtų tokie (žr. 1 diagrama):

1 diagramą

Lingvistine prasme nagrinėjant junginį „žmogaus teisės“, reikia atkreipti dėmesį į pagrindinį dalyką – žmogaus kaip individo, kaip būtybės, kuri yra pagrindinė visuomenės ląstelė, jos sudedamoji dalis, teises. Iki Jungtinių Tautų Chartijos priėmimo 1945 m., arba tiksliau – 1948 m. Visuotinės Žmogaus Teisių Deklaracijos, žmogaus teisės buvo suprantamos kaip nacionalinės teisės institutas, kuris buvo valstybės suvereniteto dalis.¹⁸

Modernios žmogaus teisės yra itin susijusios su šiuolaikine demokratija, kurios koncepcija remiasi individo teisėmis, nors dar neseniai vyravo kolektyvinė valia.¹⁹ Jungtinių Tautų Chartijos įtvirtintas tarptautinis modelis, pakeitęs Vestfalijos ydingą sistemą, pakeitė ir požiūrį į tarptautinės teisės prigimtį bei formą, nesutarimų galimybę tarp nacionalinių valstybių – valstybių sistemos – ir platesnės tarptautinės bendruomenės įstatymų. Chartija projektavo tokį tarptautinio reguliavimo modelį, kur valstybės vis dar rūpestingai saugo savo suverenitetą, bet tarpusavyje yra susietos nesuskaičiuojamos daugybės ryšių, iš esmės pavaldžios griežtiems

¹⁸ Forsythe, David P. *Human rights in international relations*. Cambridge 2003. p. 3;

¹⁹ Autorių kolektyvas. Monografija. *Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija*. Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2003, p. 243;

jėgos panaudojimo suvaržymams, verčiamos nesutarimus spręsti taikiomis priemonėmis ir laikytis teisinių reikalavimų bei verčiamos elgtis su visais asmenimis jų teritorijoje, taip pat ir su savais piliečiais pagal tam tikrus standartus.²⁰ Tie standartai – ne kas kita, kaip žmogaus teisės. Pačioje Chartijoje žmogaus teisės yra minimos preambulėje, 1-ame, 13-ame, 55-ame, 62-ame, 76-ame straipsniuose²¹

Pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms skatinimas yra vienas iš organizacijos tikslų.²² Dėl tarptautinės teisės pokyčių, individams, vyriausybėms ir nevyriausybinėms organizacijoms pradėta taikyti nauja teisinio reguliavimo sistema. Tarptautinė teisė pripažįsta galias ir apribojimus, teises ir pareigas, kurios apibrėžia valstybės suvereniteto principą daugeliu svarbių aspektų; suvereniteto *per se* tarptautinė teisė jau tiesiogiai nebeužtikrina.²³

Taigi Jungtinių Tautų Chartija įvedė apribojimus suverenitetui žmogaus teisių ir kitų teisių srityje – žmogaus teisės jau nebebuvo tik nacionalinis matas bei kategorija, į kurių užtikrinimo kontrolę negalima kišti, žmogaus teisės tapo globaliu reiškiniu, valstybės vystymosi užtikrinimo garantu, vertinimo matu, ir, kuo toliau, tuo labiau jos vystosi bei randami vis nauji jų panaudojimo būdai.

Tačiau žmogaus teisės galėjo taip ir likti abstrakčia konstrukcija, jeigu ne Visuotinė Žmogaus Teisių Deklaracija, Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos patvirtinta 1948 m. gruodžio 10 dieną. Joje buvo pirmą kartą paskelbtas tarptautinis žmogaus teisių katalogas, apimantis pilietines, politines ir socialines ekonomines, kultūrinės teises.²⁴ Galime išskirti tris deklaracijos reikšmes: moralinę, politinę, teisinę. Moraline prasme, deklaracija įtvirtina ir moralinę platformą, reikšdama pagarbą žmogaus laisvei bei orumui, ir ateities žmogaus teisių standartus kaip tarptautinę siekiamybę. Politine prasme politinės ir pilietinės asmens teisės buvo prilygintos ekonominėms, socialinėms bei kultūrinėms žmogaus teisėms. Tačiau svarbiausia – kad buvo įtvirtintas pilnas žmogaus teisių katalogas, o individo teisės tapo politiniu standartu bei vienu iš politinės valios vertinimo matų. Vertinant teisiniu aspektu reikia pažymėti labai svarbų faktą, kad Deklaracija patvirtinta Generalinės Asamblėjos

---

²⁰ Held David, McGrew Anthony ir kt. *Globaliniai polychiai: politika, ekonomika, kultūra*. Vilnius, 2002, p. 86;

²¹ Jungtinių Tautų Chartija ir Tarptautinio Teisingumo Teismo Statutas. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-557;

²² Ten pat 1 str;

²³ Held David, McGrew Anthony ir kt. *Globaliniai polychiai: politika, ekonomika, kultūra*. Vilnius, 2002, p. 88;

²⁴ Autorių kolektyvas. *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2002, p. 278;

rezoliucija ir nereikalauja konvencijoms įprasto ratifikavimo proceso. Tačiau nepaisant jos formalaus neprivalomumo, jos svarba yra kur kas didesnė, nei paprastos rezoliucijos ar kitos Generalinės Asamblėjos deklaracijos. Visuotinėje Žmogaus Teisių Deklaracijoje įtvirtintos teisės ir principai yra pripažįstami paprotine teise pagal Tarptautinio Teisingumo Teismo statuto 38 str., įtvirtintų teisių sąrašas buvo perkeliamas - neretai ir išplėsta apimtimi – į nacionalines valstybių konstitucijas, o tai suponuoja nacionalinį jų laikymosi garantą. Deklaracija taip pat suteikia pagrindą žmogaus teisių užtikrinimui Jungtinių Tautų lygmenyje.²⁵

J. Perry žmogaus teisės idėją supranta kaip dviejų kategorijų koegzistavimą: viena kategorija – kad visi žmonės, kadangi jie yra *homo-sapiens*, turi teises, kurios apibrėžiamos per antrą kategoriją – dalykai kurie neturi būti daromi bet kuriam iš žmonių ir dalykai, kurie turėtų būti daromi kiekvienam žmogui.²⁶ Jis nepaneigia didelių *homo-sapiens* skirtingumą, tačiau tai neturi įtakos individui turėti teisę į žmogaus teises.

Ir nors sąvoka „žmogaus teisės“ yra įvairiapusė, skirtingai vertinama įvairiose pasaulio dalyse ir tarp valstybių, priklausomai nuo politinės valios, etninio pagrindo, religijos ir, svarbiausia, ekonominio statuso,²⁷ būtina apsibrėžti ribas, kad galima būtų logiškai nagrinėti šio darbo problematiką.

Taigi šiame darbe žmogaus teisių idėja bus suprantama kaip po Jungtinių Tautų Chartijos bei Visuotinės Žmogaus Teisių Deklaracijos patvirtinimo įsigalėjęs viršnacionalinis žmogaus teisių, kaip neatskiriamų individo teisių, sistema, suvokimas bei bendra kiekvieno individo poreikių ir galimybių realizavimo sistema.²⁸ Atskirų žmogaus teisių prasme bus naudojamosi Tarptautinėje Žmogaus Teisių Chartijoje įtvirtinta žmogaus teisių visuma – kitaip tariant – jų sąrašu.²⁹

1.2. Žmogaus teisių idėjos raida. Suvereniteto sampratos kitimas

²⁵ Autorių kolektyvas. *Universal Declaration of Human rights*. Norway, 1992, p. 5- 8;

²⁶ Perry, Michael J., *The idea of human rights*. Oxford, 1998. p. 70;

²⁷ Australijos žmogaus teisių ir lygių galimybių komisija. *The global view of Human Rights*. http://www.hreoc.gov.au/hr_explained/global_view.html [2007-03-01];

²⁸ Vidrinskaitė Saulė. *Žmogaus teisių katalogas: Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisinės aktualijos*. Jurisprudencija. 2006 4(82), p. 4;

²⁹ Tarptautinė Žmogaus teisių Chartija susideda iš: Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, Tarptautinio ekonominio, socialinių ir kultūrinių teisių pakto, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto;

Neanalizuojant Anglijos 1689 m. *Habeus Corpus act*, Jungtinių Amerikos Valstijų 1776 m. Nepriklausomybės deklaracijos, Jungtinių Amerikos Valstijų 1787 m. konstitucijos bei 1789 m. Prancūzijos Žmogaus ir Piliečio teisių deklaracijos įtakos šiuolaikinių žmogaus teisių raidai, bus apžvelgtas modernių žmogaus teisių vystymasis nuo Jungtinių Tautų Chartijos priėmimo iki XXI a. pradžios. Savo daktaro disertacijoje – „Žmogaus teisių sistema civilizacijų sambūvyje“ K. Miliauskaitė³⁰ išskiria tris modernių žmogaus teisių, kaip universalių vertybių, raidos etapus.

Pirmame etape konkuravo dvi supervalstybės dėl savo žmogaus teisių interpretacijos: viena - vakarų civilizacija, akcentuodama individualizuotumą bei pilietines ir politines teises, kita – kolektyvinį jausmą bei ekonomines, socialines teises. Tai laikotarpis po deklaracijos patvirtinimo iki šaltojo karo pabaigos, kai konkuravo dvi ideologijos – kapitalistinė ir komunistinė. Dabar akivaizdu, jog žmogaus teisės gali pilnavertiškai egzistuoti tik demokratinėje visuomenėje, kur nėra jų skaidymo, o visos jos yra sąlyginai lygios bei būtinos.

Po „perestroikos“, kartu su komunizmo griūtimi, nauju tautinių valstybių nepriklausomybių atkūrimu bei kapitalistinės ideologijos prieš komunistinę pergalę, lyginant su Šaltuoju karu, dingo ideologinis žmogaus teisių interpretavimas. Spartus visuomenių demokratizavimo procesas, senųjų demokratinių valstybių aktyvi ekspansinė veikla prisidėjo prie žmogaus teisių tobulėjimo. Šiuo etapu vis labiau išivyravo žmogaus teisių, kaip individo gerovės užtikrinimo garanto bei pagrindinės priemonės suvokimas, nes vienodai svarbios tapo tiek pirmos, tiek antros, tiek trečios kartos teisės.

Šiuo metu pasaulis išgyvena taip vadinamą trečiąjį – globalizacijos – etapą. Šiame etape vyrauja integracijos tendencijos, kurias skatina vieningos rinkos plėtimasis, internetas, naujausios technologijos, auganti tarptautinių viršnacionalinių politinių, ekonominių, teisinių institucijų įtaka, socialinių santykių komercializacija. Suverenitetas šiandien suvoktinas ne kaip teritoriškai apibrėžtas barjeras, o kaip politikos, kuriai būdingi sudėtingi transnacionaliniai tinklai, derybų resursas.“³¹

Nesivieliant į polemiką norisi tik pasakyti, jog globalizacija, vertinant visiškai skirtingais aspektais, yra ir teigiamas ir neigiamas dalykas. Šiuolaikinės valstybių sistemos

---

³⁰ Miliauskaitė Kristina, Žmogaus teisių sistemos civilizacijų sambūvyje. Daktaro disertacija, Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2004;

³¹Ten pat. p. 35;

klostymasis daugeliu požiūriu priklauso nuo transnacionalinių ekonominių procesų bei nuo transnacionalinių kultūrinių, religinių bei politinių bendruomenių egzistavimo. Globalizacija nėra vientisas reiškinys, greičiau - reiškinių seka, nuolat vykstantis, platus ir įvairiapusis procesas. Pasak daugelio globalizacijos proteguotojų, ji visus mus turėtų padaryti draugais.³² Tačiau tai yra šiuolaikinio pasaulio utopija, beveik nepritaikoma besivystančioms šalims.

Šiuo istoriniu laikotarpiu suvereniteto *per se* tarptautinė teisė jau nebeprapažįsta. Tam tikruose teisiniuose instrumentuose įsitvirtino požiūris, kad teisėta valstybė turi būti demokratinė valstybė, pripažįstanti tam tikras bendras vertybes. Šiuo aspektu viena svarbiausių sričių yra žmogaus teisių režimai.³³ Reikia pažymėti, jog šiuolaikinė suvereniteto samprata yra labai svarbi nagrinėjant žmogaus teisių idėjas globalumą bei universalumą. Nes, jeigu valstybės suvereniteto samprata būtų lygiai tokia pat statiška bei absoliuti, kaip buvo iki pirmo pasaulinio karo, žmogaus teisės, kaip tarptautinis institutas, kaip vienas gerovės užtikrinimo matas, garantuojantis teises ir laisves lygias visiems, būtų pasmerktas iš karto. Tačiau po Antrojo pasaulinio karo prasidėjusio globalizacijos proceso pagrindu daugelis valstybių palaiko, arba tylomis pritaria išplėtotam tarptautiniam žmogaus teisių režimui.³⁴ Po Kosovo krizės Jungtinių Tautų generalinis sekretorius iškėlė klausimą: kas yra svarbiau – žmogaus teisės ar valstybės suverenitetas. Abi šios vertybės yra saugomos Jungtinių Tautų Chartijos. Kanados iniciatyva suburta komisija savo išvadose pasakė, jog tuo atveju, kai valstybė negali ar nenori apginti žmogaus teisių valstybėje, įsijungia antrinė atsakomybė (angl. – *responsibility to protect*), kuri priklauso tarptautinei bendrijai (*ius cogens* normos) ir iškyla jos pareiga apginti konkrečios valstybės žmogaus teises.³⁵

Regioninėje ir tarptautinėje teisėje palaiapsniui, nors ir ne visur vienodai bei nuosekliai, atsisakyta įsitikinimo, kad valstybės suverenitetas turi būti išsaugotas nepriklausomai nuo pasekmių individams, grupėms ir organizacijoms. Pagarba žmogaus autonomijai ir įvairioms žmogaus teisėms sukuria naujus politikos tvarkymo principus, galinčius riboti ir susiaurinti realią valstybės galią. Tarptautinėje teisėje atsiranda naujas požiūris į politinės galios legitimumo sąvoką, t.y. į tarptautinę teisę įtraukiamas teiginys, kad teisėta politinė galia turi

---

³² Autorių kolektyvas. Monografija. *Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija*. Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2003, p. 207;

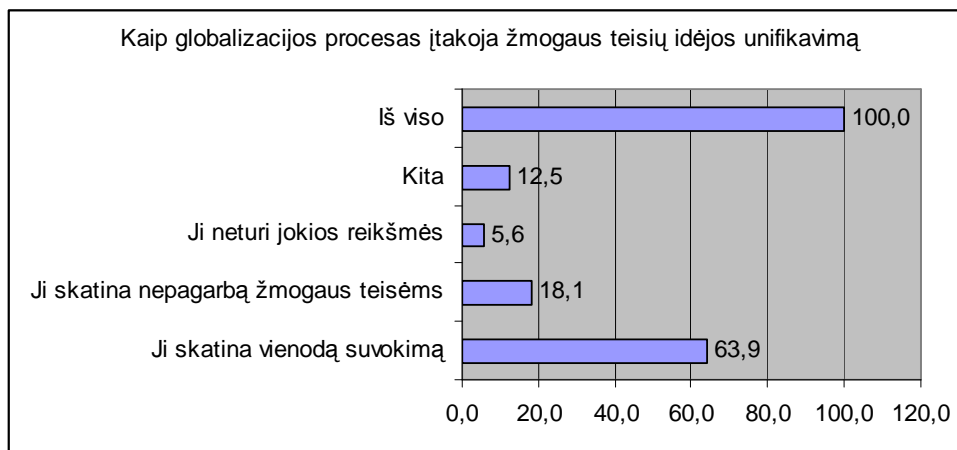
³³ Ten pat p. 88;

³⁴ Ten pat p. 90;

³⁵ Intervencijos ir suvereniteto komisijos išvados. <http://www.iciss.ca/menu-en.asp>;

būti, viena vertus, politinės galios realizavimo forma, atskaitinga savo politinės bendruomenės nariams, tačiau, kita vertus - fundamentalių žmogaus teisių rėmėja.³⁶

Prahoje atlikto tyrimo metu apklaustieji taip pat pareiškė savo nuomonę šiuo klausimu. (žr. 2 diagramą)

2 lentela

Pažymėtina, jog net 64 procentai globalizacijos reiškinį mato kaip procesą, kurio metu žmogaus teisių suvokimas yra unifikuojamas. Tačiau beveik penktadalis mano, jog jis skatina nepagarbą žmogaus teisėms.

Kadangi visų skirtingų tarptautinių ir/ar regioninių žmogaus teisių dokumentų analizė nėra šio darbo tikslas, toliau bus nagrinėjami tik išvardinti pagrindiniai dokumentai:

1. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija 1948;³⁷
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija 1950;³⁸
3. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas 1966;³⁹
4. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas 1966;⁴⁰
5. Tarptautinė konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo 1965;⁴¹
6. Amerikos žmogaus teisių konvencija 1969;⁴²
7. Konvencija dėl visų formų diskriminacijos prieš moteris panaikinimo 1979;⁴³

³⁶ Autorių kolektyvas. Monografija. *Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija*. Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2003, p. 92;

³⁷ Žmogaus teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1991 p. 12-19;

³⁸ Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987;

³⁹ Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3289;

⁴⁰ Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3290;

⁴¹ <http://www.nationsencyclopedia.com/United-Nations/Human-Rights-REGIONAL-HUMAN-RIGHTS-INSTRUMENTS.html> [2007-02-03];

⁴² <http://www.cidh.oas.org/Basicos/basic3.htm> [2007-02-03];

8. Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija 1981;⁴⁴
9. Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą. 1984;⁴⁵
10. Vaiko teisių apsaugos konvencija 1989;⁴⁶
11. Arabų žmogaus teisių chartija 1994;⁴⁷

Tolesnėje dalyje bus nagrinėjamas teisinis žmogaus teisių režimas.

1.3. Žmogaus teisių universalumo bei globalumo santykis

Palyginti dažnai žmogaus teisių universalumas yra painiojamas su žmogaus teisių globalumu. Nors tai ir susijusios sąvokos, tačiau jos atspindi skirtingus žmogaus teisių tarptautiškumo elementus.⁴⁸ Tam, kad atskleistume žmogaus teisių idėjos universalumo problematiką, reikia atriboti šias dvi sąvokas bei analizuoti jas atskirai. Čia žmogaus teisių universalumas pasireiškia vienodu žmogaus teisių turinio suvokimu, o žmogaus teisių globalumas – vienodu žmogaus teisių įtvirtinimu formos atžvilgiu.

1.3.1. Žmogaus teisių globalumas

Sąlyginai galime teigti, jog žmogaus teisių idėjos globalumas yra pasiektas jau nuo 1948 metų, kai buvo priimta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Dabar beveik visos valstybės pripažįsta, jog žmogaus teisės egzistuoja savaime, o tai ir sukuria platformą žmogaus teisių globalumą.⁴⁹

Šiuolaikinį žmogaus teisių režimą sudaro sutampančios globalios, regioninės ir nacionalinės institucijos bei konvencijos.⁵⁰ Institucijos – tai Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komisija, Europoje – Europos žmogaus teisių teismas, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija, Afrikoje – Bandžulo chartija, Amerikos žemynuose – Interamerikos žmogaus teisių komitetas ir Amerikos valstybių organizacija. Taip pat labai didelį vaidmenį atlieka

---

⁴³ <http://www.nationsencyclopedia.com/United-Nations/Human-Rights-REGIONAL-HUMAN-RIGHTS-INSTRUMENTS.html> [2007-02-03];

⁴⁴ Žmogaus teisės: regioninių ir tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1993;

⁴⁵ Žmogaus teisės: regioninių ir tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1993;

⁴⁶ Valstybės žinios. 2002, Nr. 126-3734;

⁴⁷ <http://www.al-bab.com> [2007-02-03];

⁴⁸ Baderin M. *Human rights and Islamic law*. Oxford, 2003, p. 23;

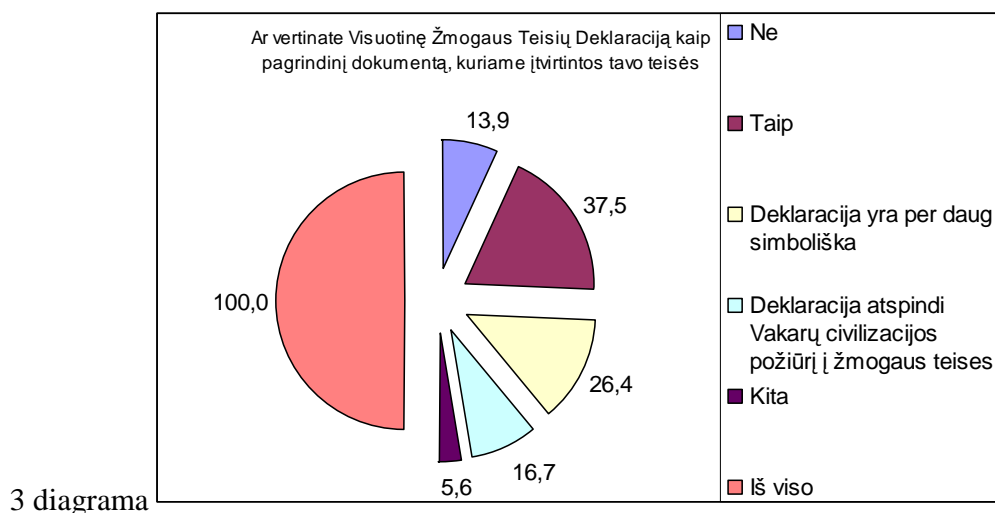
⁴⁹ Ten pat. p. 23;

⁵⁰ Held David, McGrew Anthony ir kt. *Globaliniai polyčiai: politika, ekonomika, kultūra*. Vilnius, 2002, p. 90;

tokios nevyriausybines organizacijos, kaip *Amnesty International*, Žmogaus teisių lyga, Tarptautinė teisininkų komisija ir pan.⁵¹

Tam, kad atskleisčiau žmogaus teisių idėjos globalumą ir sąlyginį panašumą teisių įtvirtinimo formos atžvilgiu, palyginsiu tam tikrus tarptautinius žmogaus teisių dokumentus.

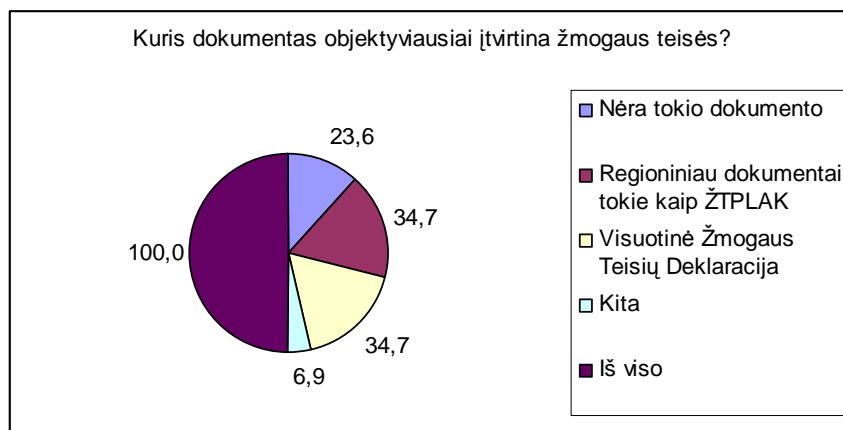
Visuotinė žmogaus teisių deklaracija užima išskirtinę vietą ne tik dėl to, jog tai - pirmas tokio pobūdžio dokumentas, bet ir todėl, jog jame yra subalansuotos pilietinės, politinės, kultūrinės, ekonominės ir socialinės teisės bei pareigos.⁵² Dokumentas įtvirtina platų teisių katalogą: teisę į gyvybę, teisę į laisvę, teisę į asmens saugumą, vergijos, kankinimų ir nežmoniško elgesio uždraudimą, teisę į teisingą teismą, teisę būti teisinių santykių subjektu, kiekvienam įtvirtintą garantiją, jog jis negali būti savavališkai areštuotas, suimtas ar ištremtas, taip pat garantiją, jog už tą patį nusikaltimą žmogus negali būti nuteistas daugiau, nei vieną kartą. Deklaracijoje įtvirtinta teisė į nuosavybę, privatumą, į saviraišką, teisė laisvai pasirinkti religiją, susirinkimų, asociacijų laisvė. Kiekvienas asmuo gali laisvai palikti valstybę ir į ją po to sugrįžti, taip pat įtvirtinta teisė į kitos valstybės prieglobstį. Asmuo turi teisę dalyvauti valstybės valdyme ir pasyviai, ir aktyviai, turi teisę laisvai pasirinkti darbą, kurti šeimą, turi teisę į pakankamą pragyvenimo lygį ir t.t.⁵³ Ši deklaracija yra daugelio kitų tarptautinių, regioninių ar nacionalinių žmogaus teisių dokumentų pagrindas. Tačiau tyrimo rezultatai rodo, jog šiuo metu nėra vienareikšmiško požiūrio į šį dokumentą (žr. 3 ir 4 diagramą):

⁵¹ Ten pat. p. 90;

⁵² Autorių kolektyvas. *Universal Declaration of Human rights*. Norway, 1992, p. 12;

⁵³ Žmogaus teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1991 p. 12-19;

4 diagrama

Matome, jog apklaustieji vienodą reikšmę teikia ir regioniniams žmogaus teisių dokumentams, laiko Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją per daug simboliška. Žinoma, pozityvus požiūris į Deklaraciją bet koku atveju yra didesnis negu negatyvus.

Pati moderniausia žmogaus teisių apsaugos sistema yra įtvirtinta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje bei jos papildomuose protokoluose būtent dėl to, jog piliečiui yra suteikta teisė kreiptis į tarptautinį teismą dėl savo valstybės padarytų veiksmų. Sprendimas priimti konvenciją buvo patvirtintas po to, kai JT priėmė Visuotinę žmogaus teisių konvenciją ir kai tapo aišku, jog JT prireiks labai daug laiko kol šalys narės priims sprendimą, kaip Deklaraciją transformuoti iš rekomendacinio pobūdžio akto į privalomą.⁵⁴ Konvencijos, priimtos 1950 m., preambulėje yra įtvirtinta nuostata, jog „Europos valstybių, turinčių bendras pažiūras ir bendrų politinių tradicijų, idealų, laisvių bei teisės viršenybės paveldą, vyriausybės pasiryžusios žengti pirmą žingsnį, kad bendromis pastangomis užtikrintų tam tikras Visuotinėje deklaracijoje paskelbtas teises“.⁵⁵

Konvencijoje įtvirtintos teisės beveik tapačios teisėms, įtvirtintoms Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos. Saugomų teisių katalogas yra plečiamas priimant atskirus protokolus. Konvencijoje įtvirtintos tokios teisės, kaip teisė į gyvybę, teisė nuo kankinimų, žeminančio ar nežmoniško elgesio, teisė nuo vergovės, teisė į laisvę, asmens saugumą, teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, minties, sąžinės ir

⁵⁴ Buergenthal Thomas, *International Human rights in a nutshell*, St. Paul, 1988, p. 84;

⁵⁵ Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987;

religijos laisvę, saviraiškos laisvę, susirinkimų ir asociacijos laisvę, teisė į santuoką, bausmės be įstatymo, visų rūšių diskriminacijos uždraudimą bei kt.⁵⁶

Apibendrinus, Konvencija kartu protokolais savo žmogaus teisių įtvirtinimo turiniu yra labai panaši į Visuotinę žmogaus teisių Chartiją dėl vienodos taip vadinamos Vakarų tradicijos (į kurią įeina religija, bendra istoriją ir pan.), kuri darė įtaką tokiam žmogaus teisių katalogui, paremtam individualizmu, o ne kolektyvizmu, taip pat dėl laikotarpio, kada buvo priimti pirminiai dokumentai.

Nagrinėjant dokumentus reikia atkreipti dėmesį į tai, jog kiekviena konkreti teisė konkrečiame dokumente yra apibrėžta beveik analogiškai žmogaus teisės įtvirtinimo prasme: kaip teisė į gyvybę, kaip teisė į laisvę ir pan. Bet kiekviename konkrečiame dokumente yra įvestos skirtingos aplinkybės, kurioms esant ta žmogaus teisė galioja. Ir tos aplinkybės lemia turinio interpretaciją. Aiškiausiai tai galime pastebėti analizuojant Kairo deklaraciją dėl žmogaus teisių Islamo religijoje⁵⁷ bei ją lyginant su Vakarų tradicijos žmogaus teisių dokumentais – pvz. – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau - Konvencija). Kairo deklaracijos 2a str. įtvirtinta nuostata, jog asmens teisė į gyvybę yra duota dievo ir ją atimti draudžiama, išskyrus Šariato teisės įtvirtintus atvejus. Tuo tarpu Konvencijos 2 str. įtvirtintas baigtinis aplinkybių, kada teisėtai galima atimti žmogaus gyvybę, sąrašas.

Kairo konvencijos 1 str. įtvirtinta nuostata, jog visi žmonės yra lygūs, draudžiama bet kokia diskriminacija, tačiau pažymima, kad visi žmonės yra Dievo subjektai bei visi turi jam paklusti. Tuo tarpu Konvencijoje įtvirtinta prigimtinių teisių koncepcija, jog žmogus turi teises dėl to, kad jis yra žmogus, ir jis pats gali pasirinkti religiją ar apskritai būti netikintis.

Kairo deklaracijos 22 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno asmens saviraiškos teisė, tačiau su išlyga, jog ji turi atitikti Šariato teisę. Tuo tarpu Konvencijos 10 str., kuris įtvirtina analogišką teisę, turi baigtinį sąrašą saviraiškos teisės apribojimų.

Galima analizuoti ir toliau, tačiau neišvengiamai peršasi išvada, jog, nors teisės savo formos išraiška yra vienodos, egzistuoja skirtingos aplinkybės, kurioms esant asmuo gali naudotis šiomis teisėmis.

---

⁵⁶ Ten pat;

⁵⁷ Baderin M. *Human rights and Islamic law*. Oxford, 2003, p. 237;

Tačiau, lyginant Kairo deklaraciją su Arabų žmogaus teisių Chartija, priimta 1994 m.⁵⁸, akivaizdžiai galime pastebėti, jog pastarajame dokumente nėra minimas Dievo vardas ar nukreipimas į Šariato teisę, nors preambulėje yra pažymėta, jog Chartija patvirtina principus, įtvirtintus Kairo deklaracijoje, kartu su Visuotine žmogaus teisių chartija. Pati Arabų chartija savo žmogaus teisių įtvirtinimo forma yra panaši į Europos žmogaus teisių konvenciją: pvz. 5 str., įtvirtinta teisė į laisvę bei saugumą nedaro tokių išlygų, kurios buvo Kairo deklaracijoje, ir savo išraiška yra panaši į Konvencijos 6 str. 27-ajame Arabų chartijos straipsnyje įtvirtinta teisė laisvai pasirinkti religiją bei ją išpažinti - Tekstas beveik atkartoja Konvencijos 9 str. įtvirtintą analogišką teisę.

Analizuojant Azijos žmogaus teisių Chartiją⁵⁹, vienu svarbiausių punktų nagrinėjamos potėmės kontekste reikėtų laikyti 3.1. punktą, kuris įtvirtina esminę nuostatą: „mes pripažįstame visas teises kurios yra įtvirtintos tarptautiniuose dokumentuose. Nėra tikslo jų kartoti čia.“

Žmogaus teisių globalumo analizė parodė, jog formos atžvilgiu žmogaus teisės yra beveik tapačios. Būtent taip, kaip konkreti žmogaus teisės yra apibrėžta per esminius tą žmogaus teisę sudarančius žodžius skirtinguose dokumentuose (teisė į gyvybę Europos žmogaus teisių konvencijoje apibrėžimo prasme yra tapati teisei į gyvybę Arabų žmogaus teisių chartijoje ir pan.). Skiriasi prielaidos, kurioms esant konkrečia teise asmuo gali naudotis, bet tos aplinkybės yra viena iš pirminių prielaidų skirtingai žmogaus teisių turinio interpretacijai.

Būtent pati žmogaus teisių idėja, jos viršnacionalinis vaidmuo ir suponuoja žmogaus teisių globalumą. Tai, kad jos yra globalus dorovinis, filosofinis, vertybinis matas, per jų įtvirtinimo sistemą privalomas beveik visoms pasaulio valstybėms. Ir to privalomumo beveik nėra viena valstybė neginčija. Problemos kyla aiškinantis, kokias būtent garantijas konkreti žmogaus teisė užtikrina kiekvienam asmeniui.

1.3.2. Žmogaus teisių universalumo problematika ir sąvoka

---

⁵⁸ Arabų žmogaus teisių Chartija. <http://www.al-bab.com> [2007-02-03];

⁵⁹ Azijos žmogaus teisių Chartija. <http://material.ahrchk.net/charter/pdf/charter-final.pdf> [2007-03-19];

Kultūrinis savitumas yra vienas iš pagrindinių asmens identiteto šaltinių.⁶⁰ Taigi trumpai problema yra tokia – kaip gali egzistuoti universali žmogaus teisių idėja pasaulyje, kuriame egzistuoja tiek daug skirtingų kultūrų, kas lemia skirtingą pagrindą jų suvokimui. Šia, žmogaus teisių ir kultūrinio reliatyvizmo, tema labai plačiai diskutuojama pasauliniame lygmenyje. Kad nekiltų neaiškumų, šiame darbe ne Vakarų civilizacija bus laikomi regionai, kurių kultūros išsivystė atskirai nuo Graikiškosios-Krikščioniškosios Vakarų kultūros. Tai yra: rytų, pietryčių Azija, Indijos pusiasalis, viduriniai Rytai ir musulmoniškoji Afrika.⁶¹

Idėja, kad žmogaus teisės yra universalios, kildinama iš filosofinio požiūrio, jog žmogaus orumas yra pagrindinė žmogaus teisių prielaida. Tai reiškia, kad pagarba individo orumui yra nepriklausoma nuo pagarbos visų kitų orumui ir nuo bet kokių aplinkybių. Taigi, logiška išvada yra ta, jog žmogaus teisės yra universalios ir taikomos visiems.⁶² Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 1 str. įtvirtina pamatinę nuostatą, jog visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis.⁶³ Tai turėtų būti pamatinė nuostata įtvirtinant universalumą, tačiau taip nėra. Galime išskirti keletą pozicijų dėl žmogaus teisių universalumo. Viena teorija teigia, jog žmogaus teisių idėja yra universali, ir atmeta bet kokį kultūrinio reliatyvizmo teiginį. Tai Vakarų tradicijos šalininkai, kurie remiasi tokiais lingvistiniais junginiais tarptautiniuose dokumentuose, kaip „visiems žmonėms“, „visi žmonės lygūs“ ir pan. Kita – radikalaus kultūrinio reliatyvizmo – teorija teigia, jog žmogaus teisės yra ne vien tik Vakarų civilizacijos pasekmė, bet būtent žmogaus teisių prigimtis remiasi kultūrinėmis vertybėmis. Taigi šios teorijos šalininkai teigia, jog žmogaus teisės negali būti interpretuojamos atskirai nuo kultūrinio konteksto. Jie tvirtina, jog kultūrinis reliatyvizmas yra kombinacija istorinių, politinių, ekonominių, socialinių, kultūrinių, religinių faktorių.⁶⁴ Pavyzdžiui Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, kuri teigia, kad visi žmonės gimsta lygūs, prieštarauja Induizmui, o vyrų ir moterų lygybė prieštarauja islamui.⁶⁵ Kinijos 1991 m. Baltojoje knygoje yra įtvirtinta

---

⁶⁰ Ayton-Shenker Diana. *The Challenge of Human Rights and Cultural Diversity*.
<http://www.un.org/rights/dpi1627e.htm> [2007-01-08];

⁶¹ Karan, Pradyumna P. *The non-Western world : environment, development, and human rights*. Routledge, 2004. p. 3;

⁶² Australijos žmogaus teisių ir lygių galimybių komisija. *The global view of Human Rights*.
http://www.hreoc.gov.au/hr_explained/global_view.html [2007-03-01];

⁶³ Žmogaus teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1991 p. 12-19;1 str.;

⁶⁴ Baderin M. *Human rights and Islamic law*. Oxford, 2003, p. 25-28;

⁶⁵ Magnarella Paul, *Questioning the universality of human rights*.
<http://www.du.edu/gsis/hrhw/volumes/2003/magnarella3-1.pdf> [2007-02-03];

pozicija, jog remiantis ypatingais kultūriniais, istoriniais, socialiniais, ekonominiais skirtumais, valstybės skiriasi ir savo žmogaus teisių interpretacija.⁶⁶ Minėtos dvi teorijos, vertinant iš kiekvienos jų pozicijos, yra sąlyginai pavojingos. Jeigu visiškai neigsime galimą skirtingą žmogaus teisių idėjos interpretaciją ir bandysime primesti Vakarų civilizacijos siūlomą turinį, gausime beveik užprogramuotą atmetimo reakciją. Jeigu remsimės tik kultūrinio reliatyvizmo teorija, atmesdami netgi globalią žmogaus teisių idėją, neabejotinai galime tikėtis masinių žmogaus teisių, tokių, kokios yra įtvirtintos Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, pažeidimų.

Išskiriami pagrindiniai kultūriniai Vakarų ir ne Vakarų civilizacijos skirtumai:⁶⁷

Vakarų civilizacija	Ne Vakarų civilizacija
<ul style="list-style-type: none"> • Viršenybė prieš gamtą; • Visuomenės pagrindas – įstatymiškai reglamentuota hierarchija; • Individualizuotas požiūris; • Individas - visuomenės pagrindas; • Silpna hierarchinė struktūra. 	<ul style="list-style-type: none"> • Adaptacija su gamta; • Visuomenės pagrindas yra tiesioginiai žmonių santykiai; • Kolektyvizuotas požiūris; • Kolektyvas (šeima, gentis, pan.) yra visuomenės pagrindas; • Stipri hierarchinė struktūra.

Kaip teigia D. Little, kultūrinis realityvizmas žmogaus teisių kontekste apima keturis aspektus: 1) žmogaus teisės yra susijusios su moraliniais įsitikinimais; 2) moraliniai įsitikinimai yra nulemti kultūrinių įpareigojimų; 3) įpareigojimai įvairiose kultūrose skiriasi iš esmės, todėl 4) žmogaus teisių interpretacija skirtingose kultūrose turi nesutapti iš esmės.⁶⁸ Ir nesutampa. O bandymai vieno žmogaus interesus/suvokimą pritaikyti kitam, kai pastarasis to nenori, ar, tiksliau – nesupranta to suvokimo turinio, beveik visada susiduria su pasipriešinimu. O tai taikoma ir vienos tautos atžvilgiu kitai. Krikščioniškosios civilizacijos

⁶⁶ Xiaorong Li. "Asian Values" and the Universality of Human Rights
<http://www.puaf.umd.edu/IPPP/li.htm>; [2007-02-03];

⁶⁷ Karan, Pradyumna P. The non-Western world : environment, development, and human rights. Routledge, 2004. p. 9;

⁶⁸ Little David. *The Universality of Human Rights*.
<http://www.usip.org/religionpeace/rehr/universality.html>. [2007-03-01];

hegemoniją puikiai vaizduoja tai, jog visuomenėms iš kitų civilizacijų beveik visada reikia Vakarų pagalbos kad įgyvendintų savo norus ir apgintų interesus.⁶⁹ Jeigu demokratija būtų taip lengvai kuriama, jeigu ją būtų galima atnešti durtuvais ir tik vienai konflikto šaliai naudingais “rinkimais”, tai visas pasaulis jau, matyt, seniai ir visuotinai būtų išvaduotas iš nedemokratiškos režimų <...>.⁷⁰ Prieš priimant Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, Amerikos Antropologų asociacija išplatino pranešimą kaip įspėjimą tokiai idėjai. Šiame pranešime jie teigė, jog: Standartai ir vertybės yra priimtini tai kultūrai, iš kurios jie gimsta ir bet koks bandymas vienos kultūros vertybes primesti kitai kultūrai gali sukelti atmetimo reakciją. Tai, kas laikoma žmogaus teisėmis vienoje visuomenėje, kitų žmonių gali būti vertinama kaip antisocialinės. Deklaracija gali būti suvokta kaip teisių, suprantamų tikrai Vakarų Europoje ir Amerikoje vyraujančių vertybių požiūriu, išdėstymas.

Kultūrinis reliatyvizmas, pagal D. Little, remiasi dviem esminėm tezėm: 1. įvairovės, skirtingumo, kuri teigia, kad pasaulis yra suskirstytas į atskirus, nustatytus, viduje vieningus ir pakankamai skirtingus kultūrinius vienetus ir 2. priklausomybės, kuri teigia, kad paprotiniai ir moraliniai įsitikinimai yra nulemti pradinių (būtinai skirtingų) kultūrinių išipareigojimų.⁷¹ Taigi šioje vietoje yra užprogramuota kultūrinio reliatyvizmo šalininkų problema ta prasme, jog visos kultūros yra susijusios tarpusavyje ir „akivaizdu, jog viena konkreči kultūra apie žmogaus teises gali pasakyti tik vieną dalyką.“⁷² Jos yra skirtingos, bet tarpusavyje per daug tampriai susijusios – visos, tiek Vakarų – Rytų, tiek Šiaurės ir Pietų.

Teoriijoje skiriami trys kultūrinio reliatyvizmo versijos: radikalus, stiprus ir silpnas reliatyvizmas. Radikalus reliatyvizmas teigia, kultūra lemia žmogaus teises, kurios yra lokaliai ir visur skirtingos. universalios žmogaus teisės nepripažįstamos, nes nesutariama dėl žmogaus teisių esmės, interpretavimo ir formos. Stiprusis reliatyvizmas teigia, jog kai kurios žmogaus teisės yra visuotinės ir turi būti gerbiamos. Egzistuoja universalios vertybės, bet kiekviena kultūra gali prisiderinti tik kai kurias iš jų. Žmogaus teisės yra Vakarų civilizacijos idealas ir todėl netinka ne Vakarų visuomenėms, todėl negali būti universalių žmogaus teisių.

---

⁶⁹ Huntington Samuel P., excerpts from the book *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Touchstone Books, 1996; p. 81;

⁷⁰ Vileita Alfonsas. *Terorizmas ir kova su terorizmu – dvi grėsmės žmogaus teisėms*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60); p. 16;

⁷¹ Little David. *The Universality of Human Rights*.

<http://www.usip.org/religionpeace/rehr/universality.html>. [2007-03-01];

⁷² Ten pat;

Silpnas reliatyvizmas priima žmogaus teises kaip universalias, tačiau teigia, kad kultūriniai skirtumai tarp vakarų ir ne Vakarų visuomenių turėtų daryti įtaką JT organizacijai vertinant ne Vakarų valstybes bei skatinant pagarbą žmogaus teisėms ir jų plėtrą.⁷³ Neatmetant iš viso kultūrinio reliatyvizmo egzistavimo žmogaus teisių kontekste, šią poziciją šiame darbe laikysime vyraujančia.

Kaip teigia JT atstovė Diana Ayton-Shenker, kiekvienas žmogaus turi teisę į kultūrą. Kultūrinės teisės, beje, yra nelimituojamas, tačiau pati teisė į kultūrą yra apribota kito asmens teise. (vadovaujantis taisykle – mano laisvė baigiasi ten, kur prasideda tavo laisvė). Jokia teisė, pagal tarptautinę teisę, negali būti priežastis pažeisti kitą teisę. Tai reiškia, jog kultūrinės teisės negali būti interpretuojamos kaip pagrindas pažeisti ar neigti kitas žmogaus teises ir laisves. Taigi, tie, kas vadovaujasi kultūriniu reliatyvizmu kaip pagrindu paneigti žmogaus teisių egzistavimą pažeidžia teisę į kultūrą. Radikalaus ir stipraus kultūrinio reliatyvizmo šalininkų argumentas, jog kultūra savaime yra pakankamas pagrindas užtikrinti žmogaus teises yra atmestinas ta prasme, jog jeigu pati kultūra savaime užtikrina žmogaus teises, tai universalių žmogaus teisių buvimas tik padeda kultūrai ginti žmogaus teises, o ne skatina jų pažeidinėjimą.⁷⁴ Taigi kultūrinis savitumas ir žmogaus teisių idėjos universalumas turėtų veikti ne priešprieša, o sinergijos principu (1+1>2). Žinoma, kontraargumentas šiai pozicijai būtų tas, jog ne žmogaus teisių universalumas, o labiau globalumas turi veikti sinergijos principu, o žmogaus teisių konkretus turinys turėtų būti skirtingas priklausomai nuo kultūros.

Ar yra žmogaus teisių idėjos universalumas ir jei yra, kokia apimtimi, nagrinėjo 1993 m, Vienos konferencijos dalyviai. Konferencijos rezultatai buvo apibendrinti taip vadinamojoje Vienos deklaracijoje⁷⁵. Tačiau prieš pat šia konferenciją kai kurios Azijos, Afrijos iš kitos ne Vakarų civilizacijos šalys priėmė taip vadinamą Bankoko deklaraciją⁷⁶, kurioje pripažino žmogaus teisių prigimties universalumą ir paragino interpretuojant ir

---

⁷³ Miliauskaitė Kristina, Žmogaus teisių sistemos civilizacijų sambūvyje. Daktaro disertacija, Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2004. p. 45-55;

⁷⁴ Ayton-Shenker Diana. *The Challenge of Human Rights and Cultural Diversity*. <http://www.un.org/rights/dpi1627e.htm> [2007-01-08];

⁷⁵ <http://www.ohchr.org/english/law/vienna.htm> [2007-02-03];

⁷⁶ <http://www.law.hku.hk/lawgovtsociety/Bangkok%20Declaration.htm>; [2007-02-03];

aiškinant žmogaus teises atkreipti ypatingą dėmesį į tautinių bei regioninių ypatybių ir įvairių istorinių, kultūrinių bei religinių pagrindų svarbą.⁷⁷

Vienos deklaracijos ir veiksmų plano 1 str. – yje yra įtvirtinta nuostata, jog “visos valstybės privalo vykdyti savo įsipareigojimus žmogaus teisių srityje ir skatinti žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių, įtvirtintų Junginių tautų Chartijoje ir kituose tarptautiniuose dokumentuose, pagarbą bei priežiūrą, kurios yra vienodai garantuojamos visiems asmenims. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių universalumas yra nekvestionuojamas (angl. – *beyond question*)“.⁷⁸ 5 str. – yje yra įtvirtinta nuostata, jog „visos žmogaus teisės yra universalios, nedalijamos, tarpusavyje priklausomos ir tarpusavyje susijusios. <...> Tuo tarpu, kai kiekvienos valstybės ar regiono istoriniai, religiniai ar kultūriniai skirtumai yra pripažinti, visos valstybės turi pareigą, nepriklausomai nuo jų politinės, ekonominės ar kultūrinės sistemos, pripažinti ir saugoti visas žmogaus teises ir pagrindines laisves.“⁷⁹

Taigi atsakant į klausimą, ką reiškia žmogaus teisių universalumas, reikėtų atsakyti į du klausimus: 1. Ko žmogaus teisių universalumas nereiškia ir 2. Ką žmogaus teisių universalumas reiškia.

1. Žmogaus teisių universalumas nereiškia, jog žmogaus teisės kiekvienam žmogui visada ir visomis aplinkybėmis savo turiniu yra vienodos.⁸⁰

2. Žmogaus teisių universalumas yra idėja, kuri reiškia, kad kiekvienas pasaulio žmogus turi teisę į žmogaus teises, kurios suvokiamos kaip žmogaus teisių, kaip neatskiriamų individo teisių, sistema, suvokimas bei bendra kiekvieno individo poreikių ir galimybių realizavimo sistema, o žmogaus teisių turinys yra kultūriškai reliatyvus, tačiau nepaneigiantis esminių ir bendrų visiems standartų. Taigi atsakant į klausimą ar egzistuoja universali žmogaus teisių idėja, reikia atsakyti – taip, bet jos turinys yra reliatyvus atsižvelgiant į kultūrinį, religinį, socialinį, istorinį konkrečios valstybės ar regiono savitumą, tačiau bendri turinio standartai yra paremti labiau iš Vakarų, nei iš ne Vakarų civilizacijos kilusiais standartais. Deja šie standartai

---

⁷⁷ Ten pat. 8 str.;

⁷⁸ <http://www.ohchr.org/english/law/vienna.htm> [2007-02-03];

⁷⁹ Ten pat;

⁸⁰ *Human Development Report 2000 Background Paper*,

http://hdr.undp.org/docs/publications/background_papers/Vizard2000.html human development report [2007-03-01];

taip pat yra reliatyvūs ir dažnai yra priklausomi nuo konkrečių politinių realijų bei tikslų; kaip ir dažniausiai su tarptautine teise apskritai.

Ši išvada geriausiai yra pagrįsta Vienos deklaracijoje įtvirtintais viršuje cituotas teiginiais. Taip pat „tuo tarpu, kai kultūrinio reliatyvizmo šalininkai mėgina teigti, jog žmogaus teisės yra kilusios iš skirtingos kultūros ir priklauso tik jai, žmogaus teisių idėjos universalumo šalininkai sutinka, kad tradicijos, iš kurių gimė žmogaus teisės – tradicijos universalumo, laisvės, tolerancijos ir pagarbos žmogaus orumui, asmeninės atsakomybės, vyriausybės įsipareigojimų saugoti žmogaus teises tradicijos, nėra vien tik išskirtinai vienos konkrečios kultūros pagrindas. Nė viena valstybė ar kultūra atskirai nėra žmogaus teisių idėjos savininkė. Žmogaus teisės nėra vien tik Vakarų civilizacijos idėja, bet taip pat turi tvirtas šaknis ne Vakarų kultūrose. Būtent šių tradicijų buvimas ir yra solidus pagrindas modernios ir universalios žmogaus teisių idėjos egzistavimui ir vystymui visame pasaulyje.“⁸¹

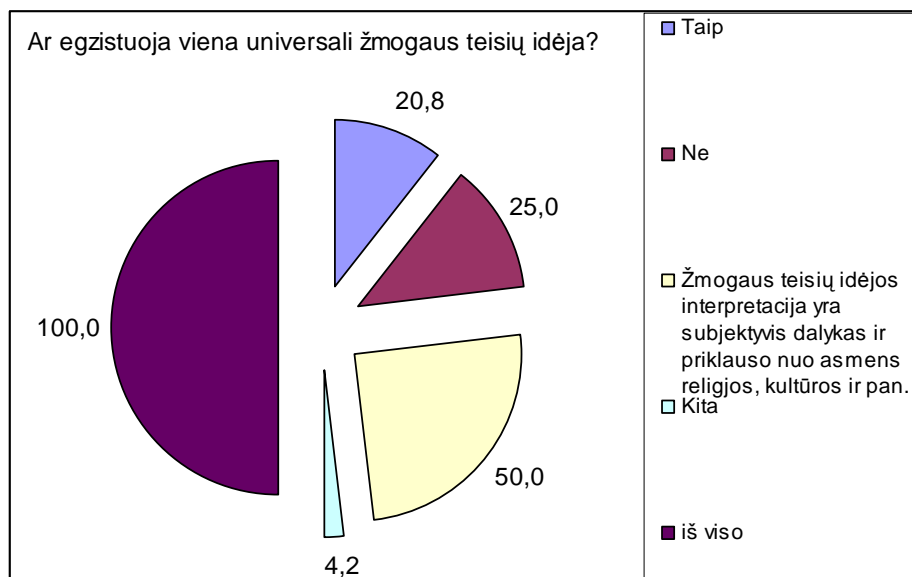
„Mes gerbiame Tarptautinę žmogaus teisių chartiją. <...> Mes tikime, jog teisės yra universalios, kad kiekvienas asmuo turi teises į jas. Kultūrinės tradicijos įtakoja visuomenės vidinę struktūrą, tačiau jos nepaneigia žmogaus teisių idėjos universalumo, kuris visų pirma yra skirtas asmenų santykiams su valstybe ir pagarbos žmogaus ir žmonių grupių orumui skatinti.“⁸²

Tyrimo rezultatai žmogaus teisių idėjos universalumo klausimu yra tokie: (žr. 5 diagramą)

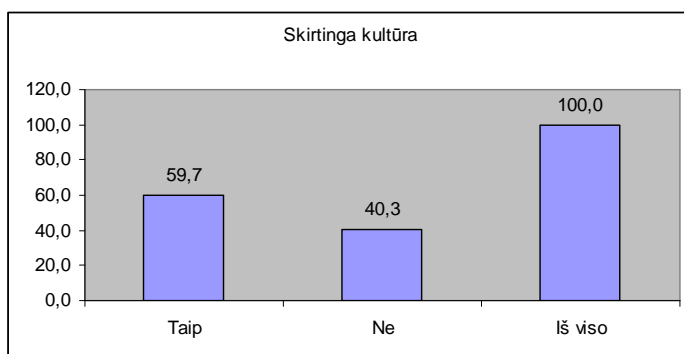
⁸¹ Ten pat;

⁸² Azijos žmogaus teisių Chartija. <http://material.ahrchk.net/charter/pdf/charter-final.pdf> [2007-03-19];

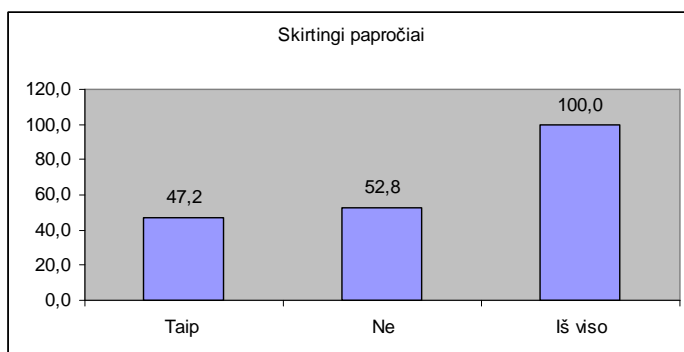

5 diagrama

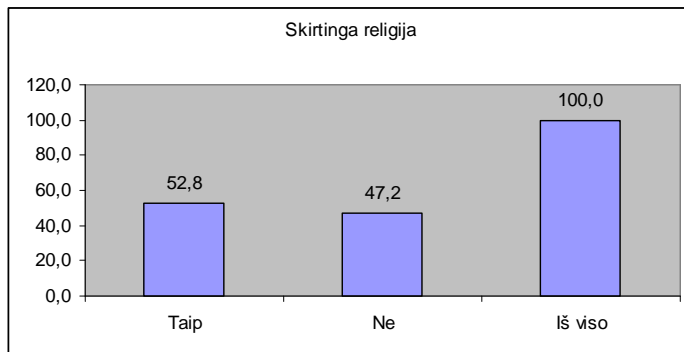
Beveik 21% asmenų, atsakiusių teigiamai, bei net 50% atsakiusių ne neigiamai iš principo pritaria, jog yra tokia universali žmogaus teisių idėja, kurios interpretacija yra subjektyvus dalykas ir priklauso nuo asmens religijos, kultūros ir pan. Tarp trijų pagrindinių priežasčių, skatinančių skirtingą interpretaciją apklaustieji paminėjo: skirtingą kultūrą, religiją bei papročius. (žr. 6, 7,8 diagramą)

6 diagrama

7 diagrama

8 diagrama

Kad viena iš pagrindinių priežasčių yra skirtinga politinė sistema mano – 35%, išsilavinimas – 31%.

Taigi iš principo tyrimo rezultatai atspindi išvadas, padarytas šioje dalyje.

II SKYRIUS TERORIZMAS

2.1. Terorizmas kaip socialinis reiškinys

Šiame darbe nebus stengiamasi vienareikšmiškai apibrėžti terorizmą dėl to, jog apibrėžimas per daug priklauso nuo vertintojo – ar tai būtų tiesiog vertinimas pagrįstas nacionaliniu pagrindu, ar politiniu. Juk apibrėždami mes susiduriame su kontraversišku teiginiu: “vieno žmogaus teroristas yra kito laisvės gynėjas”⁸³. Pavyzdžiui, partizanai okupuotoje Lietuvoje pokariu taip pat buvo vadinami banditais, teroristais (iš KGB archyvų: “pagal susitarimą su banditu Žemaičiu <...> ;<...> remiantis šiais duomenimis, buvo priimtas sprendimas banditus likviduoti.”⁸⁴), o kai kam jie – laisvės kovų dalyviai; priklauso nuo požiūrio ir vertinimo tikslų. Terorizmo prigimtį ir pobūdį lemia daug veiksnių, jo skatinimo priežastys, motyvacija, tikslai. Kadangi kiekvienas iš šių veiksnių pats savaime nėra vienareikšmis, jų kombinacijos duoda skirtingus rezultatus. Todėl terorizmas nėra vienalytis reiškinys.⁸⁵ Visi bandymai susitarti dėl universaliai priimtino terorizmo apibrėžimo susidūrė su politinėmis ir ideologinėmis problemomis.⁸⁶ Tokia situacija komplikuoja tarptautinį bendradarbiavimą kovojant su terorizmu, nes jis aiškinamas skirtingai.⁸⁷

Mokslinėje veikloje apibrėžiant terorizmą yra dažniausiai sutariama dėl trijų dalykų: teroristinių priemonių arba metodų, tikslo bei objekto. 1. Teroristiniai veiklos metodai - smurto naudojimas, grasinimas susidoroti smurtu. 2. Terorizmo tikslas – visada yra politinis – pasiekti, kad būtų įgyvendinti politiniai reikalavimai: pakeista valdymo forma, socialinė ar ekonominė politika, pakeisti valdžios žmonės ir pan. 3. Terorizmo objektas – dažniausiai civiliai. Šis naikinimo būdas remiasi civilių gyventojų pažeidžiamumu. Taigi terorizmas – tai tyčinis smurto panaudojimas civilių arba civilių taikinių atžvilgiu, norint pasiekti politinius

---

⁸³ Khatchadourian, Haig. *War, terrorism, genocide, and the quest for peace - contemporary problems in political ethics*. Lewiston: The Edwin Mellen Press, 2003. p 123;

⁸⁴ Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga. *Laisvės kovų archyvas*. Kaunas, 1993 p. 204, 206;

⁸⁵ Račius, Egdūnas *Terorizmo žinyvas*. Vilnius, 2005; p. 34;

⁸⁶ Dranseikaitė Edita. *Globalizacija ir naujo tipo grėsmės: terorizmas. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002*. TSPMI ir J.Ž. LKA. Vilnius 2003. p 18;

⁸⁷ Petkuvienė Rūta. *Terorizmas kaip žmogaus teisių universalumo neigimo padarinys*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60); p. 21;

tikslius.⁸⁸ Šį apibrėžimą šiame darbe laikysime vyraujančiu. Reikia pabrėžti, jog terorizmas visada yra racionalus ta prasme, jog visada yra suvokiamas ryšys tarp panaudotų priemonių ir laukiamų rezultatų.⁸⁹

Kaip jau minėta – kas yra terorizmas, tiksliau – kada yra terorizmas – šios sąvokos vartojimas priklauso būtent nuo vartotojo ir jo suinteresuotumo. Neretai politiniame diskurse naudojami apibrėžimai tampa patogiais įrankiais šalių vidaus problemoms spręsti⁹⁰. Akivaizdu, jog neutralus terorizmo apibrėžimas politiniame diskurse – sunkiai įsivaizduojamas dalykas.⁹¹ Šio kovos metodo naudotojai beveik niekada viešai neskelbia ir nepripažįsta, jog tai yra terorizmas ar teroristinės veiklos priemonės, nes pasaulinėje erdvėje terorizmas ir teroristinės veiklos priemonės yra smerkiamos. Ši pusė visada apsibrėžia save kaip laisvės kovotojus, o pastarąsias veiklos priemones mato kaip legitimias ir savaime suprantamai reikalingas pateisinti kovai už laisvę. Bene labiausiai tai atspindi Palestinos bei Izraelio konfliktas. Izraelis, arba bendrai paėmus - valstybė, kenčianti nuo tokio pobūdžio išpuolių, niekada nepripažins tokių veiklos priemonių teisėtomis ir galimomis pasiekti nepriklausomybę, laisvę ar kitus tikslus. Neveltui visada yra akcentuojama jog oficiali valstybės politika šiame kontekste yra - jokio dialogo su teroristais. Tai matome ir Rusijos atveju su čečėnų kovotojais, JAV – su Irako sukilėliais ir taip toliau. Vadinti išpuolius teroristiniais visada yra paranku valstybei šiuolaikinio pasaulio kontekste.

Nepamirškime skirti kelių dalykų – teroristinis išpuolis ir terorizmas, kuris yra pastarųjų visuma. Teroristiniai išpuoliai atsirado prieš kelis tūkstančius metų. Po II Pasaulinio Karo terorizmas Afrikoje, Azijoje ir vidurio rytuose išplito kaip pasipriešinimo kolonijoms jėgoms forma.⁹² Dauguma sutinka, jog dažniausiai tai yra silpnų priemonė prieš stiprius pasiekti savo tikslus, o neretai tai būna ir vienintelė ar paskutinė priemonė. Daug resursų nereikalaujantis, slaptas, didelius nuostolius priešininkui bei atgarsį visuomenėje sukeliantis metodas yra populiarus ir kartais skatinamas. Tačiau terorizmas yra socialinis reiškinys, kurio

---

⁸⁸ Beinoravičius Darijus. *Terorizmas: jo priežastys ir raidos tendencijos*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60); p. 53;

⁸⁹ Dranseikaitė Edita. *Globalizacija ir naujo tipo grėsmės: terorizmas. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002*. TSPMI ir J.Ž. LKA. Vilnius 2003. p. 19;

⁹⁰ Račius, Egdūnas *Terorizmo žinynas*. Vilnius, 2005; p. 39;

⁹¹ Ten pat. p. 40;

⁹² Ten pat. p. 44;

suaktyvėjimą skatina socialinės priežastys, kurios nuolat kinta⁹³. Terorizmas dažnai turi platų žmonių, kartais net valstybių palaikymą, turi savo priežastis, tikslus, vadovybę, grupeles, kurios ir atlieka visus veiksmus – kitaip tariant – valdymo struktūrą.⁹⁴ Ir turintis savo idėją. Al Qaeda nėra šiaip sau teroristinė struktūra, tai yra idėja, prie kurios gali prisijungti visi, kuriems ta idėja yra jų gyvenimo idėja. Tai visuomenėje egzistuojantis darinys, kuris negali būti pašalinamas tik kovojant prieš atskirus žmones, prieš vadovybę, nes žmonės visą laiką bus pakeisti kitais. Ir nors labai nesinori to paklausti, bet – ar įmanoma kovoti prieš idėją, prieš žmones, kurių gyvenimo tikslas yra žūti už laisvę, religiją? Žinoma, kovoti su teroristais lengviau negu su terorizmu, nes tada nereikia gilintis į šio reiškinio priežastis, kuris atskleidus gali paaiškėti būtinybė atitinkamai keistis ne tik teroristams, bet ir kovotojams su teroristais.⁹⁵

Kova prieš teroristus, o ne prieš terorizmą yra renkama dažnai dėl to, jog valstybė jaučia jėgos viršenybę, tačiau kol kova su terorizmu reiškia tik akcijas prieš teroristus, tol ta kova lieka paviršutiniška ir galiausiai – menkai veiksminga, nes nežinant arba nenorint žinoti esminių terorizmo kaip socialinio reiškinio priežasčių, neįmanoma pasirinkti adekvačių šio reiškinio specifiką atitinkančių ir dėl to veiksmingų įveikimo priemonių ir būdų.⁹⁶

Apibendrinant reikia pabrėžti, jog terorizmas yra socialinis reiškinys. Skirtingos, nuolat kintančios socialinės priežastys skatina jo suaktyvėjimą. Paskutiniu metu terorizmas tampa globaliu reiškiniumi, su kuriuo galima kovoti tik universaliomis priemonėmis. Tačiau kol kas yra akcentuojama kova su teroristinius veiklos metodus naudojančiais asmenimis, o ne terorizmu, kaip socialiniu reiškiniumi, o kovai su terorizmu visų pirma būtina pažinti jo priežastis.

2.2. teroristinių veiklos priemonių naudojimo populiarumo priežastys

Kaip jau buvo minėta, terorizmas kaip reiškinys buvo žinomas jau prieš kelis tūkstančius metų. Norisi pažymėti, jog terorizmas yra objektyvus reiškinys, o tai reiškia, jog jis egzistuoja savaime ir šiuo metu dėl įvairių priežasčių yra tik terorizmo suaktyvėjimas. Vienas iš pagrindinių veiksnių, skatinančių jo plitimą yra globalizacija,⁹⁷ bei pasauliniu, o ne vien tik

---

⁹³ Brynjar Lia. *Globalisation and the future of terrorism: patterns and predictions*. London, 2005. p. 112;

⁹⁴ Frey, Bruno S. *Dealing with terrorism-stick or carrot?* Elgar, 2004. p. 143-144;

⁹⁵ Vileita Alfonsas. *Terorizmas ir kova su terorizmu – dvi grėsmės žmogaus teisėms*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60); p. 13;

⁹⁶ Ten pat;

⁹⁷ Brynjar Lia. *Globalisation and the future of terrorism: patterns and predictions*. London, 2005. p. 17-18;

lokaliu, nacionaliniu lygiu vykstantys socialiniai procesai.⁹⁸ Objektyviai egzistuojantis, nes tai yra tiesiog viena iš žmogaus prigimties išdavy, jo natūrali būseną kovoti su kažkuo ar dėl kažko ir/ar ką nors užkovoti bei būti stipresniu, privesti kitą jam paklusti. Kaip individo, kaip tautos, kaip valstybės. Toliau, kad būtų paprasčiau, darbe terminas terorizmo priežastys bus naudojamas kaip reiškiančios terorizmo suaktyvėjimo priežastis arba reiškiančios priežastis, dėl kurių teroristiniai veiklos metodai tampa sąlyginai populiarūs.

Bendrai galime išskirti keturias terorizmo atmainas, tiksliau – ideologijas: kairysis, dešinysis, nacionalistinis bei religinis terorizmas.⁹⁹ Priklausomai nuo ideologijos skiriasi ir priežastys, tačiau kai kurios lieka tos pačios. Viena iš jų – teroristiniai kovos metodai yra efektyvūs pasiekti savo tikslą – turime tai pripažinti, nors tokie kovos metodai yra draudžiami tarptautinės teisės bei daugumoje valstybių – ir nacionalinės teisės normų. Nors niekaip nepateisinant tokio kovos metodo teisėtumo bei teisingumo, turime tikrai daug pavyzdžių, kai teroristiniu išpuoliu buvo pasiektas tam tikras teroristų tikslas, tačiau, verta pridurti, dažnai trumpalaikė perspektyva. Kaip pavyzdį galime paminėti prieš kelis metus įvykusius sprogdinimus Ispanijos Madrido traukiniuose. Viena iš nuomonių yra, jog tuo buvo siekiama įtakoti po kelių dienų turėjusius vykti rinkimus.¹⁰⁰ Objektyvus rezultatas yra tas, jog po susprogdintų bombų kilusi visuotinė panika, bei pasipiktinimas nulėmė įvykusius rinkimus, kuriuos laimėjo partija, savo rinkiminėje programoje skelbusi, jog išves Ispanijos karines pajėgas iš Irako. Taigi teroristų tikslas, galime teigti, buvo pasiektas.¹⁰¹ 1972 metų Izraelio delegacijos žudynės Miuncheno Olimpinėse žaidynėse, kurias įvykdė grupuotė “Black September” (Juodasis Rugsėjis) atkreipė viso pasaulio dėmesį į Palestiniečių išsivadavimo judėjimą ir kovą prieš Izraelį.¹⁰²

Visuomenės panika, kurią sukelia teroristinis išpuolis, yra labai stiprus ginklas, kurį galima panaudoti labai plačiai – pradedant politiniais, baigiant ekonominiais tikslais. Valstybė, nualinta teroristinių išpuolių tampa silpna, jos ekonomika silpsta, nes nepritraukiamas užsienio kapitalas, politinė situacija tampa nestabili. Tai gali būti puikus įrankis užsienio politikoje,

⁹⁸ Tore Bjorgo *Root causes of terrorism : myths, reality and ways forward*. London, 2005 p. 258-260;

⁹⁹ Paukštė Arūnas. *Pagrindinės šiuolaikinio terorizmo ideologinės kryptys*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60); p. 83-90;

¹⁰⁰ http://www.socialistworker.org/2004-1/493/493_08_Spain.shtml; [2006-11-13];

¹⁰¹ Brynjar Lia. *Globalisation and the future of terrorism: patterns and predictions*. London, 2005. p. 78-80;

¹⁰² <http://www.freerepublic.com/focus/news/667398/posts>; [2006-11-13];

siekiant sustiprinti savo įtaką toje valstybėje. Pavyzdžiui - teroristinio pobūdžio metodai pasiteisino/a ir Čėėėnijoje.¹⁰³

Verta pridurti, jog šiuo metu terorizmas yra įgavęs universalumo pobūdį – jis yra tarptautinis, todėl tiek priežastys, tiek kovos metodai, tiek teroristinius metodus naudojančių asmenų tikslai yra globalūs. Tačiau būsime neteisūs, jeigu teigsime, kad būtent pats teroristinis išpuolis yra labai veiksminga priemonė. XXI a. informacijos, komunikacijos bei technologijų pasaulyje informacija yra vienas pagrindinių ginklų. Pati Jungtinių Tautų Saugumo Taryba savo rezoliucijoje Nr. 1624¹⁰⁴ yra pažymėjusi, jog akcentuoja visų visuomenės informavimo priemonių svarbą formuojant visuomenės nuomonę, skatinant supratimą ir toleranciją. Ši priemonė gali būti naudojama ir priešingiems tikslams pasiekti. Kad būtų plačiai paskleista žinia apie teroristinį išpuolį ir yra šią priemonę naudojančių asmenų siekiamybė. Tačiau pastaruoju metu, kai išpuoliai nėra retenybė, o kasdienybė, tradicinio pobūdžio atakos jau nėra kažkas unikalios, tad yra ieškomos naujo pobūdžio, didesnį žiaurumą, o kartu ir susidomėjimą galinčios sukelti formos. Pasaulį sudrebina tokios nelaimės kaip Madrido sprogdinimai ar Beslano tragedija. Dėl tos pačios priežasties ateityje galbūt neišvengsime panašaus pobūdžio nelaimių, o, galbūt, nors nesinorėtų tikėti, išpuolių, kuriuose bus panaudotas cheminis, biologinis ar atominis ginklas. Todėl galime daryti gana drastišką išvadą, ir, šiame darbe, bekompromisinę: nors ir sunkiai įmanoma, bet jeigu žiniasklaidos priemonės pasauliniu lygiu nekreiptų dėmesio į teroristinius išpuolius, tai tai sukeltų du teigiamus reiškinius: a. sumažėtų jų skaičius, nes tai nebebūtų efektyvi priemonė būtent dėl informacijos apie jį nepaskelbimo ir dėl to neatsiradus pozityvių pokyčių teroristinius veiklos metodus taikančių asmenų atžvilgiu ir b. terorizmas taptų lokalus, geriausiu atveju nacionalinis, nes teroristinius veiklos metodus taikantiems asmenims visų pirma yra aktualios jų – tai yra – lokalsios problemos ir laukiami pokyčiai. Žinoma, tai prieštarauja visų mūsų teisei į informaciją, bet tai būtų pateisinama viešu interesu. Kita problema būtų ta, jog valstybės galėtų pasinaudoti informacijos nebuvimu atlikti veiksmus, kurie negali būti pateisinami tarptautinės teisės normomis. Taigi informacijos neskelbimas galėtų būti taikomas tik išimtinai ir griežtai teroristinių veiksmų atžvilgiu. Panašias išvadas daro ir tokie autoriai kaip Bruno S. Frey¹⁰⁵, kuris žiniasklaidos dėmesio

¹⁰³ <http://www.stormingmedia.us/78/7844/A784453.html>; [2006-11-13];

¹⁰⁴ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/510/52/PDF/N0551052.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

¹⁰⁵ Frey, Bruno S. *Dealing with terrorism-stick or carrot?* 120-133;

sumažinimą įvardija kaip vieną iš esminių priemonių mažinti terorizmo pasireiškimą (kitos – tai svarbių valstybei strateginių objektų decentralizavimą, teigiamų priemonių (integracija į visuomenę) taikymas asmenims, pasitraukusiems iš teroristinės veiklos), ar Brigitte L. Nacos¹⁰⁶. Žinoma teroristiniai išpuoliai pasauliui parodo, jog konkrečioje valstybėje ar konkrečioje vietoje yra tam tikra problema, ir tai gali paskatinti tam tikrus pozityvius veiksmus, kurie būtų įtakoti pvz.: Jungtinių Tautų.

Teroristinio pobūdžio priemonės yra populiarios ir dėl to, jog jos nereikalauja didelių resursų. Šis teiginys yra sąlyginis vertinant priemones per efektyvumo/galingumo/masiškumo prizmę. Tačiau jeigu kiekybiniu matu naudosisime proporcingumą, tai, imant sukeltų rezultatų, įskaitant tiek emocinius veiksmus tiek materialinę žalą ir kitokius nuostolius, santykių su panaudotai priemonei materializuoti išleistų pinigų, darbo bei pasiruošimo santykių, tai teroristiniai metodai vienareikšmiškai yra efektyvi ir sėkminga kovos priemonė. Tai yra nemaloni realybė, kurią turime suvokti ir neneigti, bei kuri turi skatinti labiau pažinti ir tik po to kovoti su terorizmu kaip socialinio reiškimo priežastimis.

Tačiau tai, kad teroristiniai kovos metodai yra nukreipti į civilinius taikinius, jog jais yra siekiama dažniausiai politinių tikslų, kurie trumpalaikę perspektyva ir dalimi kartais yra pasiekiami ir tai, jog jie yra sąlyginai pigūs bei efektyvūs, savaime neskatina jų naudoti. Taip pat norėčiau pažymėti, jog kai kurių autorių nuomone, teroristiniai veiklos metodai nėra efektyvūs nes: 1. sukelia priešingą nei tikimasi rezultatą dėl neigiamos koncepcijos, 2. žinia apie teroro išpuolį visiškai užgožia tą žinią, kurią siekia perduoti teroristai, 3. terorizmas, kaip tam tikra prievarta, paprastai sunaikina patį teroristų keliamą tikslą.¹⁰⁷ Kaip buvo minėta, terorizmas yra socialinis reiškinys, turintis savo priežastis. Jas visas išnagrinėti nėra šio darbo tikslas dėl per mažos jo apimties, todėl bus aptariamos tik kelios, labiausiai aktualios šio darbo nagrinėjamos temos rėmuose. Iš karto reikia pažymėti, jog jos yra nevienodos bei skiriasi priklausomai nuo valstybės ar regiono taip pat nuo aptartų terorizmo tipologijų.

2.3. Terorizmo kaip socialinio reiškimo suaktyvėjimo priežastys

Norėčiau išskirti dvi sąvokas – terorizmo suaktyvėjimas ir terorizmo plėtra. Mums aktualiausias yra suaktyvėjimas, nes antra sąvoka yra antrosios išdava ir pirmąją išsprendus,

---

¹⁰⁶ Brigitte L. Nacos. Mass-mediated terrorism: the central role of the media in terrorism and counterterrorism. Rowman. 2002;

¹⁰⁷ Račius, Egdūnas *Terorizmo žinynas*. Vilnius, 2005; p. 37;

antros nebeliktų. Terorizmo plėtros pagrindinė sąlyga yra globalizacija. Tiksliau sakant – globalizacijos pasekmės tapo ypač palankia dirva terorizmo plėtrai.¹⁰⁸ Pagrindine priežastimi terorizmo suaktyvėjimui aš įvardinčiau pagarbos žmogaus orumui stoką. Būtent pagarba orumui sukuria toleranciją, kuri sukuria supratimą skirtingos rasės, kultūros, lyties, religijos asmeniui. Nepakantumas kitai kultūrai, religijai, pasaulėžiūrai neretai tampa teroristinių išpuolių, o kartu – ir terorizmo priežastimi. Bet ji yra išvestinė.

Kadangi šiuolaikiniame pasaulyje vykstantys procesai yra sudėtingi, taip ir terorizmo kaip socialinio reiškimo priežastys nėra vienalytės. Teorijoje autoriai išskiria labai daug skirtingų terorizmo priežasčių ir tai dauguma atveju visos jos yra sąlyginės arba taikomos tik konkrečiai terorizmo ideologijai. Bene labiausiai iš nagrinėtos literatūros terorizmo priežastys atskleistos Tore Bjorgo knygoje “Root causes of terrorism: myths, reality and ways forward”¹⁰⁹: 1. demokratijos, žmogaus teisių bei pagarbos įstatymams stoka; 2. silpnų valstybių egzistavimas 3. staigus valstybės modernizavimas, ekonomikos kylimas, nes kinta vertybės ir taip atsiranda erdvė ekstremizmui; 4. ekstremistinių ideologijų egzistavimas; 5 valstybės istorijos ypatumai (civiliniai karai, nedemokratinis režimas ir pan.) 6. hegemonija ir jėgos pozicionavimas tarptautiniuose santykiuose (jis yra asimetriškas socialinės grupės ar valstybės galimybėms konkuruoti ir terorizmas lieka beveik vienintelė priežastis konkuruoti); 7. korumpuota ar neteisėta valdžia; 8. galingi tarptautiniai režimai, kurie palaiko tokią valdžią; 9. okupacija, aneksija ar kitokia priespauda; 10. diskriminacija religijos ar tautybės pagrindu; 11. valdžios nenoras ar bejėgiškumas integruoti skirtingas grupes į visuomenę; 12. socialinė neteisybė; 13. charizmatiški teroristų lyderiai; 14. rezonansiniai įvykiai, kurie skatina terorizmą (dažniausiai dėl jėgos struktūrų veiklos).

Skaitant kitą literatūrą galime rasti dar įvairesnių priežasčių: terorizmas taip pat yra dėl to, jog arabų režimai, kuriuos palaiko JAV, per ilgai laikė savo jaunus žmones izoliuotus – per daug jų jaučiasi žeminami valdžios politikos, kuri atima iš jų žmogiškumą ir paverčia žmogaus orumo skurdžiais. Demokratija yra būdas skatinti orumą – jei tu sustabdysi saviraiškos laisvę, duosi žmogui tik pinigų, jis juos pavers į neapykantą. Tu ištuštini žmogų, pripildai jį pinigų bet

---

¹⁰⁸ Dranseikaitė Edita. *Globalizacija ir naujo tipo grėsmės: terorizmas. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002*. TSPMI ir J.Ž. LKA. Vilnius 2003. p 25;

¹⁰⁹ Tore Bjorgo *Root causes of terrorism: myths, reality and ways forward*. London, 2005. p. 256-260;

nepildai jo noro būti žmogumi – ir štai kažkas jam pasako, kad dėl visko yra kaltos JAV. Bahreine žmogaus orumo trūkumą stengiamasi gaivinti trupučiu demokratijos.¹¹⁰

Gal kam nors atrodys tai drastiška, tačiau viena iš priešasčių taip pat yra ir žmogaus teisės, o tiksliau – taip, kaip jos yra užtikrinamos dabar. Jei yra skelbiama tik skirtingų interesų tolerancija, bet nepripažįstama iš jos išplaukianti būtinybė savo interesus įgyvendinti kompromiso su kitos šalies interesais pagrindu, taip pažeidžiama vidinė teisingumo logika (praktiškai atmetama ką tik idėjos lygiu skelbta tolerancija), ir reikia tikėtis įvairių protesto formų, įskaitant ir terorą.¹¹¹

Bet skirtingo tapačių procesų vertinimo, netolerancijos, jėgos ir įtakos naudojimas nėra pačios pagrindinės terorizmo priežastys, nors, tikrai, galinčios pateisinti didelę terorizmo dalį, jeigu jį skaidytume segmentais pagal priežastis. Kita priežastis kuri taip pat yra susijusi su žmogaus teisių ir laisvių įsigalėjimu yra ta, jog žmogaus teisės ir laisvės garantuoja kiekvieno asmens ir tautos laisvę į apsisprendimą.¹¹² Verta paminėti, jog jėgos panaudojimas prieš tautą, kovojančią prieš nepriklausomybę nepatenka į leistiną jėgos panaudojimą, įtvirtintą Jungtinių Tautų Chartijos 2 str. 4 dalyje.¹¹³ Čėčėnų tauta kovoja už nepriklausomybę; Baskai, Palestiniečiai, TAMILAI. Tautų laisvo apsisprendimo principas nėra vienintelis, kuriuo yra grindžiama kova, kurios rezultate yra naudojamos teroristinės kovos priemonės. Kai kada netgi dėl vakarietiško žmogaus teisių interpretavimo turinio yra naudojamos teroristinės priemonės. Jeigu imant kaip pavyzdį religinį terorizmą galima tai iliustruoti drastišku pareiškimu: “mes nekenčiame vakarietišku vertybių: laisvės, tolerancijos, gerovės ir pan.”¹¹⁴ “Coca cola nėra blogai. Vakarietiški produktai nėra blogai, bet jų pateikimas, reklama yra problematiška” – sako islamo tyrinėtojas E. Račius¹¹⁵. Tai, kas neprieštarauja islamo religijai yra nedraudžiama.

Apibendrinant galima būtų pridurti, jog dažniausiai priežastys yra kompleksinės bei tarpusavyje persipynusios. Priklausomai nuo terorizmo tipologijos, priežastys yra skirtingos, jos jungiasi arba skaidosi, kai kur būdinga dauguma paminėtų veiksnių, kai kur tik keletas.

¹¹⁰ Friedman, Thomas L. *Longitudes and attitudes: the world in the age of terrorism*. New York 2003 p. 242 – 243;

¹¹¹ Vileita Alfonsas. *Terorizmas ir kova su terorizmu – dvi grėsmės žmogaus teisėms*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60); p. 16;

¹¹² Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių aktas. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288; 2 str.;

¹¹³ Jungtinių Tautų Chartija ir Tarptautinio Teisingumo Teismo Statutas. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-557;

¹¹⁴ Bashy Quraishi. *Islam in the Western Media*, On-Line/More Colour in the Media: The multicultural skyscraper: Vol. 1 No. 3. Friday, October 12, 2001; p. 2;

¹¹⁵ <http://www.ve.lt/?data=2006-02-07&rub=1065924810&id=1139246777>; [2006-11-13];

Manau, kad tai yra akivaizdu. Kartais terorizmas yra skatinamas asmeninių ambicijų, bet šiuo atveju palaikymas teroristinių veiksmų nebus platus ar ilgalaikis. Kaip pagrindinę priežastį terorizmo atsiradimui ir suaktyvėjimui galime įvardinti pagarbos žmogaus orumui stoką. Būtent pagarba orumui sukuria toleranciją, kuri kuria supratimą skirtingos rasės, kultūros, lyties, religijos asmeniui. O esant vienodam vertybių, interesų supratimui ir vertinimui, terorizmas, kaip socialinis reiškinys netektų savo pagrindinės priežasties ir taptų lengvai įveikiamas. Konkretesnės priežastys buvo išdėstytos ir reikalo jas pakartoti nėra. Problema yra ta, jog visuotinė pagarba žmogaus orumui ir tolerancija yra labai sunkiai pasiekiamas tikslas. Tai yra beveik utopija.

2.4. Teisinės priemonės kovoje su terorizmu¹¹⁶

Visų pirma norėčiau pažymėti, jog visos priemonės pozityvia prasme žiūrint yra tinkamos. Šioje vietoje turiu omenyje būtent taip, kaip jos yra įtvirtintos. Pasaulis jau seniai pasimokė ir žino, ypač tarptautiniuose santykiuose, jog tai, kas parašyta, dar nebūtinai realybėje turi tik vieną reikšmę ir įgyvendinimo būdą. Tarptautinės teisės normos iš principo yra nuolatinio kompromiso rezultatas. Ir nors nagrinėsime priemones kovoje su terorizmu, kas, šio reiškinio priešinkams iš karto yra pozityvu, tačiau realybėje kova su terorizmu nėra visiems asmenims vien tik teigiamą rezultatą galinčių atnešti veiksmų visuma.

Šios dalies tikslas yra bendrais bruožais analizuoti teisinės priemonės, kurios yra naudojamos kare prieš teroristinius veiklos modelius. Būtent tas priemonės, kurios yra įtvirtintos tarptautiniuose, regioniniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose. Ir ne tik dėl to, jog šio darbo apimtis yra ženkliai tam per maža. Šioje dalyje taip pat norisi atskleisti dabartinio antiterorizmo galimą įstrigimą bei tiesiog patekimą į užburtą ratą – tokios priemonės kaip slapti pokalbių pasiklausimai yra tik trumpalaikio poveikio priemonė, galinti padėti išvengti konkretaus teroristinio išpuolio ar susekti konkrečią teroristinius veiklos metodus naudojančią grupelę, tačiau vietoje tos grupelės atsiras kita, vietoje planuoto išpuolio – kitas, galbūt įvykęs. Ir tendencija nėra džiuginanti – tokių grupelių daugėja.

2.4.1. Universalios priemonės

Norint globaliai kovoti prieš terorizmą visų pirma reikia jį uždrausti kaip bet kokio tikslo siekimo priemonę, kaip veiklos metodą. Pasauliniu mastu tai yra padaryta jau palyginti seniai.

---

¹¹⁶ Toliau ši sąvoka bus naudojama kaip antiterorizmas;

Dar 1937 metais Tautų Lyga parengė konvenciją dėl terorizmo prevencijos.¹¹⁷ Iš karto norėčiau išskirti dvi grupes dokumentų, kurie priimti Jungtinių Tautų: konvencijos ir protokolai bei rezoliucijos, tiek Saugumo Tarybos, tiek Generalinės Asamblėjos. Iš viso Jungtinės Tautos yra priėmusios dvylika konvencijų ir protokolų, skirtų terorizmo prevencijai.¹¹⁸ Trumpai galima pažymėti, jog šiose konvencijose yra smerkiamas terorizmas, jos skirtos užkirsti kelią tokiems tikslams kaip – tarptautinio terorizmo finansavimas, įkaitų ėmimas, grėsmės tarptautinei laivybai, civilinei aviacijai kėlimas, nusikaltimų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, draudimas ir pan.

Tiek Generalinės Asamblėjos¹¹⁹, tiek Saugumo Tarybos¹²⁰ rezoliucijų yra sąlyginai labai daug. Pagal Jungtinių Tautų Chartijos 40 str. – rezoliucijos, priimtos Saugumo Tarybos, yra privalomos valstybei, kurios atžvilgiu rezoliucija yra priimta. Pagal Chartijos 13 str. – Generalinės Asamblėjos priimtos rezoliucijos yra rekomendacinio pobūdžio.¹²¹ Pirmą Generalinės Asamblėjos rezoliuciją prieš terorizmą buvo priimta dar 1972 metais – 3034 (XXVII) – priemonės prieš tarptautinį terorizmą¹²². Tai buvo rezultatas Miuncheno Olimpinėse Žaidynėse įvykdytų žudymų, bei paskui sekusių teroristinių išpuolių. Paanalizuoję šią rezoliuciją galima teigti, jog Generalinė Asamblėja visų pirma pasmerkia teroristinius išpuolius, ragina valstybes ieškoti taikių priemonių, kad išspręstų problemas, dėl kurių įvyko teroristiniai išpuoliai, ragina valstybes prisijungti prie tarptautinių konvencijų prieš terorizmą, skatina valstybes vidaus priemonėmis spęsti terorizmo problemą. Taigi visos šios siūlomos priemonės yra rekomendacinio pobūdžio. Vienintelis konkretus dalykas yra tas, jog rezoliucija skatinama valstybes skubiai išanalizuoti terorizmo problemą, jo priežastis bei savo pastebėjimus siųsti Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui, kuriam pavedama šiuos pastebėjimus persiųsti nutartam įsteigti *Ad Hoc* komitetui šiems pastebėjimams tirti. Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje 34/145¹²³ vėl yra pasmerkiamas terorizmas, režimai, kurie naudoja šią priemonę, taip pat valstybės jau yra skatinamos pašalinti terorizmo priežastis,

¹¹⁷ <http://www.urm.lt/index.php?-2054077925>; [2006-11-13];

¹¹⁸ http://www.unodc.org/unodc/en/terrorism_conventions.html; [2006-11-13];

¹¹⁹ <http://www.un.org/terrorism/res.htm>; [2006-11-13];

¹²⁰ <http://www.un.org/terrorism/sc.htm>; [2006-11-13];

¹²¹ Jungtinių Tautų Chartija ir Tarptautinio Teisingumo Teismo Statutas. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-557;

¹²² <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/270/64/IMG/NR027064.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

¹²³ <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/377/72/IMG/NR037772.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

kurias norodė *Ad Hoc* komitetas, įsteigtas rezoliucija 3034 (XXVII). Taip pat valstybės raginamos vykdyti savo įsipareigojimus tarptautinei bendrijai, neremti ir pačioms nerengti teroristinių išpuolių, prisijungti prie konvencijų skirtų kovai su terorizmu, skatinamos vidaus priemonėmis spręsti terorizmo priežastis, taip pat valstybės raginamos keistis informacija, kuri yra būtina užkirsti kelią tarptautiniam terorizmui, taip pat – siųsti rekomendacijas Generaliniam Sekretoriui.

Pirma rezoliucija, kurioje yra atkreipiamas didelis dėmesys į žmogaus teisių pažeidimus (visose prieš šią rezoliuciją pagarba žmogaus teisėms buvo tik simboliškai įtvirtinta) yra 48/122¹²⁴ kuri taip ir vadinasi – žmogaus teisės ir terorizmas. Šioje rezoliucijoje be tradiciskų terorizmo pasmerkimo bei raginimo valstybėms su juo kovoti bei šiuo tikslu bendradarbiauti su kitomis valstybėmis yra tiesiogiai pasakyta, jog reikia užtikrinti individo teises ir garantijas atsižvelgiant į tarptautinius žmogaus teisių standartus ir instrumentus. Taigi yra pripažinta, jog užtikrinamos žmogaus teisės turi atitikti tarptautinius standartus nors ir kovoje su terorizmu. Tai ne karta pakartota ir kitose rezoliucijose: pvz.: 50/186¹²⁵, 52/133¹²⁶ ir kt.

Sekančia rezoliucija 49/60¹²⁷ buvo priimta deklaracija dėl priemonių kovoje su terorizmu, kuri vėlgi skatina bendradarbiavimą, uždraudimą teroristinių veiklų nacionaliniuose įstatymuose, prisijungimą prie konvencijų, taip pat atkreipiamas dėmesys, jog valstybės turi atsargiai ir pagal visas procedūras suteikinti prieglobstį asmenims, kurie to prašo.

Dar yra priimta daug kitų rezoliucijų, kurios atkartoja viena kitą, kartas nuo karto yra papildomos, praplečiamos. Po 2001 rugsėjo 11 buvo priimtos rezoliucijos pavadinimu – žmogaus teisių apsauga kovoje su terorizmu, kuriose buvo dar kartą kviečiama su terorizmu kovoti tik priemonėmis, kurios neprieštarauja žmogaus teisių ir laisvių tarptautiniams standartams bei tarptautinei teisei – ypač – žmogaus teisių, pabėgėlių bei humanitarinei teisei.¹²⁸ Paskutinėje rezoliucijoje, priimtoje Generalinės Asamblėjos¹²⁹ yra aiškiausiai iš visų

---

¹²⁴ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/067/82/PDF/N9406782.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

¹²⁵ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/770/59/PDF/N9677059.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

¹²⁶ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/770/23/PDF/N9877023.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

¹²⁷ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/768/19/PDF/N9576819.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

¹²⁸ Nr. A/RES/59/191

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/487/72/PDF/N0448772.pdf?OpenElement>; Nr. A/RES/58/187

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/505/80/PDF/N0350580.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

kitų pateikiamas santykis priemonių, kovai su terorizmu, ir žmogaus teisių. Generalinė Asamblėja labai apgailestauja dėl žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimų, kurie atsiranda dėl karo su terorizmu. Taip pat valstybės dar kartą yra raginamos, jog antiterorizmas atitiktų žmogaus teisių ir laisvių tarptautiniu mastu pripažįstamus standartus.

Jungtinių Tautų Saugumo Taryba taip pat yra priėmusi daug rezoliucijų dėl terorizmo ir antiterorizmo. Pagrindinės rezoliucijos yra Nr. 1368 ir Nr. 1373, kurios pripažino teisę imtis savigynos priemonių ginantis nuo teroro išpuolių.¹³⁰ Žinoma, toks pareiškimas savaime yra kontraversiškas, nes nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu.¹³¹ Tačiau Saugumo Tarybos rezoliucijos yra privalomo pobūdžio toms valstybėms, kurioms yra skirtos. Rezoliucija 1373 yra skirta visoms valstybėms, kurios, rezoliucijos žodžiais tariant – turi: sutrukdyti ir uždrausti finansavimą teroristinėms organizacijoms ar asmenims, išaldyti tokiems asmenims priklausantį turtą, imtis priemonių prieš bet kokią finansinę pagalbą, prieš asmenis, kurie tokią pagalbą teikia ar gali teikti, persekioti asmenis, dalyvavusius teroristiniuose išpuoliuose ir kt. Valstybės taip pat raginamos, kaip ne kartą Generalinės Asamblėjos rezoliucijose prisijungti prie konvencijų, bendradarbiauti tarpusavyje ir pan. Šia rezoliucija taip pat buvo įsteigtas Komitetas prie Saugumo Tarybos, kuriam valstybės turi siųsti ataskaitas kaip yra įgyvendinama rezoliucija ir kuris privalo įgyvendinimo procesą prižiūrėti.

Tačiau paskutinėse Saugumo Tarybos rezoliucijose galime pamatyti lūžį. Jos atkreipia valstybių dėmesį į tai, jog besitęsiančios pastangos skatinti dialogą tarp valstybių bei skirtingų kultūrų pažinimą, kas savaime stiprina supratimą bei užkerta kelią diskriminaciniam požiūriui į kitas religijas bei kultūras, skatina toleranciją bei kuria ir stiprina visuomenę, kurioje teroristiniai veiklos metodai nepriimtini.¹³² Kitoje rezoliucijoje yra atkreipiamas dėmesys į konfliktų priežastis, ypač Afrikoje, ir yra rekomenduojamos priemonės tas priežastis spręsti.¹³³ Taigi nuo priemonių kovoje su teroristais pereinama prie priemonių kovoje su terorizmu.

---

¹²⁹ Nr. A/RES/60/158

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/497/08/PDF/N0549708.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

¹³⁰ Žalimas D.. *Palestinios sienos byla: aktualios tarptautinės teisės raidos problemos Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinėje išvadoje*. Justitia 2004 Nr. 4 (52); p. 43;

¹³¹ Moisejevas.R. *JAV kampanija Afganistane tarptautinės teisės požiūriu*. Justitia 2002 Nr. 1-2; p. 33;

¹³² S/RES/1624(2005)

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/510/52/PDF/N0551052.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

¹³³ S/RES/1625(2005)

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/510/64/PDF/N0551064.pdf?OpenElement>; [2006-11-13];

Apibendrinant universalias priemones prieš terorizmą, galime teigti, jog ilgą laiką jos nekito, buvo tarptautiniu lygiu skatinamas bendradarbiavimas, žinoma – teroristinių veiklos priemonių uždraudimas, finansavimo sustabdymas ar užkirtimas kelio jam. Visos priemonės turėjo būti įgyvendinamos nacionalinėje valstybių teisėje ar dvišaliais bei daugiašaliais susitarimais su kitomis valstybėmis. Komitetai, įkurti tiek Generalinės Asamblėjos tiek Saugumo Tarybos atliko jiems pavestas funkcijas, bet ar jos buvo visiškai sėkmingos – negalime teigti, nes terorizmas egzistuoja ir dabar. Galime tik konstatuoti, jog iki rugsėjo 11 dienos nebuvo skiriamas pakankamas dėmesys šiam reiškiniui analizuoti, priežastims konstatuoti bei jas spręsti. Žinoma, visos priimtose konvencijos, prie kurių prisijungė daug valstybių yra veiksmingos tiek, kiek valstybės nori, kad jos tokios būtų. Nors valstybės ir yra raginamos kovoje prieš terorizmą išlaikyti pripažintus žmogaus teisių standartus, realybė ne visada yra tokia pozityvi. Tačiau paskutinės Saugumo Tarybos rezoliucijos tikrai teikia optimizmo, jog pagaliau tarptautiniu mastu bus stiprinamas o ne tik deklaruojamas kultūrų bei religijų dialogas, kas, savaimė yra tolerancijos bei supratimo garantas.

2.4.2. NATO priemonės

NATO – Šiaurės Atlanto sutarties organizacija – tai politinė – karinė tarpvyriausybė organizacija, kurią sudaro 26 nepriklausomos ir demokratinės valstybės. Po Šaltojo karo, dėl kurio, kaip mums žinoma, ir susikūrė šis gynybinis blokas, NATO kovoja su naujai atsiradusiomis grėsmėmis kaip: regioniniai ir etniniai konfliktai ir krizės, tarptautinis terorizmas, masinio naikinimo ginklų plitimas, organizuotas nusikalstamumas.¹³⁴ Pasikeitus grėsmėms, pasikeitė ir priemonės, NATO išsiplėtė ir pagrindiniu savo tikslu laiko tarptautinę taiką ir stabilumą.

Istoriškai žiūrint, karas prieš terorizmą prasidėjo nuo rugsėjo 11 išpuolių prieš JAV – vieną iš NATO valstybių narių. NATO blokas rugsėjo 12 dienos pareiškime šį užpuolimą pavadino ginkluotu bei pirmą kartą bloko istorijoje pritaikė 5 Vašingtono sutarties straipsnį, kuris teigia, jog vienos NATO narės užpuolimas yra visų kitų bloko narių užpuolimas.¹³⁵ Taigi visos 26 valstybės dabar kovoja su terorizmu. Reikia pažymėti, jog NATO taryba 1999 metais balandžio 24 dieną priimtoje “Aljanso strategijos koncepcijos” 24 skyriuje teroro aktus

¹³⁴ <http://nato.lt/index.php?cid=193>; [2006-11-13];

¹³⁵ Statement by the North Atlantic Council. <http://www.state.gov/s/ct/rls/other/5086.htm>; [2006-11-13];

priskyrė prie “kitų” grėsmių Aljansui¹³⁶, taigi rugsėjo 12 dienos pareiškimas išreiškia naują požiūrį ir kartu pokytį Aljanso veikloje. NATO priimtoje “karinėje gynybos nuo terorizmo koncepcijoje”¹³⁷ yra išreikštas pagrindinis NATO požiūris: kare su terorizmu¹³⁸ NATO yra pavyzdys, lyderis bei NATO yra parama. Pats koncepcijos pavadinimas įtvirtina NATO požiūrį, jog reikia gintis nuo terorizmo, o ne kovoti su jo priežastimis taip šį reiškinių, o kartu ir teroristinius veiklos metodus, pašalinti, nors, yra pripažįstama, jog terorizmas gali kilti dėl ideologinių, demografinių, ekonominių bei politinių problemų, kurios kyla iš užsitęsusių konfliktų ar ideologijų.

Šioje strategijoje NATO išskiria pagrindines keturias NATO kovos su terorizmu sritis: antiterorizmas¹³⁹, teroristinių atakų padarinių valdymas, terorizmo konra-puolimas bet karinis bendradarbiavimas. Antiterorizmas apima bendradarbiavimą keičiantis žvalgybine informacija; sistemų, vienodų bei apimančių visą Aljansą, galinčių perspėti apie galimą grėsmę, kūrimas; pagalba oro bei vandens transporto priemonių apsaugoje, pagalba valstybei, kuri nori išvesti savo karinius dalinius ar civilius iš vietovės, kurioje yra padidinta teroristinių išpuolių grėsmės rizika. Teroristinių atakų padarinių valdymas apima pagalbą valstybėms, kuriose įvyko teroristinis išpuolis, ypač, panaudojant masinio naikinimo ginklus. Terorizmo konra-puolimas apima jau minėtus du aspektus – NATO yra lyderis bei NATO yra pagalba. Pirmu atveju Aljansas pats naudodamasis savo ištekliais planuoja smogti kontra-smūgius teroristinius veiklos metodus naudojančioms grupuotėms, paruošimo stovykloms, antru atveju yra galimas išteklių tokių kaip karinės pajėgos, žvalgybos duomenys, logistiniai ištekliai suteikti partneriams kaip Europos Sąjunga ir tarptautinėms organizacijoms. Tai turėtų būti padaroma dvišaliais susitarimais. Karinis bendradarbiavimas apima bendradarbiavimą tiek su kitomis organizacijomis tiek ir bloko viduje. NATO pripažįsta, jog vien tik karinės priemonės nebus sėkmingos. Efektyvios bus tik priemonės, kurias naudos visos valstybės bendraujant su policija, muitinėmis, vidaus reikalų, finansų ministerijomis, žvalgybos bei saugumo

---

¹³⁶ Moisejevas R.. *JAV kampanija Afganistane tarptautinės teisės požiūriu*. Justitia 2002 Nr. 1-2; p. 32;

¹³⁷ Nato's military concept for defence against terrorism. www.nato.int;

¹³⁸ Karo prieš terorizmą sąvoka detaliai atskleista knygoje Račius, Egdūnas *Terorizmo žinybas*. Vilnius, 2005; p. 146;

¹³⁹ Šiame skirsnyje sąvoka antiterorizmas bus suprantama siaurai – tik kai priemonės užkirsti kelią teroristiniams išpuoliams;

institucijomis. NATO turi imtis priemonių suvienodinti procedūras visose valstybėse, įdiegti vienodas apsaugos sistemas kad būtų pasiekas maksimalus rezultatas.

Detaliau priemonės yra išdėstytos “Partnerystės kovos prieš terorizmą veiksmų plane”¹⁴⁰. Šiame plane vienu iš pagrindinių tikslų yra įvardinta ir visuomenės, kuri remiasi demokratinėmis vertybėmis skatinimas ir stiprinimas. Deja, šio tikslo pasiekimas, skirtingai nei kiti, kurie skatina kovos priemones, nėra detalizuotas.

Siejant NATO naudojamas priemones su universaliomis priemonėmis galime išvelgti tendenciją, jog priemonės yra labiau priemonės prieš konkrečius asmenis ar grupes o ne terorizmą kaip socialinį reiškinių.

2.4.3. Europos Sąjungos priemonės

Po teroristinių išpuolių prieš Jungtines Amerikos Valstijas, Europos Sąjunga (toliau - ES) taip pat vienu iš prioritetų nurodė kovą su terorizmu.¹⁴¹ Šiuo veiksmų planu buvo įtvirtintas bendras terorizmo apibrėžimas tam, kad vienodai valstybės narės galėtų šią veiką uždrausti savo baudžiamuosiuose įstatymuose, taip pat buvo įtvirtintas Europos arešto orderis, sustiprinta pinigų plovimo prevencija, keitimasis žvalgybine informacija. ES taip pat įtvirtino tikslą bendradarbiauti su kitomis valstybėmis, tarptautinėmis organizacijomis siekiant efektyviau kovoti su terorizmu, atsižvelgė į galimą ekonominės raidos sulėtėjimą po teroristinių išpuolių. Europos saugumo strategijoje¹⁴², priimtoje 2003 metų gruodžio mėnesį, yra teigiama, jog vienas iš tikslų yra saugumo kaimynystėje kūrimas. Idėja yra tikrai gera, ypač jeigu tuo vadovautųsi kiekviena valstybė, tačiau galima teigti, jog tai yra utopija, bent jau dabar.

Pats detaliausias dokumentas iš čia nagrinėjamų yra ES Vadovų Tarybos 2004 metų kovo 25 dienos deklaracija dėl kovos prieš terorizmą¹⁴³, bet, kaip minėta, šio darbo tikslas nėra detaliai išnagrinėti kiekvieną dokumentą, o tik parodyti tendencijas. Ši deklaracija buvo priimta po sprogdinimų Madride. Kartu su šia deklaracija buvo priimta ES veiksmų plano dėl kovos su terorizmu pakeitimai. Šiuose pakeitimuose atsirado vienas strateginis tikslas, kuriuo

---

¹⁴⁰ <http://www.nato.int/docu/basic/b021122e.htm>; [2006-11-13];

¹⁴¹ ES veiksmų planas dėl kovos su terorizmu. 2001 rugsėjo 21. http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/terrorism/documents/concl_council_21sep_en.pdf; [2006-11-13];

¹⁴² <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>; [2006-11-13];

¹⁴³ http://europa.eu.int/comm/justice_home/doc_centre/criminal/terrorism/doc/european_council_declaration_25_march_2005_en.pdf; [2006-11-13];

siekiama išsiaiškinti terorizmo priežastis. Veiksmų plane nurodyta, jog būtina išsiaiškinti kas skatina terorizmą tiek ES tiek ir kitose pasaulio šalyse, parengti ilgalaikį veiksmų planą šios priežastims panaikinti bei jį įgyvendinti. Taip pat įvertinti kokia yra įtaka religijos, politinių įsitikinimų bei socialinių-ekonominių faktorių terorizmui, skatinti tarp-kultūrinį bei tarp-religinį supratimą.

ES priėmė ne vieną dokumentą efektyviai kovai su terorizmu užtikrinti.¹⁴⁴ Juose galime pastebėti tendenciją atsižvelgti į tikrąsias terorizmo priežastis, noras jas pažinti. Pavyzdžiui Europos Komisija Komunikate Europos Parlamentui ir Tarybai dėl: “teroristų verbavimas: smurtinį radikalėjimą skatinančių veiksmų nagrinėjimas” išskiria pagrindinės dvi priemonių rūšis: lengvo pobūdžio tokias kaip skatinimas tarp-kultūrinio supratimo, tolerancijos bei sunkaus – tokias kaip terorizmą skatinančių laidų transliavimo uždraudimą.¹⁴⁵ Taigi ES priemonės yra pažangiausios, lyginant su kitomis.

2.4.4. Lietuvos Respublikos priemonės

Lietuva yra tik viena valstybė, kuri, nors ir kaip norėtume, prieš terorizmą nepakovos. Nors Nacionalinėje saugumo strategijoje 4.1.1. straipsnyje terorizmas ir yra įvardintas kaip vienas iš grėsmės šaltinių, teisingai pažymima, Lietuvos Respublikai ši grėsmė yra išorinė. “Vidaus situacija ir istorinė valstybės patirtis nesudaro sąlygų formuoti plačiam vidiniam teroristinių struktūrų tinklui. Pirmiausia pavojus kyla iš tarptautinio terorizmo.”¹⁴⁶ Tačiau sekančiame punkte pažymima, jog “Lietuvos Respublika gali tapti potencialiu tarptautinio terorizmo taikiniu. Terorizmo aktai gali būti nukreipti prieš strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčią infrastruktūrą ar (ir) strateginius objektus, taip pat kitų valstybių objektus Lietuvos Respublikoje”. Pagal Nacionalinį saugumo pagrindų įstatymą vienas iš pagrindinių Lietuvos Respublikos užsienio politiko uždavinių yra “aktyviai prisidėti prie tarptautinės bendrijos pastangų užkirsti kelią terorizmui”.¹⁴⁷ Jau minėtoje Nacionalinėje saugumo strategijoje yra išvardintos pagrindinės priemonės ir būdai pasiekti tikslus – tai narystė NATO, ES, bendradarbiavimas su Rusijos Federacija, Ukrainos, Lenkijos bei Baltarusijos Respublikomis, dalyvavimas tarptautinėse organizacijose kaip JT. Lietuvos Respublika kartu su kaimynėmis

¹⁴⁴ <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/s22008.htm>; [2006-11-13];

¹⁴⁵ <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0313:FIN:LT:HTML>; [2006-11-13];

¹⁴⁶ Nacionalinė saugumo strategija. Valstybės žinios// 2005 02 01, Nr. 15-473;

¹⁴⁷ Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas// Valstybės žinios, 1997 01 08, Nr. 2-16; 5 skyrius;

ne kartą pasmerkė teroristinius išpuolius ir deklaravo prisidėsiančios prie karo su terorizmu.¹⁴⁸ Nacionalinės saugumo strategijos 6.1.8. straipsnyje yra nurodytos pagrindinės priemonės kovoje su terorizmu, kurios apima: dalyvavimą tarptautinės bendruomenės kovoje su terorizmu ir veiklą atitinkamuose NATO ir Europos Sąjungos mechanizmuose; bendrosios antiteroristinės teisinės bazės plėtrą; potencialių terorizmo taikinių apsaugą; galimų teroro aktų užsakovų ir vykdytojų nustatymą; teroristinių grupuočių finansinių šaltinių ir finansavimo būdų nustatymą ir nutraukimą; aiškiai apibrėžtų teroro aktų tyrimo procedūrų sukūrimą; nuolatinį pasirengimą likviduoti teroro aktų sukeltas krizines situacijas; antiteroristinės žvalgybos ir kontržvalgybos stiprinimą. Kaip matome tai yra bendro pobūdžio priemonės. Galime preziumuoti, jog kai kurios iš jų yra detalizuojamos Vyriausybės 2002 metų sausio 22 dienos priimtoje Programoje prieš terorizmą, kuri yra slapta. Lietuvos Respublikos laiške JT Saugumo Tarybos Komitetui, iškurtam rezoliucija Nr. 1373, dėl šioje rezoliucijoje numatytų priemonių įgyvendinimo¹⁴⁹ įvardija, jog planuoja priimti Programą prieš terorizmą ir įvardija priemones, kurios iš esmės atitinka Nacionalinėje saugumo strategijoje įvardintas. Šiame ir dar kituose dviejuose¹⁵⁰ laiškuose puikiai atsispindi kokių priemonių Lietuvos Respublika ėmėsi kovoje prieš terorizmą. Daug dėmesio buvo skirta galimam terorizmo finansavimui, pinigų plovimui, buvo prisijungta prie kelių universalių konvencijų, pasirašytos bendradarbiavimo sutartys su Baltarusijos, Ukrainos, Latvijos, Estijos, Lenkijos, Moldovos, Uzbekistano, Kazachstano, Rusijos valstybėmis, Seimas priėmė nutarimą Dėl valstybės sienos apsaugos sistemos plėtotės programos patvirtinimo¹⁵¹ ir kt.

Lietuvos Respublika, tapusi Europos Sąjungos bei NATO nare taip pat įgyvendina šių organizacijų priimtus aktus, strategijas, veiksmų planus.

2.4.5. Priemonių, kovoje su terorizmu, apibendrinimas

Apibendrinant, kovoje su terorizmu svarbūs du aspektai. Pirma, pažeidimų, susijusių su galimais terorizmo išpuoliais, mažinimas (sienų kontrolė, terorizmu įtariamų grupuočių sekimas, saugumo potencialiai pavojingose vietose stiprinimas) – prevencija. Bei antra –

¹⁴⁸ Baltijos valstybių solidarumo su tarptautine koalicija prieš terorizmą deklaracija. Talinas, 2001 12 15;

¹⁴⁹ Letter dated 28 December 2001 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Lithuania to the United Nations addressed to the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1373 (2001) concerning counter-terrorism. Nr. S/2002/02 <http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373/1.htm>; [2006-11-13];

¹⁵⁰ Nr. S/2002/1019 ir Nr. S/2003/843 <http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373/1.htm>; [2006-11-13];

¹⁵¹ Valstybės žinios, 2002 06 12, Nr. 57-2301;

grėsmės šaltinių mažinimas.¹⁵² Pirmas aspektas yra akcentuojamas beveik visose Generalinės Asamblėjos bei Saugumo Tarybos rezoliucijose, NATO koncepcijoje, ES strategijose. Šiuose dokumentuose yra įtvirtintos priemonės, kurios turėtų užkirsti kelią būtent teroristiniams išpuoliams įvykti. Tačiau problema ta, jog šios priemonės labai brangiai kainuoja, nėra pakankamai efektyvios ir, kas blogiausia – yra susijusios su žmogaus teisių nukrypimu nuo pripažintų standartų. Geriausias pavyzdys yra JAV taip vadinamas Patriot aktas¹⁵³, kuriame įtvirtintos kovos su nacionaliniu terorizmu priemonės. Jis yra kritikuojamas dėl to, jog be atitinkamos sankcijos yra leidžiamas žmogaus sekimas, nėra griežtai reglamentuotas pokalbių klausymosi sankcionavimas, naršymas jo kompiuterinėje laikmenose, nacionalinio terorizmo apibrėžimas yra toks platus, jog esant reikalui galima stebėti ir rinkti duomenis apie bet kurį asmenį ir daug kitų galimų ribojimų¹⁵⁴ bei pažeidimų.

Labiausiai yra akcentuojamas valstybių bendradarbiavimas, teroristinių veiklos metodų uždraudimas nacionalinėje teisėje, prisijungimas prie universalių bei regioninių konvencijų bei finansavimo šaltinių suradimas bei jų išaldymas, pinigų plovimo prevencija. Visos šios priemonės susijusios su didesniu ir intensyvesniu duomenų apie asmenis rinkimu, jų sekimu, stebėjimu, ribojimu jų pasirinkimo laisvės. Tam, kad priemonės būtų efektyvesnės kartais yra lengvinamos sankcionavimo procedūros arba iš viso jos panaikinamos, sudaroma jėgos bei policinėms valstybės struktūroms veiksmų laisvė. Dar kartą atkreipus dėmesį į JAV naudojamas priemones, galima būtų pažodžiui pacituoti JAV Valstybės Departamento antiterorizmo koordinatoriaus Francis X. Taylor išvardintas priemones: mes išrūkysim teroristus iš jų slaptaviečių; išdžiovinsim pelkes, kur jie randą sau prieglobstį; spausim valstybes kad jos neteiktų pagalbos terorizmui ir kt.¹⁵⁵ Tuo tarpu ne naujiena, jog netiesiogiai, žinoma, rugsėjo 11 d. išpuolius išprovokavo pačios JAV.¹⁵⁶

Taigi, jau minėtame pirmame kovos su terorizmu аспекte – pažeidimų, susijusių su galimais terorizmo išpuoliais, mažinimas - pagrindinės grėsmės dėl valstybės veiksmų kyla asmens privatumui, duomenų slaptumui, sulaikymo teisėtumui, garantijų suimtam asmeniui

---

¹⁵² Dranseikaitė Edita. *Globalizacija ir naujo tipo grėsmės: terorizmas. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002.* TSPMI ir J.Ž. LKA. Vilnius 2003. p 25-26;

¹⁵³ <http://www.epic.org/privacy/terrorism/hr3162.html>; [2006-11-13];

¹⁵⁴ <http://www.aclu.org/safefree/general/17203leg20030214.html>; [2006-11-13];

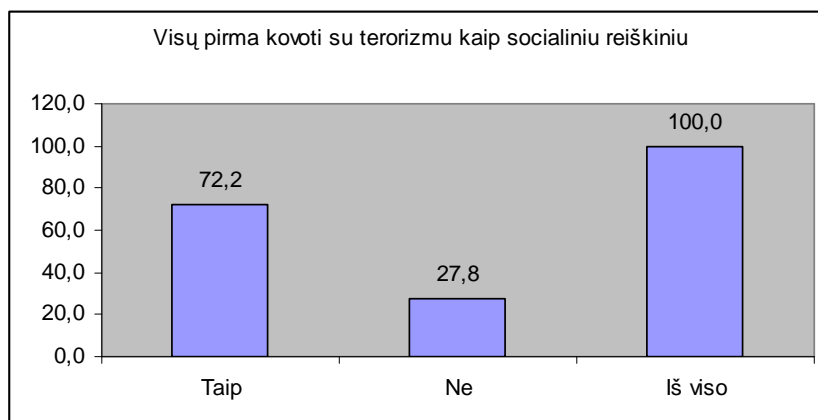
¹⁵⁵ <http://usinfo.state.gov/journals/itps/1101/ijpe/pj63taylor.htm>; [2006-11-13];

¹⁵⁶ Chomsky, Avram Noam. *9-11.* New York [N.Y.] : Seven Stories Press, 2001 p. 82

suteikimui, asmens laisvei, bei, iš viso to išplaukia – asmens saugumui. Absurdiška yra teigti, jog ribojimo ir saugumo priemonės apsaugos visuomenę nuo naujų galimų atakų. Dauguma naudojamų saugumo priemonių yra adekvačios savo tikslu į jau teroristų panaudotų spragų pašalinimui, taigi, jos vėluoja su dabartimi ta prasme, jog yra sukurtos *post factum*, nors ir nukreiptos į suspendavimą galimų žalingų veiksmų ateityje. Kūrybai nėra ribų ir tuo bus naudojamosi, todėl ribojimas yra tik trumpalaikio poveikio ir pobūdžio priemonė, kuri ilgalaikėje perspektyvoje tik apsunkins mūsų gyvenimą. Teroristai jau džiaugiasi, jog pasaulis ilgai dar nebus toks, koks buvo iki rugsėjo 11 d.

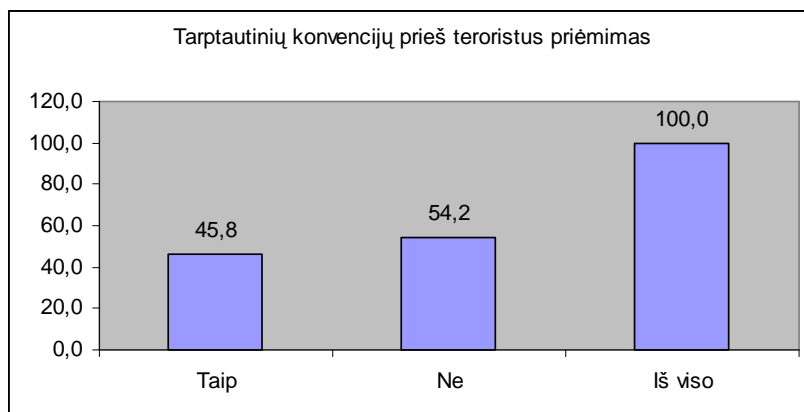
Antras aspektas - grėsmės šaltinių mažinimas ir jų panaikinimas. Problema iškyla, kai reikia jas įvertinti, pažinti bei surasti sprendimo būdus. Anksčiau tai buvo sprendžiama sankcijomis, draudimais, politinių nesutarimų šalinimas. Tačiau dabar nėra galutinai šios priežastys aiškios, nes tai gali būti tiek užsitęsę konfliktai, tiek JAV dominavimas pasaulyje, tiek globalizacijos pasekmės, tiek nesupratimas. Tačiau problema egzistuoja ir šių problemų identifikavimo procese ta prasme, jog nėra skiriamas tam pakankamas ir efektyvus dėmesys, nors, kaip buvo minėta anksčiau darbe tiek Saugumo Taryba tiek ES po truputi skiria vis didesnę dėmesį šioms priežastims identifikuoti. Tik tai gali užtikrinti ilgalaikį rezultatą bei užtikrinti jog nebus pažeidžiamos žmogaus teisės bei laisvės antiterorizmu, nes jis paprasčiausiai neegzistuos.

Prahoje atlikto tyrimo metu, apklaustieji turėjo išvardinti tris pagrindines priemones kovoje su teroristais ir kovoje su terorizmu, kaip socialiniu reiškiniu. Tarp trijų priežasčių kovoti su teroristais dažniausiai buvo nurodyta (žr.9,10,11 diagramą):

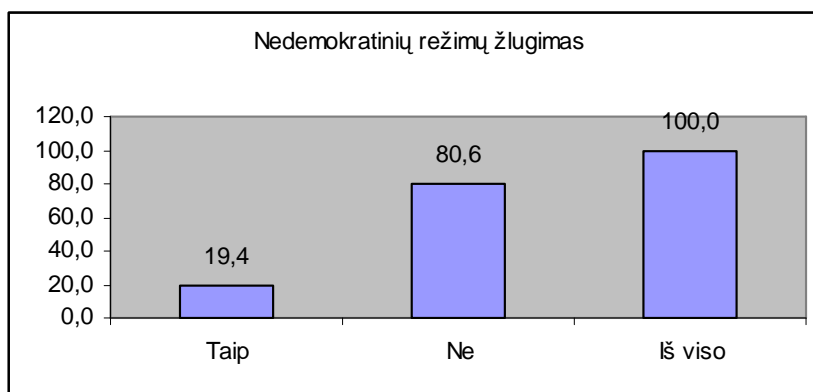

9 diagrama

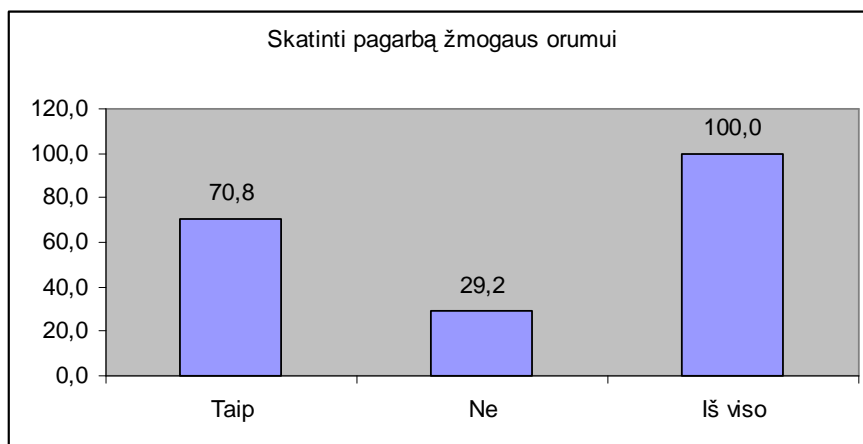
10 diagrama

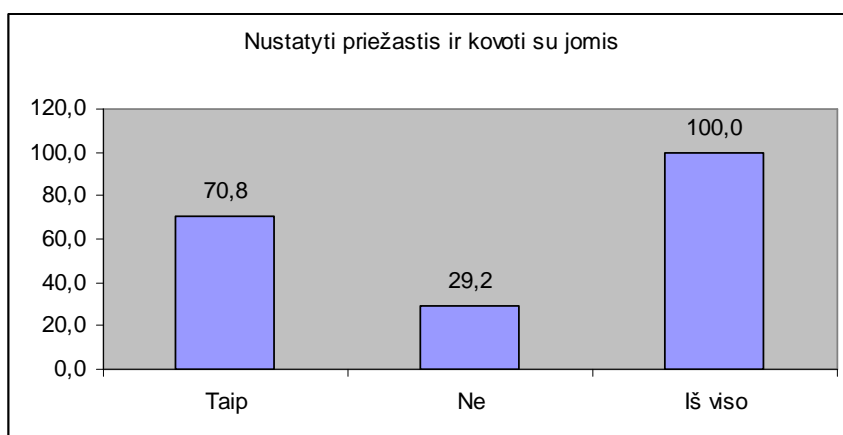
11 diagrama

Taip pat 15% atsakymuose buvo nurodyta, kad priemonė yra karas prieš terorizmą – toks, koks yra dabar; 13% – jog yra neįmanoma kovoti su teroristais. Tačiau tendencija yra aiški – net tarp 72% atsakymų kaip pagrindinė priemonė buvo nurodyta kova su terorizmu kaip socialiniu reiškiniu.

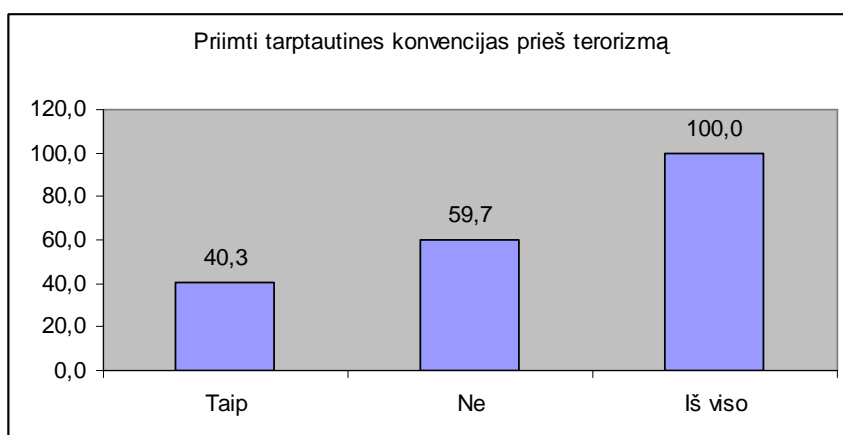
Tuo tarpu tarp 3 pagrindinių priemonių kovoti su terorizmu kaip socialiniu reiškiniu respondentai dažniausiai nurodė (žr. 12,13, 14 diagramą):

12 diagrama

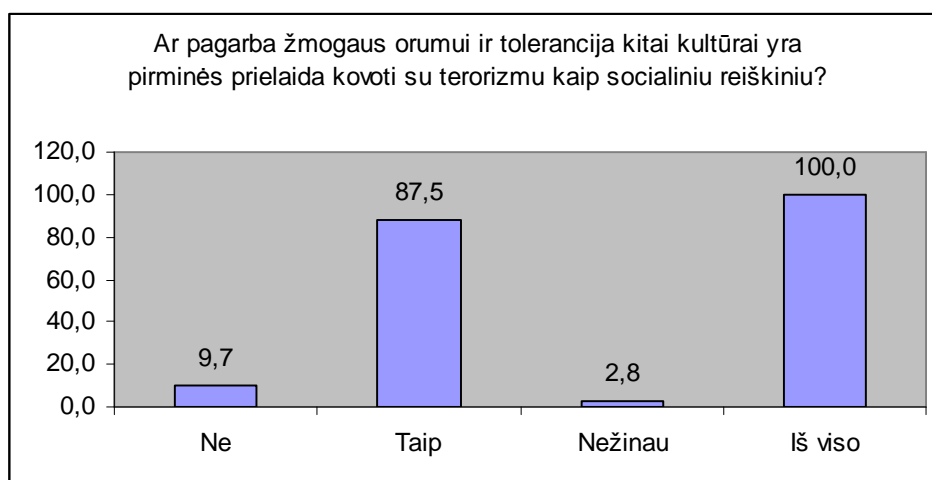
13 diagrama

14 diagrama

Dvi pagrindinės priemonės kovoti su terorizmu kaip socialini reiškiniu yra: pagarbos žmogaus orumui skatinimas bei kompleksinė priemonė – tikslų terorizmo suaktyvėjimo priežasčių išsiaiškinimas ir tik tada kova su jomis. Trečia priemonė, kaip ir kovoje su teroristais – tai yra tarptautinių konvencijų, draudžiančių bei smerkiančių terorizmą,

priėmimas. Šios priemonės sureikšminimą galima būtų paaiškinti būtent tuo, jog apklaustieji yra arba pradedantys, arba jau praktikuojantys teisininkai. Toliau daugiausia buvo paminėta jog pakankama priemonė yra nedemokratiškas režimų griūtis (15%) bei jog kovoti su terorizmu iš viso neįmanoma (8%). Tačiau į klausimą „ar manote, jog pagarba žmogaus orumui bei tolerancija kitoms kultūroms yra pirminės prielaidos kovoti su terorizmu kaip socialiniu reiškiniu“ net 87 % atsakė „taip“ (žr. 15 diagramą):

15 diagrama

Išvada šios dalies kontekste yra ta, jog jaunosios kartos teisininkų sluoksnio atstovai vadovaujasi moderniu požiūriu į tarptautiniuose santykiuose vyraujančius procesus bei į jų sprendimo priemones.

III SKYRIUS ŽMOGAUS TEISIŲ IDĖJOS UNIVERSALUMAS KAIP PRIEMONĖ KOVOTI SU TERORIZMU KAIP SOCIALINIŲ REIŠKINIŲ

3.1. Demokratijos ribos kovoje su teroristine kovos priemone naudojant asmenimis

„Kai demokratija kovoja su terorizmu, jos gina teiginį, jog demokratijų politinis gyvenimas turi būti be smurto. Bet nugalėti terorizmą dažniausiai reikia prievartos, kaip ir apgavysčių, slaptumo ar žmogaus teisių pažeidimų. Kaip demokratija gali kovoti su terorizmu, nepažeidžiant pamatinių savo vertybių“.¹⁵⁷ Būtent tokia kontekste šiuo metu yra pagrįstai nagrinėjamas žmogaus teisių ir terorizmo santykis.

Terorizmas dažniausiai suvokiamas būtent kaip teroristine veiklos priemonė naudojantys asmenys, o ne socialinis reiškinys, turintis savo priežastis. Būtent todėl, analizuojama galimybė ir dažniausiai – būtinybė – naudoti prievartą, kaip pagrindinę priemonę kovoti su teroristais. Kova su terorizmu ir žmogaus teisių apsauga: kokios priemonės yra teisingos, kokios priemonės nepažeidžia, ar „mažiau“ pažeidžia žmogaus teises ir laisves. Šių dviejų reiškinų sąveikos problematiką labai aiškiai apibrėžia taip vadinamas „tiksinčios bombos“ pavyzdys. Ar valstybė gali kankinti asmenį, kuris žino informaciją apie neišvengiamai turintį įvyktu teroristinį išpuolį ir ta informacija užkirstų kelią nekaltų asmenų mirčiai, bet jos neatskleidžia?¹⁵⁸ Ar viešasis interesas nusveria vieno asmens orumą bei jam teisės aktų garantuotų teisių ir laisvių apsaugą? Kaip teigia Harvardo profesorius Dershowitz savo daug prieštarų vertinimų sulaukusiose publikacijose apie kankinimus – „aš asmeniškai esu prieš kankinimą kaip priimtą priemonę, bet aš tikiu, kad tokios kankinimo priemonės, kurios nekeltų grėsmės mirčiai, yra naudojamos Jungtinių Amerikos Valstijų ir kitų pasaulio valstybių. Aš manau, kad valstybė gali naudoti nekeltančias mirčiai kankinimo formas tam, kad gautų informaciją tokiais atvejais, kai jokie kiti metodai nėra veiksmingi ir informacija yra būtina, kad apsaugotų civilių gyventojų gyvybes. Todėl aš siūlau, kad jos šios priemonės būtų

¹⁵⁷ J. Peter Pham. Law, *Human Rights, Realism and the “War on Terror”*; <http://www.du.edu/gsis/hrhw/volumes/2004/pham-2004.pdf>; [2006-11-13];

¹⁵⁸ Langfur Stephen. Answer to the judge: *The ticking bomb and the license to torture*. <http://www.hartford-hwp.com/archives/51a/095.html>; [2006-11-13];

griežtai apibrėžtos ir įtvirtintos.¹⁵⁹ Šios pozicijos šalininkai tai pagrindžia sąlyginai šalutiniais galimo scenarijaus pavyzdžiais – „įsivaizduokite, kad po dviejų valandų turi sprogti bomba kažkuriame prekybos centre, o žmonių negalima evakuoti, o informaciją kur ta bomba yra pradėta turi asmuo, kuris jos neatskleidžia, o vienintelis būdas gauti tą informaciją yra ši asmenį kankinti“.¹⁶⁰ Klausimo apie šia situaciją sulaukęs advokatas, kurio ginantysis buvo kankinamas būtent tokiomis aplinkybėmis atsakė jog „niekada nėra visiškai aiškių bylų aplinkybių (angl. *clear-cut cases*) ir nėra aišku, ar konkretus asmuo žino tam tikrą informaciją. Visada galioja nekaltumo prezumpcija, todėl niekada neturėtų būti legalizuoti kankinimai kaip teisėta apklausos priemonė.“¹⁶¹ Izraelio Aukščiausiasis Teismas 1999 m. savo sprendime „*Public Committee Against Torture v. Government of Israel*“ priėmė išskirtinį sprendimą. Jis nusprendė, jog kiekvienas, net ir įkalintas ar nuteistas asmuo turi teisę į asmens orumą ir visas kitas žmogaus teises ir, nors ir kankinimais suteikta informacija galimai išgelbėtų kitų asmenų gyvybes, negalima naudoti tokių priemonių.¹⁶² „Šis sprendimas tikrai nepadės kovoti su šių dienų sunkia realybe. Demokratijos dalia yra ta, jog yra leistinos ne visos priemonės. Ji dažnai turi kovoti su viena laisva ranka, kai kita yra surišta jai už nugaros.“¹⁶³ Demokratiniuose režimuose visada yra priimtinau prieštarigus sprendimus priimti po atviros diskusijos negu už uždarytų durų. Tai yra visiškai teisinga būtent tais atvejais, kai reikia priimti sprendimus dėl asmens saugumo ir laisvės sąveikos.¹⁶⁴ Žmogaus teisės turi būti interpretuojamos demokratijos kontekste. Šias dvi kategorijas praktiškai neįmanoma atskirti realybėje.¹⁶⁵

Tuo tarpu, kai Izraelio Aukščiausiasis Teismas uždraudė naudoti nemirtinas kankinimo priemones, joks kitas kitos valstybės analogiškas teismas to nepadarė. Jungtinių Amerikos

---

¹⁵⁹ Alan. M. Dershowitz. *The torture warrant: a response to professor Straus*. <http://www.nyls.edu/pdfs/v48n1-2p275-294.pdf>; [2007-02-13];

¹⁶⁰ Langfur Stephen. *Answer to the judge: The ticking bomb and the license to torture*. <http://www.hartford-hwp.com/archives/51a/095.html>; [2007-02-13];

¹⁶¹ Ten pat;

¹⁶² Ten pat;

¹⁶³ Alan. M. Dershowitz. *The torture warrant: a response to professor Straus*. <http://www.nyls.edu/pdfs/v48n1-2p275-294.pdf>; [2007-02-13];

¹⁶⁴ J. Peter Pham. *Law, Human Rights, Realism and the “War on Terror”*; <http://www.du.edu/gsis/hrhw/volumes/2004/pham-2004.pdf>; [2006-11-13];

¹⁶⁵ Jungtinės Tautos. *Demokratijos propagavimo ir konsolidacijos veiksmų planas*. www.un.org; [2007-02-13];

Valstijų Apeliacinis teismas pažymėjo, jog joks Amerikos teismas neturi jokios teisės nagrinėti Guantanamo karinėje bazėje laikomų suimtųjų sąlygų teisėtumo.¹⁶⁶

Keliant klausimą ar žmogaus teisių varžymas ar kaip tik jų suteikimas yra geresnė priemonė kovoje su terorizmu vienareikšmišką atsakymą, tinkamą visiems pasaulio regionams sunku pasakyti. Istorija parodė, jog skirtingas – liberalesnis ar radikalesnis žmogaus teisių režimas gali atnešti ir pozityvių, ir negatyvių rezultatų. 1960 m JAV prezidento Kenedžio valdymo metais pasiklausimo technika buvo prijungta prie M. L. King telefonų vien tik dėl jo anti-rasistinės veiklos. Tais laikais tokiam sprendimui priimti reikėjo paprasto prokuroro leidimo. Šiais laikais yra neįmanoma demokratiname pasaulyje išvaiduoti tokią situaciją. 2001m., kai Z. Moussai, taip vadinamas 20-asis rugsėjo vienuoliktos dalyvis, buvo sulaukytas po mokymosi kaip valdyti lėktuvą nebandant išmukti kaip jį nutupdyti, valstybinės atsakingos institucijos net nebandė gauti leidimo pasiklausti jo pokalbių, nes atstovai buvo įsitikinę, jog teisėjas tokio leidimo tikrai neduos.¹⁶⁷ Dėl rugsėjo vienuoliktosios tragedijos žuvo virš 3000 civilių gyventojų. Tačiau jeigu teigsime, kad žmogaus teisių varžymas yra geresnė priemonė kovoti su terorizmu, tiksliau, tada, kai žmogaus teisės yra suvaržomos prevencinių priemonių įtvirtinimo mechanizmu, yra lengviau kovoti su teroristines kovos priemonės naudojančiais asmenimis, tai, trumpalaikė perspektyva sąlyginai būsime teisūs. Sąlyginai - turiu omenyje galbūt sumažėjusių įvykusių išpuolių skaičiumi, bet tikrai ne jų grėsmės sumažėjimu, o trumpalaikė perspektyva – jeigu yra tikslas, tai galiausiai atsiras ir priemonė. Žmonės, kurių gyvenimo ideologija yra vykdyti teroristinius išpuolius, laiko neskaičiuoja. Jeigu mes pripažįstame demokratines vertybes, jomis turime vadovautis visur – net ir kovoje su nedemokratinėmis vertybėmis aukštinančiais asmenimis ar režimais. Trečiosios kartos asmens teisė – teisė į taiką ir kompleksinė žmogaus teisė – teisė į saugumą, yra pažeidžiamos tiek terorizmo tiek antiterorizmo.

Nuosaukiausia žmogaus teisių ribojimo šalininkų pozicija gali būti išreikšta taip: būtinybė reikalauja mus ginti demokratiją tais būdais, kurie tam tikra apimtimi pažeidžia demokratijos pamatinius išpareigojimus žmogaus orumo pagarbai. Kadangi mes negalime to

---

¹⁶⁶ Alan. M. Dershowitz. *The torture warrant: a response to professor Straus*. <http://www.nyls.edu/pdfs/v48n1-2p275-294.pdf>; [2007-02-13];

¹⁶⁷ J. Peter Pham. *Law, Human Rights, Realism and the "War on Terror"*; <http://www.du.edu/gsis/hrhw/volumes/2004/pham-2004.pdf>; [2006-11-13];

išvengti, geriausias būdas yra minimizuoti šia žalą išskiriant dvi kategorijas: kaip gali būti pateisinta būtinybė ir kaip turi būti pateisinta pagarba žmogaus orumui. Kadangi priemonės yra problematiškos, jos turi būti visą laiką analizuojamos, taikomos mažiausiam galimam žmonių ratui, naudojamos kaip paskutinė galimybė ir nuolatos prižiūrimos demokratinės santvarkos.¹⁶⁸

Tačiau bet koku atveju, jeigu yra galimybė riboti žmogaus teises, ta plona linija gali arba nutrūkti arba nuolatos nukrypti tai į teigiamą – žmogaus teisių liberalizavimo, tai į neigiamą – žmogaus teisių ribojimo pusę. O istorija mus moko, kad dažniausiai yra pastarasis variantas.¹⁶⁹

Kadangi vienareikšmiškai atsakyti yra sudėtinga, galutinio sprendimo šiuo probleminiu klausimu suformuluota nebus, trumpai pasakant, jog šio darbo autorius yra prieš bet kokius žmogaus teisių ribojimus.

3.2. Žmogaus teisių universalumas kaip priemonė kovoti su terorizmu kaip socialiniu reiškiniu

Šio darbo 2.3. dalyje buvo trumpai paminėtos terorizmo kaip socialinio reiškinio suaktyvėjimo priežastys. Pasikartojant, pagal Tore Bjorgo pagrindinės jų yra: 1. demokratijos, žmogaus teisių bei pagarbos įstatymams stoka; 2. silpnų valstybių egzistavimas 3. staigus valstybės modernizavimas, ekonomikos kylimas, nes kinta vertybės ir taip atsiranda erdvė ekstremizmui; 4. ekstremistinių ideologijų egzistavimas; 5 valstybės istorijos ypatumai (civiliniai karai, nedemokratinis režimas ir pan.); 6. hegemonija ir jėgos pozicionavimas tarptautiniuose santykiuose (jis yra asimetriškas socialinės grupės ar valstybės galimybėms konkuruoti ir terorizmas lieka beveik vienintelė priežastis konkuruoti); 7. korumpuota ar neteisėta valdžia; 8. galingi tarptautiniai režimai, kurie palaiko tokią valdžią; 9. okupacija, aneksija ar kitokia priespauda; 10. diskriminacija religijos ar tautybės pagrindu; 11. valdžios nenoras ar bejėgiškumas integruoti skirtingas grupes į visuomenę; 12. socialinė neteisybė; 13. charizmatiški teroristų lyderiai; 14. rezonansiniai įvykiai, kurie skatina terorizmą (dažniausiai dėl jėgos struktūrų veiklos).¹⁷⁰ Šios įvardintos priemonės yra labiau skatinančios lokalų, o ne

---

¹⁶⁸ Ten pat;

¹⁶⁹ Prismanant XVIII a. po Prancūzijos revoliucijos represinį Jakobinų valdymą, 1979 m. Irano revoliucijos priežastis bei situaciją po revoliucijos ir pan;

¹⁷⁰ Tore Bjorgo *Root causes of terrorism : myths, reality and ways forward*. London, 2005. p. 29; 41; 256-260;

globalų terorizmą, kuris tarptautinėje bendrijoje yra labai opi problema. Tačiau šių tam tikrų priežasčių sintezė, įvairios variacijos skatina būtent globalaus terorizmo suaktyvėjimą bei plėtrą.

Kadangi priemonė yra globali, t.y. – ji yra pasauliniu mastu esantis žmogaus teisių idėjos universalumas, kuris pasireiškia bendra teisių, kaip žmogaus teisių, galimybių bei poreikių sistema, kurio turinys yra kultūriškai reliatyvus, bet paremtais standartais, kurie yra labiau Vakarų civilizacijos nei ne Vakarų, tai ši priemonė yra efektyviausia būtent kovoti su šiuo metu egzistuojančiu globaliu terorizmu, kuris realybėje pasireiškia teroristinių veiklos priemonių, nukreiptų kovoti su Vakarų pasaulio hegemonija, visuma. Tiksliau – ne pats žmogaus teisių idėjos universalumas, bet jo pripažinimas ir toleravimas: suvokimas skirtingo žmogaus teisių turinio interpretacijos, jos neneigimas bei universalumo naudojimas per konkrečius įrankius skirtingose valstybėse ir/ar regionuose.

Paanalizuokime hegemonijos, jėgos pozicionavimo tarptautiniuose santykiuose iš vienos pusės ir ekstremistinių režimų bei demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms stokos egzistavimą iš kitos pusės sintezę kaip vieną terorizmo suaktyvėjimo priežastį. Visų pirma tai yra konkreti terorizmo, kaip socialinio reiškinio suaktyvėjimo priežastis, o to rezultatas yra teroristines kovos priemonės naudojančių asmenų nuolatiniai išpuoliai ir/ar jų grėsmė. Hegemonijos, jėgos pozicionavimo tarptautiniuose santykiuose šaltinis yra Vakarų civilizacijos atstovai, o labiausiai – Jungtinės Amerikos Valstijos (1999 m. Kasablankos deklaracijoje Arabų šalių atstovai pripažino, jog „Arabų pasaulis vis dar kenčia nuo oportunistiškos, propagandinės ir politinės žmogaus teisių interpretacijos, dvigubų standartų bei jėgos demonstravimo tarptautiniuose santykiuose Jungtinių Amerikos Valstijų užsienio politikos“¹⁷¹). Ekstremistiniai režimai egzistuoja tokiose valstybėse kaip Šiaurės Korėja, Iranas, Sirija, ir pan. Konkrečiai analizuojant Irano atvejį, valstybė, kurioje egzistuoja ekstremistinis mulų režimas, pagarba žmogaus teisėms bei demokratijai yra sąlyginai silpna.

Žmogaus teisių idėjos universalumas, kaip priemonė kovoti su šia vientisa priežastimi turėtų būti naudojamas dviem skirtingais režimais: demokratinei – JAV bei nedemokratinei – Irano santvarkai. Žmogaus teisių idėjos universalumo režimas, taikomas JAV, būtų specifinis kontekstas, kurio ribose naudojamais įrankiais siekiamas tikslas būtų pakeisti JAV vidaus ir

---

¹⁷¹ Kasablankos deklaracija. <http://www.al-bab.com> [2007-02-03];

užsienio politikos formuotojų ir vykdytojų suvokimą. Būtent jie turi suvokti, jog egzistuoja skirtinga žmogaus teisių turinio interpretacija ir siekis ją vienodinti bei standartizuoti, kaip pagrindą laikant JAV interpretaciją, sukelia priešiškus, kuris dabar yra pasiekęs tokią stadiją, kai šiai politikai yra priešinamasi visais įmanomais būdais, įskaitant ir prievartos. Iraniečiai gyvena kitoje realybėje, kurios sąlygos yra nulemtos kultūrinio savitumo, tačiau jokių būdų kultūrinio reliatyvizmo netaikant paneigti žmogaus teisių egzistavimą šioje šalyje.

Žmogaus teisių idėjos universalumas nedemokratiniam režimui būtų kitas specifinis kontekstas, kurio ribose naudojamais įrankiais siekiamas tikslas būtų parodyti ekstremistinės ideologijos šalininkams, jog Vakarų civilizacija nėra priešiška jų civilizacijai ir nėra stengiamasi pakeisti ar primesti šiai civilizacijai šventų dogmų bei standartų. Tačiau šie du žmogaus teisių universalumo kontekstai turi koegzistuoti kartu, nes jie yra susiję, nes jais yra siekiama vienodo tikslo, tik taikomo skirtingoms civilizacijoms ir skirtingo suvokimo žmonėms, gyvenantiems skirtingose realybose.

Nors žmogaus teisių idėjos universalumas yra priemonė kovoti su terorizmu, kaip socialiniu reiškiniu, kuris realybėje materializuojasi naudojamų prievartos priemonių, nukreiptų daugiausia į civilius asmenis, kuriomis yra siekiama politinių tikslų, visuma, tačiau žmogaus teisių idėjos universalumas yra lokali, vertinimo matu laikant jos įgyvendinimo įrankius, kurie yra lokalūs ir nukreipti į pokytį konkrečių reiškinių, kurie aktyvina terorizmo priešastis būtent nacionaliniame lygmenyje.

Taigi hipotezė, jog suvokiant bei toleruojant skirtingą žmogaus teisių turinio interpretaciją skirtingose valstybėse ar regionuose, galima kovoti su terorizmu kaip socialinio reiškinio suaktyvėjimo priešastimis yra įrodyta, tačiau jas galima vadinti priemonėmis plačiąja prasme, turint omenyje, jog kad būtų veiksmingos, jos turi būti įgyvendinamos naudojantis tam tikrais įrankiais, veiksmų planais, kurie palaipsniui ugdytų pagarbos žmogaus orumui ir tolerancijos kitai kultūrai žmonių suvokimą. Kaip pavyzdžiui tokie įrankiai yra Jungtinių Tautų priimtas „demokratijos propagavimo ir konsolidacijos“ veiksmų planas¹⁷², Europos Komisija Komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai “teroristų verbavimas: smurtinį

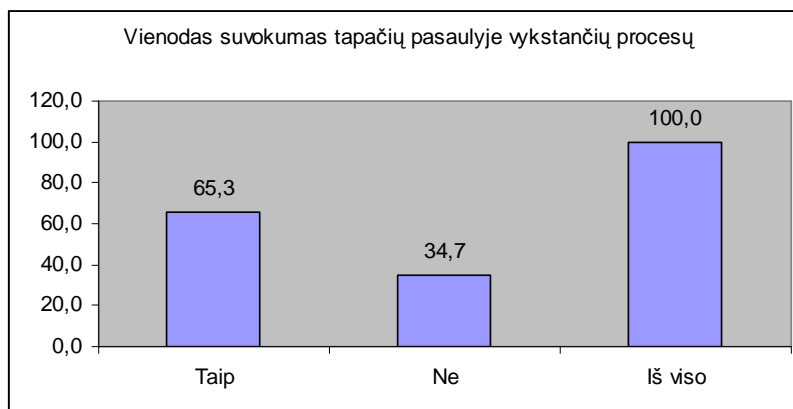
---

¹⁷²Jungtinės Tautos. *Demokratijos propagavimo ir konsolidacijos veiksmų planas*. www.un.org; [2007-02-13];

radikalėjimą skatinančių veiksnių nagrinėjimas”¹⁷³. Deja, tokių dokumentų yra sąlyginai mažai, o jų detalus nagrinėjimas nėra šio darbo objektas.

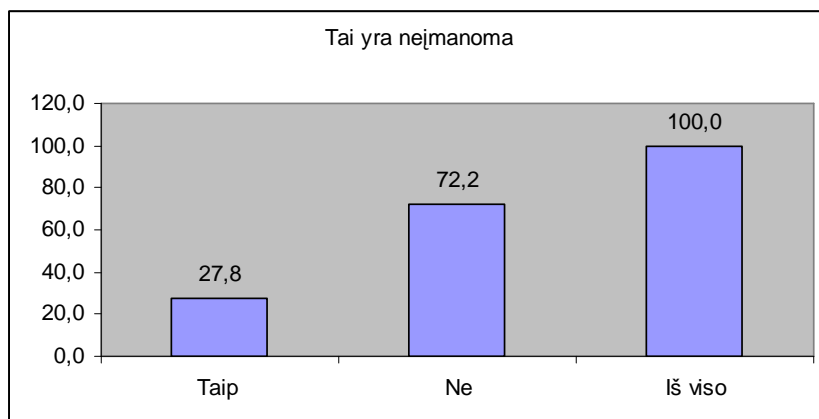
Tai, kad pirminė prielaida kovoti su terorizmu yra pagarbos žmogaus orumui skatinimas nėra nauja. Pagarba žmogaus orumui skatina toleranciją, kuri sukuria supratimą skirtingos rasės, kultūros, lyties, religijos asmeniui. O tai automatiškai skatina skirtingos žmogaus teisių interpretacijos suvokimą bei jos toleravimą. O, kadangi, pastaruoju metu žmogaus teisės yra naudojamas kaip matas, atskiriantis kas yra gerai, o kas yra ne, koks valstybės režimas gali egzistuoti, o kuris ne, pagarba žmogaus orumui yra pagrindinė prielaida mažinti terorizmo aktyvumą. Taigi - suvokiant bei toleruojant skirtingą žmogaus teisių turinio interpretaciją skirtingos valstybėse ar regionuose galima kovoti su terorizmu kaip socialinio reiškinio suaktyvėjimo priežastimis. Problema yra ta, jog šios pozicijos populiarumas yra sąlyginai menkas tarp asmenų, kurie priima atitinkamus sprendimus dėl kovos su terorizmu. Šių sprendimų rezultate, pasaulis žymiai aktyviau kovoja ir, matyt, artimiausiu metu toliau nesėkmingai kovos tik su teroristines kovos priemones naudojančiais asmenimis, o ne su terorizmu, kaip socialinio reiškinio, priežastimis.

Klausimo kokios aplinkybės turi egzistuoti, kad būtų visuotinė pagarba žmogaus orumui, trys dažniausi atsakymai buvo (žr. 16, 17, 18 diagramą)

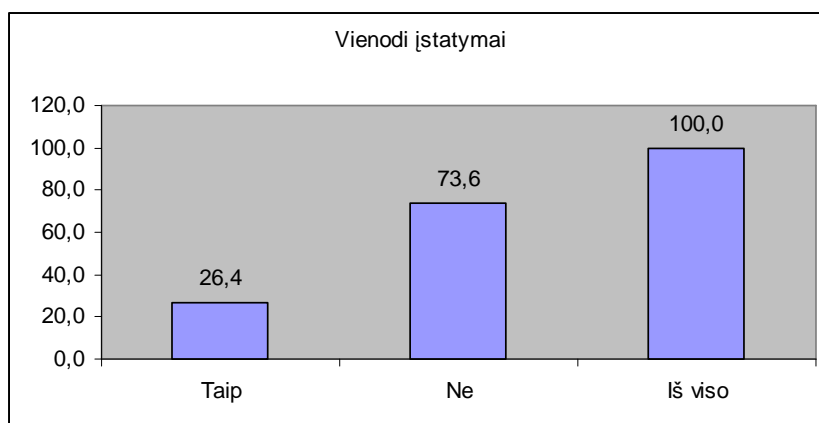

16 diagrama

¹⁷³ <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/s22008.htm>; [2006-11-13];

17 diagrama

18 diagrama

Kiti atsakymų variantai buvo: viena religija, vienas prezidentas, viena tauta, viena valstybė. Nė vienas iš jų nesusilaukė didesnio dėmesio.

Taigi, kad ir kokie optimistai būtume, neverta paneigti galimybes, jog “netgi jei visi globalūs konfliktai bus išspęsti, visa politinė, socialinė, ekonominė įtampa išnyktų – tai ne būtinai būtų pabaiga terorizmui. Paranojos, fanatizmo bei politinio (religinio) ekstremizmo doktrinos ras naujas realizavimo formas. Tai ir yra tas rezervas, kuris dabar ir rytoj pritraukia naujus pasekėjus. Galbūt tai nėra dalis žmonijos prigimties, bet tikrai tai dalis prigimties tam tikrų grupių ar individų. <...> Yra didelis rezervas agresijos ir dėl to terorizmas gali būti su mumis dar neprognozuojamą laiką.”¹⁷⁴

¹⁷⁴ J. Peter Pham. *Law, Human Rights, Realism and the “War on Terror”*; <http://www.du.edu/gsis/hrhw/volumes/2004/pham-2004.pdf>; [2006-11-13];

IŠVADOS

Magistrinio Darbo tikslas buvo įrodyti šią hipotezę: suvokiant bei toleruojant skirtingą žmogaus teisių turinio interpretaciją skirtingose valstybėse ar regionuose, galima kovoti su terorizmu kaip socialinio reiškinių suaktyvėjimo priežastimis.

1. Atskleidžiant žmogaus teisių idėjos turinį;
2. Įvertinant žmogaus teisių idėjos universalumo bei globalumo santykį bei žmogaus teisių globalumo sąvoką.
3. Atskleidžiant žmogaus teisių universalumo problematiką bei sąvoką.
4. Aptariant terorizmą kaip socialinį reiškinį;
5. Apžvelgiant terorizmo suaktyvėjimo priežastis;
6. Nurodant teroristinių veiklos priemonių naudojimo populiarumo priežastis;
7. Įvertinant dabartines teises universalias, NATO, ES bei Lietuvos Respublikos naudojamas priemones prieš terorizmą;
8. Aptariant demokratijos ribos kovoje su teroristines kovos priemones naudojančiais asmenimis;

1. Sąvoka „žmogaus teisės“ yra įvairiapusė, skirtingai vertinama įvairiose pasaulio dalyse ir tarp valstybių, priklausomai nuo politinės valios, etninio pagrindo, religijos ir, svarbiausia, ekonominio statuso.¹⁷⁵ Šiame darbe žmogaus teisių idėja suprantama kaip po Jungtinių Tautų Chartijos bei Visuotinės Žmogaus Teisių Deklaracijos patvirtinimo išgalėjęs viršnacionalinis žmogaus teisių, kaip neatskiriamų individo teisių, sistema, suvokimas bei bendra kiekvieno individo poreikių ir galimybių realizavimo sistema.¹⁷⁶

2. Čia žmogaus teisių universalumas pasireiškia vienodu žmogaus teisių turinio suvokimu, o žmogaus teisių globalumas – vienodu žmogaus teisių įtvirtinimu formos atžvilgiu.

Žmogaus teisių globalumo analizė parodė, jog formos atžvilgiu žmogaus teisės yra beveik tapачios. Būtent taip, kaip konkreti žmogaus teisė yra apibrėžta per esminius tą žmogaus teisę

---

¹⁷⁵ *Human Development Report 2000 Background Paper*, http://hdr.undp.org/docs/publications/background_papers/Vizard2000.html human development report [2007-03-01];

¹⁷⁶ Vidrinskaitė Saulė. *Žmogaus teisių katalogas: Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisinės aktualijos*. Jurisprudencija. 2006 4(82), p.6;

sudarančius žodžius skirtinguose dokumentuose. Skiriasi prielaidos, kurioms esant konkrečia teise asmuo gali naudotis, bet tos aplinkybės yra viena iš pirminių prielaidų skirtingai žmogaus teisių turinio interpretacijai.

3. Žmogaus teisių universalumas yra idėja, kuri reiškia, kad kiekvienas pasaulio žmogus turi teisę į žmogaus teises, kurios suvokiamos kaip žmogaus teisių, kaip neatskiriamų individo teisių, sistema, suvokimas bei bendra kiekvieno individo poreikių ir galimybių realizavimo sistema, o žmogaus teisių turinys yra kultūriškai reliatyvus, tačiau nepaneigiantis esminių ir bendrų visiems standartų. Tačiau bendri turinio standartai yra paremti labiau iš Vakarų, nei iš ne Vakarų civilizacijos kilusiais standartais.

4. Terorizmas yra objektyviai egzistuojantis socialinis reiškinys, kuris pasireiškia teroristines veiklos priemones naudojančių asmenų veikla. Sutariame dėl trijų dalykų, apibūdinančių terorizmą: 1. tai yra smurtinės priemonės, 2. naudojamos dažniausiai prieš civilius gyventojus, 3. siekiant politinių tikslų. Konkreti terorizmo sąvoka, o tiksliau – kada jis yra, yra reliatyvi ir priklauso nuo subjekto, kuris bando jį apibrėžti, bei nuo to subjekto tikslų.

5. Terorizmo priežastys nėra tokios aiškios kaip buvo prieš keletą dešimtmečių. Tai yra skatinama kai kurių valstybių vienašališkos užsienio politikos, nepasitenkinimo globalizacija, vidinių valstybės problemų ir – tolerancijos bei tarpusavio supratimo stokos. Dažniausiai jos yra nevienalypės, tarpusavyje susipynusios ir kiekvienu atveju skirtingos atmainos.

6. Teroristinio pobūdžio priemonės yra populiarios ir dėl to, jog jos nereikalauja didelių resursų. Šis teiginys yra sąlyginis vertinant priemonės per efektyvumo/galingumo/masiškumo prizmę. Jeigu kiekybiniu matu naudotume proporcingumą, tai, imant sukeltų rezultatų, įskaitant tiek emocinius veiksnius tiek materialinę žalą ir kitokius nuostolius, santykį su panaudotai priemonei materializuoti išleistų pinigų, darbo bei pasiruošimo santykį, tai teroristiniai metodai vienareikšmiškai yra efektyvi ir sėkminga kovos priemonė. Teroristines kovos priemones naudojantys asmenys suvokia, kad ši forma yra beveik vienintelė atsilaikyti prieš galingas valstybines armijas.

7. Aptartos universalios, regioninės bei nacionalinės teisinės priemonės kovoje su terorizmu leidžia teigti, jog šiuo metu prioritetas yra kova su teroristais, o ne terorizmu, kaip ir turėtų būti. Valstybės daug dėmesio skiria tarptautiniam bendradarbiavimui, finansavimo šaltinių asmenims, naudojančiams teroristinius veiklos metodus, suradimu bei išaldymu, pinigų

plovimo prevencijai. Pastaraisiais metais išryškėja privataus gyvenimo ribojimo tendencija didelį dėmesį skiriant pokalbių klausymui, asmens sekimui, jo privačios veiklos fiksavimui.

8. Nuosaikiausia žmogaus teisių ribojimo šalininkų pozicija yra išreikšta taip: būtinybė reikalauja mus ginti demokratiją tais būdais, kurie tam tikra apimtimi pažeidžia demokratijos pamatinius įsipareigojimus žmogaus orumo pagarbai. Kadangi mes negalime to išvengti, geriausias būdas yra minimizuoti šia žalą išskiriant dvi kategorijas: kaip gali būti pateisinta būtinybė ir kaip turi būti pateisinta pagarba žmogaus orumui. Kadangi priemonės yra problematiškos, jos turi būti visą laiką analizuojamos, taikomos mažiausiam galimam žmonių ratui, naudojamos kaip paskutinė galimybė ir nuolatos prižiūrimos demokratinės santvarkos.¹⁷⁷ Tačiau autoriaus nuomone, žmogaus teisės negali būti varžomo jokiais būdais ir apimtimi, nes „Demokratijos dalia yra ta, jog yra leistinos ne visos priemonės. Ji dažnai turi kovoti su viena laisva ranka, kai kita yra surišta jai už nugaros.“¹⁷⁸

Hipotezė, jog suvokiant bei toleruojant skirtingą žmogaus teisių turinio interpretaciją skirtingose valstybėse ar regionuose, galima kovoti su terorizmu kaip socialinio reiškimo suaktyvėjimo priežastimis yra įrodyta, tačiau jas galima vadinti priemonėmis plačiąja prasme, turint omenyje, jog kad būtų veiksmingos, jos turi būti įgyvendinamos naudojantis tam tikrais įrankiais, veikslių planais, kurie būtų nukreipti į minimizavimą konkrečių priežasčių, lemiančių terorizmo suaktyvėjimą bei palaiapsniui ugdytų pagarbos žmogaus orumui ir tolerancijos kitai kultūrai žmonių suvokimą.

---

¹⁷⁷ J. Peter Pham. *Law, Human Rights, Realism and the “War on Terror”*; <http://www.du.edu/gsis/hrhw/volumes/2004/pham-2004.pdf>; [2006-11-13];

¹⁷⁸ Alan. M. Dershowitz. *The torture warrant: a response to professor Straus*. <http://www.nyls.edu/pdfs/v48n1-2p275-294.pdf>; [2007-02-13];

SANTRAUKA

Magistro darbas yra skirtas įrodyti šią hipotezę: suvokiant bei toleruojant skirtingą žmogaus teisių turinio interpretaciją skirtingose valstybėse ar regionuose, galima kovoti su terorizmu kaip socialinio reiškimo suaktyvėjimo priežastimis.

Darbe yra analizuojamas dabartinis žmogaus teisių statusas ir reikšmė pasaulyje. Yra pripažįstama, jog žmogaus teisės pastaruoju metu yra naudojamas kaip matas, atskiriantis kas yra gerai, o kas yra ne. Žmogaus teisių idėja yra pripažįstama žmogaus kaip individo teisių sistema, kurios kontekste asmuo gali realizuoti savo galimybes bei tikslus.

Žmogaus teisių idėjos universalumo problema yra ta, jog keliamas klausimas: kaip gali egzistuoti universali žmogaus teisių idėja pasaulyje, kuriame egzistuoja tiek daug skirtingų kultūrų, kas lemia skirtingą pagrindą jų suvokimui. Analizuojamas kultūrinio reliatyvizmo įtaka žmogaus teisių turinio interpretacijai. Darbe yra pripažįstama, jog egzistuoja žmogaus teisių idėjos universalumas, kuris savo forma – t.y. – globalumu (kaip žmogaus teisės yra įtvirtintos) – yra beveik vienodas, tačiau jo turinys yra reliatyvus, priklausomai nuo valstybės kultūros, istorijos, religijos ir pan. Bet turinio vertinimo kriterijai kilę labiau iš Vakarų civilizacijos.

Darbe taip pat nagrinėjamas terorizmas. Yra teigiama, jog terorizmas yra objektyviai egzistuojantis socialinis reiškinys ir šiuo metu yra jo suaktyvėjimo etapas. Taip pat šiuo metu terorizmas yra maišomas su jo pasireiškimo forma – tai yra teroristines veiklos priemones naudojančiais asmenimis. Terorizmo priežasčių analizė leidžia teigti, jog jos nėra vienalytės ir vienodos, dažnai pagrindinė priežastis yra kitų priežasčių sintezė.

Darbe yra analizuojamos teisinės priemonės kovoje su terorizmu, kurios rezultate galima teigti, jog pagrindinės priemonės yra skirtos kovoti su teroristais, o ne su terorizmu, todėl priemonės yra preventyvos ir trumpalaikio poveikio, bet nesprendžiančios terorizmo, kaip socialinio reiškimo priežasčių.

Darbe yra teigiama, jog žmogaus teisių idėjos universalumas yra priemonė kovoti su terorizmu, bet tai yra priemonė plačiąją prasme. T.y. - tam tikras kontekstas, kurio ribose naudojami šios priemonės įtvirtinimo įrankiai (universalūs, regioniniai, nacionaliniai veiksmų planai ir kt. kurių tikslas yra skatinti pagarbą žmogaus orumui ir toleranciją kitai kultūrai) gali kovoti su terorizmu kaip socialinio reiškimo suaktyvėjimo priežastimis.

SUMMARY

THE UNIVERSALITY OF IDEA OF HUMAN RIGHTS: PROBLEMS AND A MEASURE TO FIGHT TERRORISM AS A SOCIAL PHENOMENON

The aim of this master thesis is to prove hypothesis, that it is possible to fight terrorism as a social phenomenon by tolerating different interpretation of the idea of human right in different countries and regions.

In this paper the current status of human rights are analyzed. It is concluded that human rights currently are used as sort of evaluation standard to decided what is positive and what is negative. It is summarized that the idea of human rights means a system of individual rights, as a context where human being can materialize his possibilities and aims.

The universality of human rights faces the main problem: how can someone state, that in this culturally diverse world one same interpretation of human rights can exist. Cultural relativism is being analyzed as a mean to fight idea of universality. It is concluded that the idea of human rights universality exist, but the content of human rights is culturally relative, and their evaluation standards evolved more from Western than from Eastern society.

Terrorism is analyzed as a social phenomenon which exists objectively. It is stated the nowadays problem is that there is no distinction made between terrorists and terrorism. There is no one accurate reason why this phenomenon exists and most of the time the reasons are complex and coherent. Measures to fight terrorism, which are entrenched in documents of United Nation, NATO, European Union and Lithuania, are being analyzed. It can be stated that most of them are short-term measures, which are dedicated to prevent from terrorist acts, but not to fight terrorism as a social phenomenon.

In the last part of the master thesis it is concluded that it is possible to fight terrorism as a social phenomenon by tolerating different interpretation of the idea of human right in different countries and regions, but this measure is more likely not a measure itself, but sort of context of tools (tools are understood as universal, regional, national action plans, etc how to promote respect for human dignity and cultural diversity), which are directly dedicated to fight specific reasons of the roots of terrorism as a social phenomenon.

LITERATŪRA

TARPTAUTINIAI ĮVAIRŪS DOKUMENTAI (ABĖCĖLINE TVARKA)

1. A secure Europe in a better world. European security strategy. Brussels, 12 December 2003, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>. [2006-11-13];
2. Baltijos valstybių solidarumo su tarptautine koalicija prieš terorizmą deklaracija. Talinas, 2001 12 15;
3. ES Vadovų Tarybos 2004 metų kovo 25 dienos deklaracija dėl kovos prieš terorizmą http://europa.eu.int/comm/justice_home/doc_centre/criminal/terrorism/doc/european_council_declaration_25_march_2005_en.pdf. [2006-11-13];
4. ES veiksmų planas dėl kovos su terorizmu. 2001 rugsėjo 21. http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/terrorism/documents/concl_council_21sep_en.pdf. [2006-11-13];
5. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2002 m. liepos 11 d. “gairės dėl žmogaus teisių ir kovos su terorizmu”. http://www.etib.lt/?s=docs_lt&item=51&lang=lt. [2006-11-13];
Europos 2003 m. saugumo strategija <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>. [2006-11-13];
6. Europos Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai dėl: “teroristų verbavimas: smurtinį radikalėjimą skatinančių veiksmių nagrinėjimas” <http://europa.eu.int/eurlex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0313:FIN:LT:HTML>. [2006-11-13];
7. Nato’s Action Plan against terrorism. <http://www.nato.int/docu/basic/b021122e.htm>. [2006-11-13];
8. Nato’s military concept for defence against terrorism. www.nato.int. [2006-11-13];
9. Nato’s military concept for defence against terrorism. www.nato.int. [2006-11-13];
10. Statement by the North Atlantic Council. <http://www.state.gov/s/ct/rls/other/5086.htm>; [2006-11-13].

TARPTAUTINĖS DEKLARACIJOS, KONVENCIJOS

1. Afrikos žmogaus ir tautų teisių konvencija. Žmogaus teisės: regioninių ir tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1993;
2. Arabų žmogaus teisių chartija. <http://www.al-bab.com> [2007-02-03];
3. Azijos žmogaus teisių Chartija. <http://material.ahrchk.net/charter/pdf/charter-final.pdf> [2007-03-19];
4. Amerikos žmogaus teisių konvencija; <http://www.cidh.oas.org/Basicos/basic3.htm> [2007-02-03];
5. Bankoko deklaracija. <http://www.law.hku.hk/lawgovtsociety/Bangkok%20Declaration.htm>; [2007-02-03];
6. Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Apsaugos Konvencija. Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987;
7. Kasablankos deklaracija. <http://www.al-bab.com> [2007-02-03];
8. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių aktas. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288;
9. Vaiko teisių apsaugos konvencija; Valstybės žinios. 2002, Nr. 126-3734;
10. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Žmogaus teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1991 p. 12-19;
11. Vienos deklaracija ir veiksmų planas. <http://www.ohchr.org/english/law/vienna.htm> [2007-02-03];
12. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas; Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3290;
13. Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo; <http://www.nationsencyclopedia.com/United-Nations/Human-Rights-REGIONAL-HUMAN-RIGHTS-INSTRUMENTS.html> [2007-02-03];
14. Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą; Žmogaus teisės: regioninių ir tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1993;
15. Konvencijos, skirtos kovai su terorizmu. http://www.unodc.org/unodc/en/terrorism_conventions.html; [2007-02-03];

JUNGTINIŲ TAUTŲ ORGANIZACIJOS REZOLIUCIJOS, VEIKSMŲ PLANAI

1. Generalinės Asamblėjos rezoliucijos. <http://www.un.org/terrorism/res.htm>. [2006-11-13];
  - 1.1. Nr. 3034 (XXVII);
  - 1.2. Nr. 34/145;
  - 1.3. Nr. 48/122;
  - 1.4. Nr. 50/186;
  - 1.5. Nr. 52/133;
  - 1.6. Nr. 49/60;
  - 1.7. Nr. 59/191;
  - 1.8. Nr. 58/187;
  - 1.9. Nr. 60/158;
  - 1.10. Nr. 56/160;
  - 1.11. Nr. 58/174.
2. Saugumo tarybos rezoliucijos. <http://www.un.org/terrorism/sc.htm>. [2006-11-13];
  - 1.1. Nr. 1624;
  - 1.2. Nr. 1625;
  - 1.3. Nr. 1368;
  - 1.4. Nr. 1373.
3. Letter dated 28 December 2001 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Lithuania to the United Nations addressed to the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1373 (2001) concerning counter-terrorism. Nr. S/2002/02, Nr. S/2002/1019 ir Nr. S/2003/843 <http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373/1.htm>; [2006-11-13];
4. Jungtinių Tautų Chartija ir Tarptautinio Teisingumo Teismo Statutas. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-557;
5. Jungtinės Tautos. *Demokratijos propagavimo ir konsolidacijos veiksmų planas*. www.un.org; [2007-02-13];

SPECIALIOJI LITERATŪRA (ABĖCĖLĖS TVARKA)

1. Autorių kolektyvas. *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2002;
2. Autorių kolektyvas. *Universal Declaration of Human rights*. Norway, 1992;
3. Chomsky, Avram Noam. *9-11*. New York [N.Y.] : Seven Stories Press, 2001;
4. Dranseikaitė Edita. *Globalizacija ir naujo tipo grėsmės: terorizmas. Lietuvos metinė strateginė apžvalga* 2002. TSPMI ir J.Ž. LKA. Vilnius 2003;
5. Baderin M. *Human rights and Islamic law*. Oxford, 2003;
6. Buergenthal Thomas, *International Human rights in a nutshell*, St. Paul, 1988;
7. Brigitte L. Nacos. *Mass-mediated terrorism: the central role of the media in terrorism and counterterrorism*. Rowman. 2002;
8. Brynjar Lia. *Globalisation and the future of terrorism: patterns and predictions*. London, 2005;
9. Forsythe, David P. *Human rights in international relations*. Cambridge 2003;
10. Frey, Bruno S. *Dealing with terrorism-stick or carrot?* Elgar, 2004;
11. Friedman, Thomas L.. *Longitudes and attitudes: the world in the age of terrorism*. New York 2003;
12. Held David, McGrew Anthony ir kt. *Globaliniai polyčiai: politika, ekonomika, kultūra*. Vilnius, 2002;
13. Karan, Pradyumna P. *The non-Western world: environment, development, and human rights*. Routledge, 2004;
14. Khatchadourian, Haig. *War, terrorism, genocide, and the quest for peace - contemporary problems in political ethics*. Lewiston: The Edwin Mellen Press, 2003;
15. Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga. *Laisvės kovų archyvas*. Kaunas, 1993;
16. Samuel P. Huntington, *excerpts from the book The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Touchstone Books, 1996;
17. Račius, Egdūnas *Terorizmo žinynas*. Vilnius, 2005;
18. Tore Bjorgo. *Root causes of terrorism: myths, reality and ways forward*. London, 2005;
19. [Perry, Michael J.](#), *The idea of human rights*. Oxford, 1998.

STRAIPSNIAI, MONOGRAFIJOS IR KT. (ABĖCĖLĖS TVARKA)

1. Ayton-Shenker Diana. *The Challenge of Human Rights and Cultural Diversity*. <http://www.un.org/rights/dpi1627e.htm> [2007-01-08];
2. Alan. M. Dershowitz. *The torture warrant: a response to professor Straus*. <http://www.nyls.edu/pdfs/v48n1-2p275-294.pdf>; [2007-02-13];
3. Autorių kolektyvas. Monografija. *Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija*. Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2003;
4. Bashy Quraishi, *Islam in the Western Media*, On-Line/More Colour in the Media: The multicultural skyscraper: Vol. 1 No. 3. Friday, October 12, 2001;
5. Beinoravičius Darius. *Terorizmas: jo priežastys ir raidos tendencijos*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60);
6. Donskis Leonidas. *Nacionalizmas ir globalizacija: iššūkiai XXI-ojo amžiaus Lietuvai*. Kultūros barai, 2002, Nr. 10;
7. *Human Development Report 2000 Background Paper*, http://hdr.undp.org/docs/publications/background_papers/Vizard2000.html [2007-03-01];
8. Intervencijos ir suvereniteto komisijos išvados. <http://www.iciss.ca/menu-en.asp>;
9. J. Peter Pham. *Law, Human Rights, Realism and the "War on Terror"*; <http://www.du.edu/gsis/hrhw/volumes/2004/pham-2004.pdf>; [2006-11-13];
10. Langfur Stephen. Answer to the judge: *The ticking bomb and the license to torture*. <http://www.hartford-hwp.com/archives/51a/095.html>; [2006-11-13];
11. Little David. *The Universality of Human Rights*; <http://www.usip.org/religionpeace/rehr/universality.html>. [2007-03-01];
13. Magnarella Paul, *Questioning the universality of human rights*. <http://www.du.edu/gsis/hrhw/volumes/2003/magnarella3-1.pdf> [2007-02-03];
14. Miliauskaitė Kristina, *Žmogaus teisių sistemos civilizacijų sambūvyje*. Daktaro disertacija, Lietuvos Teisės Universitetas, Vilnius, 2004;
15. Moisejevas R. *JAV kampanija Afganistane tarptautinės teisės požiūriu*. Justitia 2002 Nr. 1-2;

16. Taylor Francis X.. *Terrorism: U.S. Policies and counter terrorism measures* <http://usinfo.state.gov/journals/itps/1101/ijpe/pj63taylor.htm>; [2006-11-13];
17. Paukštė Arūnas *Pagrindinės šiuolaikinio terorizmo ideologinės kryptys*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60);
18. Petkuvienė Rūta *Terorizmas kaip žmogaus teisių universalumo neigimo padarinys*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60);
19. Vileita Alfonsas. *Terorizmas ir kova su terorizmu – dvi grėsmės žmogaus teisėms*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60);
20. Vidrinskaitė Saulė. *Žmogaus teisių katalogas: Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisinės aktualijos*. Jurisprudencija. 2006 4 (82).
21. Schmidt-Leukel Perry. *Buddhism and the human rights idea: resonances and dissonances*. <http://isrc.payap.ac.th/document/papers/paper16.pdf> [2007-02-03];
22. Xiaorong Li. *"Asian Values" and the Universality of Human Rights* <http://www.puaf.umd.edu/IPPP/li.htm>; [2007-02-03];
23. Šlapkauskas V.. *Visuomenės saugumo ir žmogaus teisių ryšys kaip antiterorizmo ideologijos legitimacijos pagrindas*. Jurisprudencija, 2005, t. 68 (60);
24. Žalimas D.. *Palestinos sienos byla: aktualios tarptautinės teisės raidos problemos Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinėje išvadoje*. Justitia 2004 Nr. 4 (52);
24. http://www.socialistworker.org/2004-1/493/493_08_Spain.shtml; [2006-11-13];
25. <http://www.freerepublic.com/focus/news/667398/posts>; [2006-11-13];
26. http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/01/16CE1731-2372-4657-A9FFB7B31EBAAB_5E.html; [2006-11-13];
27. <http://www.stormingmedia.us/78/7844/A784453.html>; [2006-11-13];
28. <http://www.ve.lt/?data=2006-02-07&rub=1065924810&id=1139246777>; [2006-11-13];
29. <http://www.urm.lt/index.php?-2054077925>; [2006-11-13];
30. <http://nato.lt/index.php?cid=193>; [2006-11-13];
31. <http://www.epic.org/privacy/terrorism/hr3162.html>; [2006-11-13];
32. <http://www.aclu.org/safefree/general/17203leg20030214.html>; [2006-11-13];
33. <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/s22008.htm>; [2006-11-13].

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO NUTARIMAI

1. KT nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Vilnius, 1999 m. lapkričio 9 d. www.LrKt.lt; [2007-02-03].

APKLAUSOS, DARYTOS PRAHOJE, TURINYS (ANGLŲ KALBA)

Dear participant,

I kindly ask you to fill in the short research form of the master thesis: “The universality of idea of human rights: problems and a measure to fight terrorism as a social phenomenon”. It will take not more than 3 minutes. Thank you.

Please tick just one answer

1. Is there universal idea of Human Rights (HR) (idea of Human Rights means that all HR, implemented in the Universal declaration of Human Rights (UDHR) are interpreted **the same** in all the regions of the world and all human beings are granted the same by them)

Yes

No

The interpretation of HR is subjective thing and is based on a person, his culture, country, religion, education, etc.

Other _____

2. Do you consider UDHR as the main document in which all **your** main rights are entrenched?

Yes

No

The Declaration is too symbolic

The Declaration represents Western approach to human rights (individual is higher than collectivity)

Other _____

3. In your opinion, which document represents human right in the most objective way?

There is no such document

All regional documents like European Convention of Human Rights represent human rights in their region the best

The Universal Declaration of Human Rights

Other _____

4. What is the balance between human rights and the government?

- Government is not necessary for ensuring HR, because I have them because I am a human being.
- Government is necessary for ensuring HR, because I have them because government guarantees them.
- I have my HR because I am a human being, but the governments are still needed sometimes to protect these rights.

Please tick not more than three answers

5. In your opinion, what circumstances should objectively exist that there would be a global respect for human dignity?

- It is not possible
- One religion
- One country
- One nation
- One president
- Same laws
- Same understanding of all the processes in the world
- Other _____

6. If you think that there is different understanding and interpretation of human rights, what do you think are the main reasons for that?

- Different religion
- Different customs
- Different education
- Different political system
- Different leader of a country
- Different language
- Different culture
- Other _____

7. How do you evaluate globalization as a process in a context of unification of human rights?

- It encourages unification of human rights and is a positive thing
- It encourages disrespect for human rights because most of the time it is seen as a western intervention and is a negative thing
- It makes no change
- Other _____

8. In your opinion what are three main measures to fight terrorists (terrorists are individuals, groups of individuals, non formal organizations as Al Qaeda, etc.)

- Universal conventions against terrorists
- Strong government armies
- Fall of non democratic regimes
- Global war against terrorism (as it is now)
- Fight terrorism as a social phenomenon first
- It is impossible to fight terrorists
- There are no terrorists – they are all fighters for freedom
- Other _____

9. In your opinion what are three main measures to fight terrorism (as a social phenomenon)

- Universal conventions against terrorists
- Strong government armies
- Fall of non democratic regimes
- Global war against terrorism (as it is now)
- Encourage respect for human dignity
- Fight against terrorists
- It is impossible to fight terrorism
- Detect reasons for terrorism first and solve them
- Other _____

10. Are respect for human dignity and tolerance for different culture primal tools to fight terrorism as a social phenomenon?

- Yes
- No

Please write your

Nationality _____

Religion (if any) _____

All the data will be used solely for the purpose of the master thesis and the research, which is the background of this work.

Thank you in advance.

Sincerely,

Vytautas Zabulis